בית יעקב

ליטעראַרישע שריפט פאַר שול און היים

דינט די ענינים פון בית־יעקב שולן און אָרגאַניזאַציעס בנות־אגודת־ישראל אין פוילן

רעדאַקטירט דורך א״ג פרידנזאָן

ב״ה, לאָדזש־קראָקע־וואַרשע. | נומער 106 | צענטער יאָרגאַנג | תמוז תרצ״ג

תוכן: קרן־הישוב – *** פאעזיע פון גילייטערטער פשטות – א״מ ראגאווי. צו בין־המצרים – שרה שענירער. צוויי רעוואלוציעס – י״ל גערשט. א גיזאַנג פון דודן – אליעזר שינדלער. צווישן זיך גירעט – א״י ליפמאַנאוויטש. קאַפּיטאַליזם, מאַרקסיזם... און רעליגיע – ד״ר יוסף קאַרלעבאַך. א בריוו פון „חפץ חיים״ וועגן „בית יעקב״. דאָס חרובע שטעטל – ישראל עמיאָט. רבן גמליאל פון יבנה – שמואל אָסטערזעצער. אין יריחו אין די גרויסע היצן – א״ל. זייט גיבענטשט גיט פוח – ח. שלאָמאָוויטש. מערעלייקע – ז. שאַכנאָוויטש. שטיל און הייליק – א. שינדלער.

בנות בלעטער

א גוטער סימן – *** עס מוז גישעען – רבקה הארָאוויץ. דער וועג צום ציל – ב. ווייסקאָל. ווער איז שולדיק – ת. מ. ראָזנבערג. מיר האָבן נידורלד – א קראָקעווער בנותקע. ידיעות און מודעות.

הארכיון היהודי

קרן הישוב

ארכיון אסופות

שוין אַן־אַלטע מַחלה אין אונדזער גיזעלשאַפטלעכן לעבן: פריִער וויל מען וויסן „וואָס מע וועט האָבן דערפון״. צו־ווייניק תמימות און צו־פיל חשבון, שוואַכער בטחון און נאָך ווייניקער גלויבן אין זיך אַליין, לויערט אויף אונדזער יעדן אונטערנעם. מע גייט נישט צו צו אַ־אַקציע קודם־כל מיט דער גיהעריקער אידעאַלער גיטריישאַפט אָן אַריינקלערינישן און חקירות, מע טוט נישט, ווייל די כלל־אידעע פאָדערט דאָס, נאָר מע וויל נאָך פריִער זען דעם פועל יוצא פאַר זיך אַליין און טאַקע שוין דעם דערגרייכטן שפיץ.

ביי דער אַרבייט פאַרן „קרן הישוב״ זענען מיר זיך אויך נוהג מיט דעם דאָזיקן פאַלשן סיסטעם. פאַר אַלץ האָט גידאַרפט זיין אונדזער חוב צו שטאַרקן דעם פאָנד פאַר אונדזער ארץ־ישראל אַרבייט. וואָס קען מען טון אָן געלט און וואָס קען מען טון פאַר ארץ ישראל אָן גרויסע סכומין געלט? די קלענצטע אונטערנעמונג, דאָס באַשיידנסטע טואינג פאַר ארץ־ישראל דאַרף דאָך האָבן א ריזיקן געלט־מקור און דאָך טון מיר אַזוי ווייניק, אַזוי ווייניק, אַז ס־פלאַמט ס־פּנים פאַר בושה.

אט הער איך שוין די טענות: וועט דען די אגודה באַקומען סערטיפיקאַטן? ווען וועט דאָס זיין? און מיר, אין דעם און יענים שטעטל וועלן אויך באַקומען? וויפל די צעירים, וויפל די פועלים און וויפל מאַקע די „בנות״?

ווי גאָך ווייניק דערוואַקסן זענען מיר צום תופס זיין די הויכקייט און טיפקייט פונים אידעאַל פון בנין־הארץ אינים גייסט פון דער תורה.

וואָס וועט דען זיין דעמלט, ווען מיר וועלן יא באַקומען סערטיפיקאַטן — און בעזרת־השם וועט עס דאָך פריִער גישעען ווי א סך פון אונדז מיינען — וואָס־זשע וועט זיין דעמלט?

אַז אגודת־ישראל וועט נישט האָבן דעם גרויסן רעזערוו פון געלט־מיטלען, אויף צו קאָלאָניזירן, אויף צוצוגרייטן אַן־אָרט פאַר דער אָרטאָדאָקסישער עליה, אַז ס־וועט נישט זיין קיין טיכטיקע אינפאָרמאַציע־דינסט אין אר״י פאַר די עולים, וואָסערע יסוד קען האָבן אַן־אָרטאָדאָקסישע מאַסן־עליה און מיט וואָס וועט זיין גאַראַנטירט, אַז אונדזערע עולים אין הייליקן לאַנד זאָלן זיך שפּעטער נישט צו־לויפן אויף שבעה־ימים?

די ארץ־ישראל צענטראַלע פון דער אגודה, וואָס איז אייגנטלעך טעטיק ערשט איין יאָר אין גאַנצן, האָט לפי־ערך, דאָך באַוויזן שוין עפּיס אויפצוטון. קודם־כל דאָס אָרגאַניזירן די קרן־הישוב קאַמפּאַניע און דאָס אויפשטעלן א טיכטיק ביוראָ, איז דאָך כשהוא לעצמו ביי אונדזער גיזעלשאַפטלעכן און אָרגאַניזאַטאָרישן פאַר־נעם שוין אויך א חשובער פאַקט. די דערפאָלגן פון פאַרשידענע אַקציעס זענען טאַקע א פועל־יוצא פון דער טיכטיקער קרן־הישוב־אָרגאַניזאַציע. אַצינד די גרויסע מי ביים קאַמף פאַר די סערטיפיקאַטן, די זאַמלונג פאַר די רעליגיעזע שולן אין ארץ־ישראל, די הכשרה־פונקטן און נאָך פיל אַרביטן, וואָס גיפינען זיך ערשט אין זייער אָנהייב.

זאָלן מיר־זשע פאַרשטיין די אַרבייט פון קרן־הישוב צו לענקן אויף אַן־אַנדערן וועג. ס־דאַרף זיין „מַעשה קודם לתנאי״.

ס־איז אונדזער אַלימינס חוב אָן וועלכע ס־איז פאַרבעדינגען צו ווירקן, אַז קרן־הישוב זאָל זיין רייך און שטאַרק. אין גאָרנישט טאָרן מיר מאַכן אָפּהענגיק אונדזער ענערגיש טון לטובת דעם אייגנציקן פאָנד פאַרן אויפבוי פון א ריין יידיש ארץ־ישראל.

דער מאָרד אויפן ציוניסטישן פירער אַרלאָזאָראָוו אין תל־אביב, דאַרף אונדז רעליגיעזע יידן גאָר באַזונדער דערמאָנען, ווי גרויס ס־איז אונדזער התחייבות צו פאַרשטאַרקן די השפעה פון רעליגיעזיטעט און יידישקייט אין הייליקן לאַנד.

ס־חידושן זיך די ציוניסטישע פירער אויף דער הוה־אמינא אפילו, אַז דאָס זאָל האָבן גיטון א ציוניסטישער יונגערמאַן. די מלחמה צווישן ציוניסטישע גרופּירונגען צופלאַקערט זיך טאָג אויף טאָג און זיי אַלע צוזאַמען מאַכן זיך פאַרגעסן, אַז די דעמאָראַליזאַציע ביי דער יוגנט איז א פועל־יוצא פונים „נהי׳ ככל הגוים״־גידאַנק, וואָס איז דער רוקן־ביין פון ציוניזם אין זיין גאַנצן פאַרנעם.

מיר טאָרן צו דעם אַלים נישט זיין גלייכגילטיק. פון דער שאָדן־פרייד וועלן מיר קיין ממשותדיקס גאָרנישט האָבן. ארץ־ישראל איז אין סכנה, און די גיפאַר וואַקסט מיט א טייוולאַנישן טעמפּא און טאַקע דערפאַר, וואָס ארץ־ישראל איז ביי אונדז הייליק און טייער זינט דורות זענען מיר מחויב צו רעאַגירן דערויף דורך מַעשים:

פירן א פאַרשטאַרקטער קרן־הישוב־אַרבייט, וועקן חיבת הארץ ביים ברייטן יידישן רעליגיעזן עולם, עפינען די וועגן פאַר א מאַסן־עליה פון רעליגיעזער יוגנט קיין ארץ־ישראל און ראַטיווען דאָס הייליקע לאַנד פון די, וואָס מיט איין האַנט בויען זיי און מיט דער אַנדערער האַנט טון זיי אָנמאַכן חורבנות און הריסות.

* * *

הודפס מתוך הארכיון היהודי

די פאעזיע פון גילייטערטער פשטות / א. מ. ראגאווי

דער פארלאג „בית יעקב" האט אונדז ווידער איבערראשט מיט נאך גאר א שיינע מתנה. די גיזאמלטע שריפטן פון שרה שענירער באצירן שוין היינט די נאך אזוי קליינער ארטאדאקסישער פיינער ליטעראטור. דאס בוך איז ארויסגיגעבן צום 50-יאריקן לעבנס-יובל פון די שעפערן פון בית-יעקב-גידאנק און אין דעם בוך שפיגלט זיך אפ דאס לעבן און שאפן פון דער בית-יעקב-באוועגונג. זייער מערקווירדיק איז דער אויפבוי. אין וועלכן ס-ווערט דערציילט ווי אזוי ס-איז ביי שענירער אנטשטאנען דער גידאנק פון שאפן דאס ערציאונגס-ווערק פאר די יידישע טאכטער. מיט א מאדנער פשטות צוגלידערט זי די עלימענטן פון אט דער מחשבה, ווי אזוי זי איז גיבוירן, גיהאדיוועט און רייף גיווארן ביז זי איז אויסגיוואקסן צו א פול-בלוטיקן, זאפטיק-צייטיקן גידאנק, וועלכער זאל קענין פארוואנדלט ווערן אין א טאט.

מע זעט דא באשיינפערלעך די האנט פון דער השגחה, וועלכע קייטלט וועלט-גישעענישן אויף פארשידינע זיג-זאגישע וועגן און דערפון שפראצט ארויס א גילייטערט קערנדל פון הויכער גייסטיקער שאפונג.

ווען נישט — ווערן מיר אין שענירערס זכרונות גיוואויר — די מלחמה, וועלכע האט דאס גאליצישע יידנטום פארטריבן צו נע-ונדישקייט אין פראנץ-יאזעפס רעזידענץ, וואלטן מיר אפשר נאך היינט נישט גיהאט קיין רעליגיעז דערציאונגס-ווערק. זייענדיק אין ווין האט פרוי שענירער באזוכט די שעורים און דרשות פון הרב דר. פלעש. זיינע ווערטער האבן דאס אנגיגליט איר הארץ צו דעם גרויסן רעיון נישט צו רוען און שוויגן ביז זי וועט איינפלאנצן א קערנדל פון דער גרויסער היסטארישער בית-יעקב-באוועגונג.

זייער כאראקטעריסטיש איז איר לעבנס-באשרייבונג. הגם זי שטאמט פון יחוס, איז זי אבער גיווען א פאלקס-מענטש און גילעבט א פשוט פאלקס-לעבן. אלס מיידל מוז זי זיך נעמען צו פארדינען אויף פרנסה — זי נעמט זיך צום שניידער-פאך. דאס פאך האט זי אין ערגיץ נישט גילערנט. אבער דער רצון מיטן שכל מאכן איר פאר א פאכמאן אין ווינער גלות גייט אין איר אויף דער אידעאישער אומרו אפצוהאלטן די יידישע און חסידישע טעכטער פון פארפרעמדקייט, ווען דער גידאנק צוצופירן די יידישע טאכטער צום רעליגיעזן מקור פעלט איר לופט צום אטימען, רופט צו איר פון איר פנימיות א שטים: „ווארף אוועק די מאשין, זאג זיך אפ פון דיין שניידער-פאך צו נייען קליידער פארן גוף און נעם זיך בעסער נייען און שטיקווען מלבושים פאר דער נשמה, פאר דער יידישער נשמה, אז זי זאל זיין גישיצט פון די אפיקורסישע פיילן" (גיזאמלטע שריפטן זייט י"ג).

יום כפור. אלע יידן, מענער און פרויען זיצן אין שול און זענין פארזונקין אין זיך, הערן זיי זיך צו צום כל-נדרי-נגון. איינער בעט אויף פרנסה, איינער אויף גיזונט אבער פרוי שענירער איז יעצט מיט איר מחשבה פארטראגן צו דעם זמן המקדש, זי שטעלט זיך פאר די הערלעכקייט און קדושה פון דער נקודה אין בית-המקדש. היינט דארף דאך אונדז די תפלה, די עבודה שבלב אויפפלאמין צו קדושה, אבער — ווייטיקט דאס הארץ פון אט דער פילנדער פיאנערן — „היינט הערן דאך אויף די יידישע טעכטער אין גאנצן צו דאווינען און קומין זיי שוין יא אמאל אין שול אריין, איז עס נישט מער ווי א רגילות, דאס הארץ און נשמה פעלן דערביי!... אונדזערע טעכטער וויסן גארנישט וועגן גרויסקייט פון זייער פאלק, פארשטייען נישט די יידישע טיפע און הארציקע תפלות" און א שטים פון איבערווייניק רופט ביי איר אויס: „קאן עס ווייטער אזוי בלייבן?

קוים איז די פראגע שוין גישטעלט גיווארן, לאזט זי איר שוין מער נישט אפ. ביי אזא מענטש ווי פרוי שענירער איז גארנישט איבערפלעכלעך, אלץ גייט פון דער טיף און — „דעם גאנצן טאג האבן מיך די מחשבות נישט גילאזט רוען און איך בין אלץ צוריק גיקומין אויפן זעלבן רעיון: מיר מוזן אונדזערע שוועסטער די אויגן זייערע עפינין, צו זעען דאס גרויסע ליכט פון ישראל" (דארט י"ב).

דער גאנצער מהות פון דער פרוי שענירער ווערט קאנצענטרירט אויף אט דער איינער נקודה. איר גידאנק, שטרעבונג, ווילן, טאט — אלץ איז פארנומין מיט דער איין-איינציקער זאך, וואס זי זאל נישט טון, וואס זי זאל נישט טראכטן — קומט דערפון ארויס א ציגעלע צו איר הויפט-אידעאל. ענדלעך נעמט זי עס פארווירקלעכן. א רעזערוואר פון ענערגיע האט זי ביי זיך אנגיזאמלט. אין איר פסיכיק איז שוין דער גאנצער בנין אויסגיבויט. מע דארף נישט מער ווי צוטרעטן ארויסברענגען עס מכוח אל הפועל. עס פעלט נישט מער ווי א ברכה פון א צדיק, וואס דארף ווי א חיות-ברענגינדער שפריי-רעגן באזונפטיקן דעם באדן. זי גייט צום בעלזער רבין זצ"ל און לאזט אים זאגן, אז „זי וויל מדריך זיין די יידישע טעכטער אין יידישן וועג". „פונם צדיק-ס הייליקן מויל — שרייבט זי — האב איך אליין גיהערט די ווערטער: „ברכה והצלחה", וועלכע האבן אויף מיר גיווירקט ווי דער טייערסטער באלזאם-אייל און אריינגיגעבן פרישן מוט אין אלע מיינע איברים. די ברכה פון גרויסן צדיק האט מיר גיגעבן די בעסטע האפינונגין, אז מיינע שטרעבונגין וועלן מקיים ווערן (דארט י"ד).

זי פארט קיין קראקע און הייבט אן איר ארביט קליין און פרימיטיוו, איר דערפאלג איז אבער זייער גרויס. דער קרייז תלמידות וואקסט, דער אפקלאנג פון אירע פלאמיקע ווערטער ציט ווי מאגנעט. מ-הייבט זיך אן פאראינטערעסירן מיט דער ארביט פון אט דער פרוי. עס עפינין זיך בית-יעקב-שולן, עס עפנט זיך א סעמינאר, פארטבילדונגס-קורסן. זי האט שוין א מחנה צוהעלפערנס לערערנס. זי וויל אבער וויסן צי זענין דאס „פאכאווע לערערנס", אדער מענטשן, וואס זענין באוועלט מיט דער זעלבער הויכער און פלאמיקער שטרעבונג פארן פאלק ישראל, זי נעמט זיך גריבלין אין די הערצער און מחשבות פון אירע דערצויגענע דערציערנס און ענדלעך שטראלט אין איר אויף אן-אומבאגרעניצטע פרייד. זי האט ארויסגילייענט פון אירע דערציערנס אזא מחשבה: „תמיד דארפן מיר העכער דערהייבן אונדזער תורה-פאן און אזוי ארום וועלן מיר פיל פון אונדזערע פארבלאנדזשעטע שוועסטערן צוריק פירן צו אונדזערע פאלקס-אמתן און פילן צוזאמין א רוחניותדיק גליק". און ביי פרוי שענירער רייסט זיך ארויס א הארציקע ברכה: „זאל ג-ט אייך צו-העלפן אינים אויספירן אייער גוטן ווילן פארן כלל-ישראל, אינים רצון צו דערהאלטן אונדזערע שוועסטערן ביי אונדזער פאלק (דארט כ"ב).

און אט ווערט די ארביט ווייטער גיפירט צווישן האפינונג און צווייפל. פון מאל צו מאל שטעלט זיך אפ פון דער ארבעט און נעמט אריינדרינגין אין די הערצער פון אירע תלמידות. אזוי ווי א גוטער מאשיניסט מוז פון צייט צו צייט אפשטעלן די מאשין און בודק זיין אירע טיילן, רייניקן פון איר שטויב, אזוי שטעלט זי זיך אפ בעת אן-עקזאמין-שמחה, אלץ ארום איז פייערלעך, חדוהדיק, „מיך אבער — שרייבט שענירער — באהערשט אבער פארט א פיינלעכער רעיון: צי פילן באמת די דאזיקע יונגע פיאנערינס דעם גרויסן פארטרויען און די האפנונג, וואס איך און פיל אנדערע לייגן אויף זיי ארויף? צי פארשטייען זיי דאס גרויסע אחריות, וואס זיי נעמין אויף זיך אלס דערציערנס פון א נייע יונג דור? וועלן זיי אויך שפעטער בייסטיין די נסיונות, מיט וועלכע דאס לעבן וועט זיי פרואוון?" אין אזעלכע ספקות-מאמענטן פילט זיך די ענערגישע שפערן שוואך, זי ווערט אבער גישטארקט אין איר אומערשיטערלעכן בטחון צום בורא עולם, אז ער וועט איר הייליקער ארביט אפהיטן פון יעדן שמוץ. און — שרייבט זי — א שטילע תפלה האט זיך אויף מיינע ליפן באוועגט: א. גרויסער באשעפער אין הימל! העלף צו דיינע גיטרייע קינדער אין זייער הייליקער ארביט! זאלן זיי נישט דארפן צופיל גיפרואווט ווערן אין זייער נייעם וועג! זאל ביי זיי מקוים ווערן די ווערטער פון אונדזערע חכמים: „הבא לטהר מסייעין אותו", זיי האבן דאך א גוטן רצון, העלף-זשע צו, רבונו של עולם, אז פונים גוטן רצון זאל ארויסקומין גוטע און שיינע מעשים". (דארט ל"ג).

דאס בוך איז „שוה לכל נפש". ס-איז א דערפרישונג פאר דעם רייפן, אינטעליגענטן לייענער און פאר דעם קליינים קינד, וועמענס מחשבה איז ערשט אין דער ערשטער תקופה פון רייף צו ווערן.

ווען מע זאל ביי מיר וועלן א קורצע דעפיניציע אויף דעם ווערק, וואלט איך עס אויסגידרוקט אין פאלגענדן זאץ: ס-איז — די פאעזיע פון גילייטערטער פשטות. אונדזער ליבן און אומערמידלעכן פריינט, רעדאקטאר פרידנזאן, דארפן מיר באמת געבן א הארציקן יישר-כח פאר אט דער שיינער מתנה פאר אונדזער ארימער ליטעראטור-שאנק.

אין די היינטיקע שווערע צייטן ביי יידן, ווען אלץ ברעכט זיך און אלע אונדזערע בעסטע שאפונגין זענין אין סכנה, איז עס א טרייסט און א דערפרישונג צו זעען פאר זיך אזא אומפארבעסערלעכן אפטימיסט, ווי ס-איז פרידנזאן, וועמינס לעבנס-פילאזאפיע איז א פנים: שאפן, שאפן און שאפן...

הארכיון היהודי
הודפס מתוך הארכיון היהודי

צו בין המצרים — שרה שענירער

ערשטן נישט לאַנג האָבן מיר מיט דעם אַלטן יידישן התלהבות גיזאָגט: „נעשה ונשמע" און גירופן די גאַנצע וועלט אויף זיך צו נעמען דעם עול מלכות שמים.

עס דערנענטערן זיך שוין די בין־המצרים טעג, און ס־גייט פאַר אונדז אויף דאָס בילד פון היילקן לאַנד, וואָס פאַרלירט זיין שיינקייט, זיין „חלב־ודבש". ס־הערט אויף די פאַרוואונדערונג אויף ג—ט ברכה איבער לאַנד פון ישראל. דאָס לאַנד הייבט אָן פאַרוויסט צו ווערן און אט זעען מיר דעם נביא ירמיהו זיצן אויף די חורבות פון ציון און ירושלים און באַוויינט דעם חורבן. ירמיהו הנביא, וואָס האט אַזויפיל גיליטן פון פאָלק ישראל, פון אים הערן מיר די ווערטער: „ד' עזי ומעוזי ומנוסי ביום צרה וכו'". דער נביא רופט אויס: מיין כוח, דער קוואַל פון מיין קראַפט, מיין רעטונג אין טאָג פון צרה, צו דיר, א ג—ט. וועלן אַמאָל קומען פעלקער פון אַלע עקן וועלט און זיי וועלן זאָגן: „נאַר ליגנט האָבן מיר גירשנט פון אונדזערע עלטערן, נישטיקס, וואָס קען זיי קיין שום נוצן נישט ברענגען, ווי קאָנען זיך די מענטשן מאַכן געטער, אַז זיי אַליין האָבן קיין ג—ט נישט. פאַר דאָס וועל איך זיי ברענגען צו דער דערקענטניש, איך וועל זיי ווייזן מיין מאַכט און זיי וועלן דערקענען אַז מיין נאָמען איז השם".

„די זינד פון יהודה איז גישריבן מיט אַן־אייזערנער פעדער און מיט אַ שמיר־נאָגיל איז זי אַדורכגיאַקערט אויף זייער האַרץ־ברעט".

און עס ציען זיך אַזוי ווייטער די האַרציקע רייד דאָרטן אין ספר ירמיהו, און איך בין זיכער אַז די לייענערנס טון אין די צייטן די דאָזיקע קאַפּיטלעך אין ירמיהו אַדורכלערנען.

אט זעען מיר דעם יידישן נביא, וואָס האט אַליין אַדורכגילעבט דעם שרעקלעכן חורבן. „אני הגבר", ער איז דער מענטש, וואָס האט דורכגילעבט די גאַנצע קאַטאַסטראָפע, וואָס אַנדערע נביאים האָבן פאַראויסגיזאָגט און אַליין נישט מיטגימאַכט, דאָך רופט ער אויס: השם עוזי! ער וועקט צו בטחון, ווייל ער ווייסט, אַז השי"ת גיט אונדז כוח און פאַרפאַנצערט אונדזער קיום. „עוז" מיינט מיין תורה, אט די תורה הקדושה לינדערט אונדזערע צרות און פאַרלייכטערט אונדזער נויט.

דער נביא רופט דאָס יידישע פאָלק צו דער תורה. אין זיין „חזיון" זעט ער דעם אויפגאַנג פון אַלע מענטשן צו ג—ט מיט דער באַקענונג פון אמונה.

דער נביא זאָגט פאָר דאָס גאַנצע גלות, מיט זיינע אַלע גרויל־בילדער. אבער די דאָזיקע צרות און טראַגישע איבערלעבענישן, וועלן נאָר שטאַרקן דאָס פאָלק ישראל, אויסלייטערן די יידישע דורות, און צוריק וועט קומען די גרויסע שעה פון גאולה און אַחרית הימים.

יאָ, מענטשן פאַרגעסן אַז איין אמתער ג—ט פירט די וועלט. פונקט ווי אַמאָל דער ערשטער מענטש אָדם הראשון האט זיך פאַרלוירן אין גן־עדן און זיך נישט גימאַכט הערן, אַז ג—ט רופט אים. ישעי' הנביא לאַכט אויס די דאָזיקע נאַרישע מענטשן, וואָס מאַכן זיך אַליין געטער אָנשטאָט צו גלייבן אין אמתן באַשעפער פון הימל און [illegible]

ארכיון אסופות

„חטאת יהודה כתובה"

יאָ, די זינד פון יהודה איז מיט אַן־אייזערנער פעדער אויסגיקריצט אויף זייערע האַרץ־ברעטער און דאָך פילן זיי נישט קיין אַנדערן אויסגאַנג־פונקט, קיין אַנדער גליק, ווי דאָס וואָס קומט אַראָפּ פון מזבח.

איז דאָס נישט אַ פלא? דאָס קריסטלעכע קינד ווערט פון דער פריסטער יוגנט איינגילערנט, אַז יידן זענען אַ פאָלק, דאָס דורך זייערע זינד האָבן זיי זיך פאַרדינט די רדיפות פון אַלע פעלקער. אַלע ביטערקייטן פון דעם לעבן ווייסט דאָס קריסטלעכע קינד אין דעם איינים וואָרט „ייד" צו פאַרקערפערן, אבער דאָך הערט דאָס זעלבע קינד, אַז יידן זענען דאָס איינציקע פאָלק צו־וואָס דער בורא־עולם האט זיך אַנטפּלעקט און דאָס דאָזיקע פאָלק אויסגיקליבן.

יאָ, יידן זענען אַ זינדיק פאָלק, זאָגן זיי, און דאָך לערנט אַפילו דאָס נישט יידישע קינד פריער די געשיכטע פון אַברהם, יצחק ויעקב, פון יוסף, משה און שמואל, דוד און שלמה, פון שרה, רבקה, רחל, לאה, חנה און דבורה.

יאָ, אַ זינדיק פאָלק זענען די יידן און פאָרט זענען די יידישע קלאַנגען און די יידישע הלל־לידער אויף אַלע ליפּן או די יידישע האָפענונגען זענען די האָפענונג פון דער מענטשהייט. יאָ, ס־איז אמת, אָרים איז היינט ישראל, גיפאַלן איז זיין כבוד, זיינע אוצרות באַרויבט, די מזבחות צושטערט, אבער די גרויסע ירושה, וואָס ג—ט האט אונדז גיגעבן פירט אונדז אויף די וועגן פון אויסלייזונג און צום ציל פון דער גליקלעכער שעה, וואָס וועט קומען.

מיינע ליבע שוועסטער! זאָלן־זשע מיר זיך נישט לאָזן פאַרפירן פון דעם גרויסקייט און פאַלשן גלאַנץ פון פרעמדע פעלקער. זאָלן מיר זיך נישט דערשרעקן פאַר די „היטלערס", וואָס טרעטן אונדזער כבוד.

די מאַכט פון אַ היטלער איז נאָר אַ צייטווייליקע, אָן אַ צוקונפט, וואָס וועט סוף־כל־סוף זיך צופאַלן און אויף דער דאָזיקער חורבה וועט נאָך ווערן אויפגיבויט ישראל.

אונדז דאַרף דאָס אבער דערמאָנען, אַז מיר האָבן נאָך אונדזער חוב נישט גיטון מיר מוזן רעווידירן אונדזערע מעשים סיי אין די ענינים פון בין אָדם למקום און סיי אין די ענינים פון בין אָדם לחבירו. ספּעציעל אַצינד וויל איך אייך דערמאָנען וועגן אָפּהיטן די צניעות־קולטור אין זומער־צייט ס־דערנענטערן זיך די בין־המצרים טעג און זאָלן מיר כאָטש דעמאָלט, ווען מיר טרויערן אויף ציון און ירושלים גידענקען אין דעם אַלימען, וואָס האט גורם גיווען דאָס היסטאָרישע אומגליק לאָמיר זיך אויסבעסערן אין מדות און זאָלן מיר שטייגן צו דער מדרגה פון זיין אַ גוי קדוש, און דעמאָלט וועט ערשט ריכטיק מקוים ווערן, אַז אַלע פעלקער וועלן רופן: בית יעקב לכו ונלכה באור השם!

גיזאַנג פון דוד

גאָט, ווער מעג וואוינען אין דיין גיצעלט,
און רוען אויף דיין הייליקן באַרג?
דער וואָס פירט זיך ערלעך,
און טוט גירעכטיקייט,
און רעדט אמת אין זיין האַרץ.
רכילות קומט נישט אויף זיין צונג
טוט זיין נאָענטן קיין שלעכטס נישט
און הייבט נישט אויף קיין שאַנד
אויף זיין קרוב.
דער שפלדיקער איז מיאוס אין זיינע אויגן,
און די וואָס האָבן מורא פאַרן באַשעפער
האַלט ער בכבוד.
שווערט ער אַפילו זיך צו שאַדן,
בייט ער פאַרט נישט זיין וואָרט.
זיין געלט גיט ער נישט אויף ריבית
און אונטערקויף־געלט קיגן אַן־אומשולדיקן
נעמט ער נישט —
ווער ס־טוט דאָס אַלץ, וועט קיינמאָל נישט אומפאַלן.

יידיש: **א. שײבדלער**

הודפס מתוך הארכיון היהודי

צווײ רעוואָלוציעס

פון י. ל. גערשט

צווישן די שטאַרקסטע שלאָג־ווערטער פון מאָדערנעם, זייראָפּעאישן לעקסיקאָן, וואָס האָבן זיך דערוואָרבן אַ באַזונדערע אָ, ימגיווײנטלעכע שליטה צווישן דעם ראַדיקאַל־געשטימטן עולם — פאַרנעמט אַן ס פּק אַנ־ערשט ראַנגיק ארט דאָס אַזוי שײן־קלינגנדיקע וואָרט ר ע וו א ל ו צ י ע.

אויב במשך די לעצטע יאָר־הונדערטער האָט זיך די ציוויליזירטע אייראָפּע כסדר געיאָגט נאָך די פּאַקוסן פון איר שײנבאַרער „עוואָלוציע" און „פּראָגרעס" אין דער מענטשלעכער קולטורישקייט — טאָ האָט זי זיך שוין אין די סאַמע לעצטע יאָרן נישט געוואָלט באַגניגנין מיט דעם און האָט זיי איינגעטוישט אויף די מער רוישיקע פּאַראָלן פון „ר ע וו א ל ו צ י ע" און האָסטיקן ראַדיקאַלן איבערקער. „פּראָגרעס" און „עוואָלוציע" זענען עס געוועזן די העכסטע אידעאַלן פון דער ציוויליזירטער אייראָפּע, פון דער אַזוי גערופענער רענעסאַנס־צייט אָן, צו וועלכע זי האָט געדינט מיט אַ נישט געצוימטער התלהבות און פאַרכאַפּטער אמונה. דער דאָזיקער אומפאַרזיכטיקער און טומלדיקער אימפּעט נאָך דער איי־געבילדעטער כסדרדיקער עוואָלוציע און כלומרשט נישט געפּעלטשטן פּראָגרעס אין דער ספער פון העכערער מענטשלעכער גײסטיקייט איז אין אַ גרויסער מאָס אויסגעטראָגן געוואָרן אין דער נצחונות־פאַרשיכורטקייט אויפן געביט פון מאַטעריעלער וויסנשאַפט און טעכניק, וועמעס דערמלדיקע גרויסע דערגרייכונגען האָבן דעם עולם אַזוי באַרוישט און אים באַוואויגן אַנצואחזנדן די אָן־ספּקדיקע און אומגיפּעלטשטע אַנטוויקלונגס־סכעמע פון דער טעכנישער און מאַטעריעלער ציוויליזאַציע אויך אין באַצוג צו די איכותדיק־אַנדערש־אַרטיקע פּראָבלעמען פון מענטשלעכן נשמה־און קולטור־געוועב. מ׳האָט נישט געוואָלט און נישט געמאַכט זיך פאַרשטיין, אַז די ליניע פונים טעכנישן, עמפּיריש־וויסנשאַפטלעכן פּראָגרעס איז אַ גלײַכע, בשעת די ליניע פון מענטשלעך־גײַסטיקער און קולטורעלער השלמה איז נישט חײַניק מאָל אַ ספּיראַלע און זיגזאַגישע אין היקף פון פאַראײַנצלטע תקופות נישט אַריינרעכנענדיק, פאַרשטייט זיך, די לעצטע אַלגעמײַנע סומע פון פּאָזיטיוון קולטורעלן ריווח פון אַ גרעסערער צאָל תקופות צוזאַמענגענומען.

די אַנטוויקלונג פון די טעכנישע און מאַטעריעלע וויסנשאַפטן איז אָפּהענגיק פון די עמפּירישע און עקספּערימענטאַלע ידיעות און דערקענטענישן וועלכן עס שטערט נישט קײן שום געגן־כח אין זײערע דערוואָרבענע נצחונות און אַ כל שכן, אַז ער צווינגט נישט דעם מענטש זיך ווען עס איז שפּעטער פון זיי אָפּצוזאָגן. אַנדערש אָבער איז עס דאָך מיט די דערגרייכונגען און נצחונות אויפן געביט פון עטישן און קולטורעל־מענטשלעכן אויפשטײַג. די מענטשלעכע העכערע גײַסט־און נשמה־שיכטן, וואָס אַרבעטן מיט מער אָדער ווײניקער ענערגיע פאַרן קולטורעלן פּראָגרעס שטויסן זיך אָן כסדר אויף די געוואַלטיקע שטערונגען פון די קערפּערלעך־מגושמדיקע תאוות און היידניש־ערדישע רעאַקציע־כוחות פונים בשר ודם, וואָס נישט בלויז זײ האַמעווען כסדר דעם דאָזיקן פּראָגרעס, נײַערט זיי טוען אים נאָך גאַנץ אָפט אַפילו צוריק שטופּן פון די מיט מי און מאַטערשוין דערוואָרבענע פּאָזיציעס. צוליב דעם איז ממילא מעגלעך, אַז אין פאַרשידינע נישט גינגע פאַרזיכטיקע תיקונים און רעפאָרמען אין רײַן קולטורעלן לעבן זאָלן זיך פאַרגנבינין זייער כסדר לויערנדיקע געגן־רעאַקציע און גראָד אונטער דער שילד פון „פּראָגרעס" און „עוואָלוציע" צוריק פירן עס צו אַ פריערדיקער רויער מדרגה פון קולטורעלער אָפּגעשטאַנענקייט און רעגרעס, וואָס איז שוין אין געגעבענים מצב מער ווייניק איבערגעווינדן געוואָרן. און אַזוי, למשל, איז עס טאַקע געשען במשך די לעצטע יאָר־הונדערטער פון דער „רענעסאַנס"־תקופה אָן, בעת מ׳האָט זיך אײנים דראַנג נאָך „פּראָגרעס און עוואָלוציע" צוריקגעקערט גראָד צו גרויסע סכומין אַלט־קלאַסישער היידנישקייט אין דער פילאָזאָפיע, קונסט וכדומה, וואָס האָט זיך בולטער אָפּגעשפּיגלט אין דער אויפגעלעבטער מאַטעריאַליסטיש־היידנישער נאַטור־פאַרגעטערונג און צולאָזענער־קערפּערלעך תאווהדיקער עולם־הזהדיקייט. דער נאַאיווער עולם האָט אָבער דערבײַ געמײנט, אַז ער פּראָגרעסירט גאָר דערמיט אָן אַ שיעור און שאַפט זיך איין אַזעלכע קולטור־ווערטן און לעבנס־אַרטן וואָס זענען נאָך ביז יעצט גאָרנישט געווען...

דער דאָזיגער מצב האָט זיך אָבער נאָך מער פאַרשטאַרקט אין דער גאָר לעצטער געשיכטלעכער תקופה. דאָס אָרט פונים לאַקנדיקן שלאָג־וואָרט „עוואָלוציע" האָט געירשנט דאָס מער אימפּעטפולע וואָרט „רעוואָלוציע". מ׳האָט זיך שוין נישט געוואָלט לאָזן באַגניגנין מיטן מעסיקן, אָפט אויך אומגילונגענעם, צושטערן די אַלטע לעבנס־פאָרמען און באַגריפן, נײַערט מ׳האָט זיך באַמיט אינגאַנצן אומצואוואַרפן די יסודות פון די דערוואָרבענע קולטור־און לעבנס־ווערטן און אויף זײַערע חורבות אויפצובויען נײַע „רעוואָלוציאָנערע". אויך דאָ האָט געווײנטלעך נישט ווייניק מיטגעווירקט דער באַזונדערס ראַשיקער אויפשוואונג פון דער טעכניש־מאַטעריעלער וויסנשאַפט, און האָט גורם געווען צו יאָגן זיך נאָך ענלעכע „איבערקערן" און „רעוואָלוציעס" אויך אין דעם קולטורעלן, יחידישן און קאָלעקטיוון לעבן פונים מענטשלעכן מין. מ׳האָט זיך אויך דאָ נישט גערעכנט מיט דעם טיפן אמת, אַז דער גײַסטיק־קולטורעלער באַגאַזש פונים מענטש איז נישט אַזאַ מין מאַטעריעלער דומם, מיט וועלכן מע קען אַזוי ווילקירלעך „רעוואָלוציאָנער" עקספּערימענטירן אויף אַ מעכאַניסטישן אופן און דערמיט וועלן ברענגען אײנפאַך און גלאַטיק די איי־נגירעטע „וועלט־באַגליקערישע" איבערקערן. ערלעכע און ניכטערע טראַכטער האָבן אַפילו באַלד באַשײַמפּערלעך אײַנגעזען, אַז די דאָזיקע געפּלאַנטע „רעוואָלוציעס" וועלן גאָר, צוליב זײַער מאַטעריאַליסטיש־דאָקטרינערן יסוד און ערדיש־עגאָאיסטישן כאַראַקטער, מוזן צוריקפירן די מענטשלעכע געזעלשאַפט צו די אַלטע היידניש מסוכנדיקע פאָרמאַציעס פון דער געשיכטע און די אמתע מענטשלעכע גאולה פאַרדרענגען אויף אַ סך ווײַטערע דורות. צו דעם המון איז אָבער די דאָזיקע דורכזיכטיקע הכרה נישט דערגאַנגען. דער פּרימיטיווער און אינטעליגענטישער המון־עם האָט זיך אָנגעכאַפּט מיטן גאַנצן ברען אין דער מאָדערנער „רעוואָלוציאָנערער" ראַדיקאַליסטישקייט און הכנעהדיק צוטומלט געדינט איר ווי יעדן הערשנדיקן צײַט־אָפּגאָט.

און אָט האָט די דאָזיקע אָנגעגליטע אַטמאָספערע פון „רעוואָלוציאָנערישקייט" געבוירן צוויי „רעוואָלוציעס" פון גרעסערן פאָרנעם, וואָס זענען מסוגל גאָר נישט ווייניק קלאָר צו מאַכן דעם אמתן באַטײַט און פּראַקטישן פּועל־יוצא פון דעם דאָזיקן לאַקנדיקן מאָדע־שלאָג־וואָרט פון אונדזער צײַט. מיר מיינען דאָ די מאַרקסיסטישע „רעוואָלוציע" בשעתו אין רוסלאַנד, און יעצט די איר מערקווירדיק נאָכגיאַמטע היטלעריסטישע „רעוואָלוציע" אין דײַטשלאַנד.

די דאָזיקע ביידע „רעוואָלוציעס", טראָץ דעם, וואָס אין פלוג זענען זיי אויס לויט זייערע פאָרמען צו זײַן פאַרשידן, טוענדיק זיך אַפילו געגנזײַטיק באַקעמפן, ווייזן זיך אָבער אַרויס ביי אַ נענטערע באַטראַכטונג אַלס לחלוטין אידענטישע סיי לויט זייער שורש פון וועלכן זיי שטאַמען אָפּ, און סיי לויט די מעטאָדן מיט וועלכע זיי שפּרייטן אויס און פאַרפעסטיקן זייער ממשלה. ביידע, סײַ די מאַרקסיסטישע, וואָס טרעט אַרויס אין נאָמען פון קלאַסן־אויסדערוויילטקייט און קלאַסן האַס און סיי די היטלעריסטישע, וואָס רעדט אין נאָמען פון ראַסן־אויסדערוויילטקייט און ראַסן־האַס שטאַמען עס אָפּ פון דעם זעלבן היידניש־מאַטעריאַליסטישן שורש, וואָס פאַרגעטערט דעם באַזיץ פון ערדישע גיטער און פיזישער איבערמאַכט און באַטראַכט דאָס עגאָאיסטישע דעראָבערן זיי פאַר זיך אַלס העכסטער און חשובסטער ציל אין לעבן. נישט מער, די מאַרקסיסטישע קלאַסן־תורה האַלט, אַז דער קולט פון מאַטעריעלער פאַרגעטערונג און מאַטעריעלער דעראָבערונג געהער נאָר דעם אויסדערוויילטן פּראָלעטאַרישן קלאַס, וואָס דאַרף אים דינען דורך רויער קלאַסן־מלחמה און קלאַסן־האַס, בעת די היטלעריסטישע ראַסן־דאָגמע פאַרטרעט דעם שטאַנדפּונקט, אַז דער באַזיץ פון מאַטעריעלע גיטער און פיזישער איבערמאַכט פון אַ „דויטשלאַנד איבער אַלעס" געהערט נאָר דער אויסדערוויילטער גערמאַנישער ראַסע, וואָס זי דאַרף זיי עס זיך דורכאויס דערווערבן אַפילו מיט די ברוטאַלסטע און בלוטיקסטע מיטלען. ביידע עקספּלאָאַטירן אויך דאָס שײנע און דערהויבענע וואָרט „סאָציאַליזם". אַ באַגריף וואָס שטאַמט אָפּ פון יידיש־נביאישן געדאַנק איבער גלײַכקייט, ברודערלעכקייט און וועלט־אויסלייזונג און טוען עס פאַרקריפּלען אײנים געשפּענסט פון „סאָציאַליסטישן" קלאַסן און ראַסן־האַס, וואָס שוידערט אויף מיט זײַן מוראדיקער מאַטעריאַליסטישער רויקייט און אַנטי־קולטורישער רעאַקציע פון אַמאָליקע ווילדע צייטן. אין דעם ליגט שוין אַ שטיק טראַגישקייט נישט נאָר פאַרן אַלגעמיינעם קולטור־מצב פון אונדזער צייט, נײַערט אויך פאַרן סאָציאַלן רעיון פאַר זיך אַליין און זײַנע רעאַלע אַנטוויקלונג־האָפענונגען אין דער מענטשלעכער געזעלשאַפט, וואָס ווערט דערמיט אָן אַ שיעור פאַרשוועכט אין די אויגן פון ערלעכע מענטשן, וואָס וואָלטן געוואָלט אַרבעטן פאַר זײַן פּראָגרעס און פאַרווירקלעכונג.

אמת, אויך ביים יהדות רעט זיך וועגן אַן־אויסדערוויילטקייט פונים יידישן פאָלק אינים זין פון „אתה בחרתנו". אָבער פּונקט אַזוי ווי דער יהדותדיק־נביאישער רעיון פון סאָציאַלן יושר און ברודערלעכקייט איז געוואָרן פאַרוואַנדלט אינים גויאיש־היידנישן שמעלץ־טאָפּ, אין מאַטעריאַליסטיש־עגאָאיסטישן קאַמף פאַר קלאַסן און ראַסן־מאַכט אַזוי איז אויך דער יידישער געדאַנק פון אַן „עם הנבחר", וואָס זאָל טראָגן די אחריות און לאַסטן פון קולטור, פאַר אַנדערע פעלקער און

ארכיון אסופות

הודפס מתוך הארכיון היהודי

זיי דערמיט נאר דינין און לייכטער מאכן דעם שווערן וועג צו אייגינים קולטורעלן אויפשטייג, געווארן איבערגעשטאלטיט אין א פריווילעגיעס־אויסדער־ווילטקייט, וואס נעמט פאר זיך די רעכט און די הנאות פון ערדישן לעבן און די לעבנס־לאסטן און לעבנס־רעכטלאזיקייט טיילט זי צו די אנדערע מיט א פרייער האנט...

צוליב דעם דאזיקן וועזנטלעך־אינערלעכן קעגנזאץ פון יהדות צו דעם היידניש־מאטעריאליסטישן קלאסן־און ראסן־סאציאליזם האבן עס טאקע די באגרינדער און טעארעטיקער פון די דאזיקע צוויי באניטע און מעכטיקע פלאצובקיס פון דער וועלט־היידנישקייט, אזוי שטארק גיהאסט און באקעמפט דאס יהדות און יידן. סיי מארקס אין זיין „יידנפראגע" און סיי, למשל, טשעמבערליין אין די „יסודות פון ניינצנטן יארהונדערט" האבן עס ארויסגיוויזן אן־אומגיהויער גאליקע שנאה צו דעם יהדות און דעם פאלק, וואס איז בארופן צו זיין זיין אפיציעלער טרעגער אין דער וועלט, דערפילנדיק, באוואוסט און אומבאוואוסט, די גרויסע סכנה וואס דראפט זייער תורה מצד דעם דאזיקן אפיציעלן, גישיכטלעכן שונא און באקעמפער פון דער וועלט־היידנישקייט, אין אלע אירע פארמען.

די קאנסטרוקציע פון דעם ראסן־סאציאליזם איז אפילו אן־איינפאכערע און קאנסעקווענטערע ווי די פונים קלאסן־סאציאליזם. דער מארקסיסטישער סאציאליזם טראכט דעם, וואס ער שטיצט זיך כסדר אויף די אומבאדינגטע מאטעריאליסטיש־עגאאיסטישע הנחות פון קלאסן־מלחמה און קלאסן־דיקטאטור טוט ער אבער אויך גלייכצייטיק זיך פארפלאנטערן אין מליצות וועגן סאציאלער גלייכקייט, וואס וועט כלומרשט דערגרייכט ווערן דעמלט, ווען דער אויסדערווילטער פראלעטארישער שיכט וועט גילונגין גענצלעך צו פארטיליקן די אנדערע גיזעלשאפטלעכע שיכטן. די גיוואלטיקע אומנאטירלעכקייט און אינערלעכע סתירותדיקייט פונים דאזיקן פלאנטער איז אין דער אמתן ווייט נישט ווייניק בולט, צוליב כמה טעמים. שוין דאס אליין איז לגמרי אומפארשטענדלעך, פון וואנין וועט זיך בכלל נעמין דער דראנג נאך סאציאלער גלייכקייט, וואס איז דאך א וודאי אן־אידעאליסטישער טריב, אין אזא גיזעלשאפטלעכן מעכאניזם, וואס שטיצט זיך אויף מאטעריאליסטיש־מעכאניסטישע יסודות, ווען מיס טרייב־קראפט ס׳איז דער עגאאיסטיש־חיהשער קאמף פארן קיום. דווקא די צוגיזאגטע יושרדיקע אידיל פונים צוקונפטיקן מאקסיסטישן סדר גראבט דאך אליין אונטער זיינע מאטעריאליסטיש־עגאאיסטישע אור־יסודות פון דער מענטשלעכער גיזעל־שאפט. די סיבה פון דער דאזיקער אומנאטירלעכער צונויפפארונג דארפט מען אין א גרויסער מאס זוכן קודם־כל אין דער פסיכאלאגישער „שוואכקייט" פונים באגרינדער פונים מארקסיסטישן־סאציאליזם. מארקס איז יונגערהייט גיווארן אפגישמדט און זייענדיק אפגיריסן פון זיין גייסטיקן שורש האט ער זיך אריינגי־ווארפן מיט לייב און לעבן אין דער דעמלט ברויזנדיקער פילאזאפיש־מאטעריאליסטישער היידנישקייט. אלס פועל־יוצא פון זיין דאזיקער עקסטרעם־געגנגיזעצטער איבערווארצלונג האט ... אים אויף א ווילד־משונהדיקן אופן אויסגיקרימט דאס פנים פון זיין פונים, דורות־איינגעירשנטן יידיש סאציאלן פאטאס פאר יושר און גלייכקייט אינים גישפענסטיקן פרצוף פונים מאטעריא־ליסטישן סאציאליזם.

אבער גראד דער דאזיקער מאנגל פון אויסגיהאלטנקייט און קאנסעקווענטקייט פונים מארקסיסטישן סאציאליזם, מאכט אים דערפאר טאקע אין א גיוויסער מאס א סך מסוכנדיקער פונים ראסן־סאציאליזם, סיי אין דער טעאריע און סיי אין דער פראקטיק. צוליב זיין פארפירערישן סאציאל־מענטשלעכן שימער וואס באדעקט זיין פארפוילטן היידניש־מאטעריאליסטישן תוך, איז ער מסוגל צו מאכן שטרויכלין א סך גרעסערן און מער ערלעכערן עולם, ווי דער ווייניקער פארפוצטער היטלעריסטישער ראסן־סאציאליזם. אין דער פראקטיק איז ער אויך מסוכנדיקער דערפאר ווייל די אלע שוידערלעכע טעראר־מעשים, ברוטאלע חיהשקייט און גימיינסטע רציחות, וואס זיינע מאמינים טוען אפ אין נאמין פון זיין כלומרשטן „אידעאל" גישעען אפט מיט א סך שטארקערן פאנאטיזם און א סך קאלטערער גזלנישקייט ווי די וואס ווערן אפגיטון אין נאמין פונים ראסן־סאציאליזם. די אוממענטשלעכע אכזריותדיקייטן פון דער מארקסיסטישער רעוואלוציע זענין טאקע צוליב דעם א סך מוראדיקער און פארשייטער ווי די פון דער ראסן־רעוואלוציע, הגם די לעצטע באמיט זיך גראד אזוי שטארק נאכצוקא־פירן די טעראר־מעשים און מעטאדן פון דער דאזיקער, אין וועמיס חדר זי גייט אלס פלייסיקער תלמיד.

…גנדיק, אז דער מארקסיסטישער סאציאליזם איז ווייניקער קאנסעקווענט אין זיין טעארעטישער קאנסטרוקציע מיינט עס נישט, אז דער היטלעריסטישער ראסן־סאציאליזם איז שוין יא דערגאנגין צו שלמותדיקער קאנסעקווענטקייט. דער פארגלייך דא איז מער א רעלאטיווער, ווייל אויך דער היטלעריזם האט אפיציעל שלום גימאכט, אין א גיוויסער מאס, מיטן מצב, אבער דאס איז אזוי צו זאגן צוליב ריין סטראטעגישע טעמים. אמת, ארויסטרעטנדיק מיט דער גאנצער שארפקייט אקעגן יהדות און אלץ וואס שטאמט אפ פון אים אויף א דירעקטן און אומדירעקטן אופן פארשטייען די באגרינדער פון ראסן־סאציאליזם, אז זיי מוזן צוליב דעם ממילא אויך ארויסטרעטן אקעגן קריסטנטום, וואס האט זיך אוממי־טלבאר גיבויט אויפן יהדות און זיך אפיציעל אנגילענט אויף אים. און דערפאר, למשל, גיט דער מחבר פון „מיטאס פון צוואנציגסטן יארהונדערט" נישט צוויי־דייטיק צו פארשטיין, אז דאס קריסטנטום אין זיין יעצטיקער גישטאלט מוז אומבאדינגט רעווידירט ווערן: אויב דער מחבר פונים דאזיקן היטלעריסטישן „אני־מאמין" באקלאגט זיך, אז „א דאנק דער הומאניטעט־לערע האט יעדער ייד, נעגער און מולאט געקענט ווערן א פולבארעכטיקטער בירגער פון אן־אייראפעאישער מלוכה..." טא פארשטייט ער דאך, אז די דאזיקע „מס־כנדיקע" הומאנישע אידעען זענין אין נאמין פון יהדות אפיציעל אריינגיפלאנצט גיווארן אין דער קריסטלעכער לערע. דערפאר טרעט ער טאקע אזוי שטארק ארויס אקעגן די דאזיקע „שוועריקייטן" פונים קריסטנטום און האלט אז עס מוז אומבאדינגט איבערגיארבעט ווערן. דאס איז אבער נאר א בלויזער אויסרייד, ווייל די השפעה פון יידנטום אויפן קריסטנטום איז פארווארצלט אין זיין גאנצער חוט השדרה, און לעבנס־נערוו. אויסשניידנדיק פונים קריסטנטום דאס אלץ וואס עס האט גינומין פונים יהדות הייסט עס אפטייטן אין גאנצן. דערפאר טאקע איז אין דער הינזיכט עכט קאנסעקווענט לודנדארף מיט זיין חבריא, היטלערס גיוועזינע שותפים, וואס זענין אפן מודה אז אזא אפעראציע איז אוממעגלעך און צוליב דעם האבן זיי זיך גענצלעך אפגיזאגט פון קריסטנטום און אן יעדער בושה צוריקגיקערט צו דעם אלטן גערמאנישן היידנישן אפגאט „אדין". אויב אבער היטלער האט נישט גיוואלט נאכגיין אזוי ווייט מיט דער קליינער גרופע פון די „אדיניסטן" איז עס א וודאי נישט צוליבן ווייניקן מוט אדער „שוואכקייט" נייערט, ווי גיזאגט, צוליב סטראטעגישער אויסגירעכנטקייט. ער מיט זיינע לייט האבן גוט גיוואוסט, אז ס׳וועט אים נאך בשום אופן נישט גילונגין צו באוועגן די דייטשע מדינה צו אן־אפיצ־עלן, גענצלעכן אפזאגן זיך פונים קריסטנטום און דערפאר האט ער שלום גימאכט מיטן מצב און גינומין אויסהוילן דאס קריסטלעכע דייטשלאנד אינערהאלב זיינע מחיצות פון זיין יידישן אינהאלט און עס אזוי „רעוואלוציאניזירן", אז עס זאל זיך סיי ווי נישט וועזנטלעך אונטערשיידן פון לודנדארפס „אדיניזם". אויף אן־ענלעכן אופן האט בשעתו „רעוואלטירט" די נאך נישט באזיגטע היידניש־גויאישע רעאקציע־תאווה אין מיטל־אלטער, למשל, וואס נישט קענענדיק דעמלט אפיציעל מבטל זיין דאס קריסטנטום האט זי זיך אינערהאלב זיינע מחיצות און אפילו אין זיין נאמין אויפגישטעלט פארשידינע אינקוויזיטארישע אינסטיטוציעס נישט קוקנדיק דערויף, וואס דאס איז דאך ישטאנין אין דער שטארקסטער סתירה מיטן אייגנטלעכן תוך פון דער קריסטלעכער לערע.

צוליב דער וועזנטלעכער אידענטישקייט פון די ביידע רעוואלוציעס איז דעריבער א טעות צו מיינין, אז די היטלעריסטישע, למשל, איז א ספעציפישע מחלה פון דייטשן פאלק און די מארקסיסטישע פון רוסישן פאלק. ביידע אונטערשיידן זיך דאך נאר אין דער פארים אין וועלכער דער בשותפותדיקער תוך האט זיך לויט די גיגעבינע באדינגונגין גיזוכט אויסצוגיסן. דער זעלבער היטלעריסטישער המון־עם־ניק וואלט ביי אנדערע באדינגונגין גיקענט ווערן דער פייערדיקסטער באלשעוויק און מיטן זעלבן פאנאטיזם און בלינדער אכזריות צוטרעטן יעדן איינים, וואס וואלט גיוואגט צו צווייפלין אין וואסערן ס׳איז דעטייל פון זיין דעמאגאגיש־איינגיפאמפטער דאקטרין, פונקט אזוי גוט ווי דער הערשנדיקער באלשעוויק אליין איז פעאיק צו דורסן זיין מיט־חבר, וואס איז נאר נישט מסכים מיט אים אין וועלכן ס׳איז פרט פון זייער בשותפותדיקער תורה. ביידע צוזאמין ווידער וואלטן אויך גיקענט פארקומין אין אנדערע לענדער ווי דער באקציל פון דער פארשידנפאר־מיקער היידנישער רעאקציע איז ווייט נאך נישט אויסגיראט. די ערשטע באגרינדער פון מארקסיזם זענין דאך א וודאי נישט גיוועזן קיין רוסן און אויך היינט האבן זיי נישט ווייניק אנהענגער אויך אין אנדערע לענדער אויסער רוסלאנד, פונקט אזוי גוט ווי דער ערשטער באגרינדער פון דער ראסן־תורה איז דאכט זיך גראד גיוועזן דער פראנצויזישער גראף גאבינא און אפילו טשעמבערלען, וואס האט זי איבערגיקייעט אויף זיין שטייגער פאר די דייטשן איז אליין אויך גיוועזן

ט

אַן־ענגלענדער פון גיבוירן. פאַר אַ מאַסנהאַפטיקן רעאַלן אויסברוך פון די דאזיקע בייזע כּוחות איז אבער נייטיק פאַסיקע באַדינגונגען און אַנטרייב־גורמים. און קוים שאַפן זיי זיך טאַקע אויס אויף וואָסערן ס'איז אופן איז עס שוין גינוג אַז פו די תּהוֹמוֹת פון דער המונישער סטיכיע זאלן זיך אויפהייבן מיט אַן־אומ־גלייבלעכער ווילדקייט די דרימלינדיקע תּאוות פון מסוכּנדיקער היידנישער צולאזנקייט און אוממענטשלעכסטער רשעותדיקייט און אין ממשותדיקן לעבן ארויסווייזן זייערע נעגל.

אין אַזעלכע אומגיוויינטלעכע באַדינגונגען פון פּאָליטישע אויפטרייסלונגען האבן זיך גיפונען רוסלאַנד און דייטשלאַנד נאָך זייער דורכפאַל אין דער וועלט־מלחמה, און דאָס האט כּמילא אויסגישאַפן אַ גינסטיקן באָדן פאַר די ביי זיי אַנטשטאַנענע „רעוואלוציעס". נאָך מיט אַ פּאָר יאָר צוריק האט דעם „אונטערגאַנג פון מערב־לאַנד" גראָד פאַראויסגיזאָגט דער דייטש שפּענגלער. פילנדיק מַשמָעוּת בחוש דעם נערוועזן צוטרייסלונגס־ציטער, וואָס ס'גייט דורך זיין פאָטערלאַנד האט ער אים אויסגיטייטשט, קענטיק, פאַרן גאַנצן מַערב, וואָס האט אבער גראָד נישט גיהאַט קיין ספּעציעלע סיבות אים איבערצולעבן.

אין אַזאַ נערוועזן מַצב איז טאַקע גינוג, אַז רְשָעִים, און בייזוויליקע פּאַרפירער־דעמאַגאָגן זאלן לאזן פאַלן אַזאַ ווארט ווי, למשל, „רעוואלוציע" און דער פּרימיטיווער און „גיבילדיטער" הַמוֹן־עַם זאל זיך דערין תּיכּף אָנכאַפּן מיטן גרעסטן הִתלַהֲבוּת, נישט איינזעענדיק דערביי, אַז נישט נאָר די דאזיקע „רעוואלוציעס" ברענגען מיט זיך ווייט נישט קיין ראַש־קולטורעלער אַנטוויקלונג פון דעם מענטשלעכן מין דורכן צוריקפירן אים צו די אַלטע חוֹשכדיקע צייטן פון שטומפּיקן היידנישן פאַרגעטערן די מאַטעריע, פיזישע איבערמאַכט און געגנזייטיקע קלאַסן־און ראַסן־שנאה, נייערט זיי דערפילן נישט אפילו זייערע זיסע הַבטָחוֹת בנוגע די עגאאיסטישע מאַטעריעלער ציוויליזאַציע־הֲנָאוֹת. עס פרעגן זיך נישט, למשל, די פאַרפירטע פון מאַרקסיסטיש־„רעוואלוציאנערן" מאַסן־פּסיכאָז אַזעלכע אויבנאויפיקע קשיוֹת, ווי, צב"ש פאַרוואָס נאָך פופצן יאָר „רעוואלוציע" אין רוסלאַנד גיוועלטיקט. נאָך דאָרט אַזאַ טעראָר, מוֹראדיקער הונגער, דערשלאָגנקייט און אומדערטרעגלעכע לעבנס־באַדינגונגען ביים פאָלק, וואָס פריער אין דער פאַר „רעוואלוציאנערער" צייט איז דאָס נישט גיוועזן; צי, למשל, פאַרוואָס ווערט אַזוי ברוטאַל דערשטיקט יעדער אָטעם פון מענטשלעכן פּראָטעסט, יעדער דראַנג צו גייסטיקער פרייהייט אפילו ביים סאציאַליסטישן עוֹלם אַליין אינים לאַנד פון דער רעוואלוציע פון „סאציאַליזם", „פרייהייט" און „פריידענקע־רישקייט" אויף אַזאַ אופן ווי מ'האט עס נאָך נישט גיטראָפן אין קיין שום אַנדער נישט „רעוואלוציאנערער" מדינה.

אַזעלכע און אַנדערע פָּשוּטע שַאֲלוֹת פרעגן זיי זיך נישט, די מאַסן פאַרפירטע פון דער מאַרקסיסטישער „רעוואלוציע" פונקט אַזוי ווי ס'פרעגט זיך נישט, למשל, דער הַמוֹן פאַרשיכּורטע פון דער היטלעריסטישער „רעוואלוציע", וואָסערע אפילו מאַטעריעל־עגאאיסטישע גליקן ס'וועט ברענגען פאַרן דייטשן פאָלק דאָס פאַרפייניקן אַ קליינע צאָל פרעמד־ראַסיקע יידן ארויסרופנדיק דערמיט אַ קעגן זיך די עמפּערונג פון אַזויפל מענטשן און זייערע נישט ווייניק שאָדנדיקע מאַטעריעלע סאַנקציעס, צי דעסטגלייכן וואָסערע גליקן קען עס ברענגען דער דייטשער מדינה די העץ־מלחמה אַ קעגן הומאַניזם און פאַציפיזם, בְשַעַת דער זעלבער מלחמה־און־מאַכט־דראַנג האט ערשט אין דער לעצטער תּקופה דייטשלאַנד אַזוי צובראכן און רואינירט וכדומה אַנדערע פָּשוּטע סְפֵקוֹת.

צו אַזאַ ביסל ניכטערקייט קענען זיך נישט דערהויבן די מאַסן, בְשַעַת זיי ווערן פאַרכאַפּט פונים מאדע־און צייט־פּסיכאָז. אַ לענגערע צייט מוז עס גידויערן ביז זיי באַווייזן זיך צו באַפרייען פונים דאזיקן טשאַד און דעמלט דערשרעקן זיי זיך אַליין פאַר דער שרעקלעכער פוסטקייט און רויקייט אין וועלכע די פאַרגעטערטע „רעוואלוציעס" האבן זיי אריינגיטריבן...

דערווייל אבער שטייט דער שָטָן פון היידנישער רעאַקציע און לאַכט, שפּייענדיק מיט בלענדנדיקע ראַקעטן פון סאציאַלע און נאַציאנאַלע „רעוואלוציעס" און דער הַמוֹן איז פאַרשיכּורט און טאַנצט ארום זיי אַ קאַראַהאָד פון פאַרווילדערונג און פאַרחַיהשונג.

א, „רעוואלוציע" איז איינער פון די באַזונדערס־לאַקנדיקע טערמינען אין דעם מאָדערנים אייראָפּעאישן ווארט־שאַץ, וואָס האבן זיך אַזוי מיאוס און שנעל פאַראומווירדיקט.

צווישן זיך גירעט

אַז מ'איז שוואַך...

...איך האב גיוואוסט, אַז אינים דאזיקן גישעפט וועט מוזן קומען צו אַ קאַטאַס־טראָפע, ווייל יעקל איז אַ מענטש מיט אַ שוואַכן כאַראַקטער. וואָס מ'האט אין אים אריינגירעט, האט ער נאָכגיזאָגט. און וואָס מ'האט אים פאַרגישלאָגן, האט ער אָנגינומען. וויסנדיק, אַז ער איז אַ לייכטער גייער, זענען פון אַלע זייטן אויסגיוואַקסן מעקלערס און יוֹעצים, ווי שוואמען נאָך אַ רעגן. איינער האט נאַרייעט אַ גוּט אין ארענדא, אַ צווייטער אַ פאַבריק צו קויפן, אַ דריטער אַ הויז וכדומה. איר ווייסט נישט, וואָס מער אַ מענטש איז שוואַכער, אַלץ מער איז דער יצר־הרע שטאַרקער.

נאָר אייגענער רצון

...פאָלגט מיך פרוי גראַדזענסקי, הערט נישט וואָס דער זון זאָגט אייך און קוקט נישט דערויף וואָס די שנור איז ברוגז. איר טוט ווי איר פאַרשטייט, און לאָזט אייך נישט ארומפירן פון קיינים. איר זאלט לעבן הונדערט און צוואַנציק יאָר און ביז דער לעצטער מינוט זאלט איר קאָנסעקווענט זיין.

אוי, אַ שאָד די צייט...

...כ'בעט דיך מיש אַ ביסל שנעלער די קאָרטן, דו מישסט אַזוי פּאַמעלעך, אַז ס'איז מיר אַזש נישט גוט ביים האַרץ. ס'איז שוין איינס ביינאַכט און מיר האבן נאָך גאָרנישט גישפּילט. באמת, אַ שאָד די צייט. מיש שנעלער.

די גרויסע און די קליינע וועלט

חיים: כ'האב שטאַרק חשק צו זיין אין לאָנדאָן, כ'וויל קענען לערנען די גרויסע וועלט.

משה: זאָג נאָר, כ'בעט דיך, און די קליינע וועלט. טאַקי דיין אייגינים עוֹלם־קטן קענסטו שוין?

חיים: האב נישט אַזאַ פּאַסקודנע טבע, אויף אַלץ וואָס דו הערסט צו מאַכן דיינע מעלאַנכאָליש־מאָראַליש־פילאזאפישע הערות. גלויב מיר, אין ערגיץ קומט דער מענטש נישט אַזוי צו חשבון־הנפש ווי דוקא אינים הו־האַ פון דער גרויס־שטאָט, ווי דער יחיד האט ביי זיך אַליין אַ פּנים. ווי אַ שפּילקע־קעפּל און ער פרעגט זיך: ווער בין איך? וואָס בין איך?

הויך, נאָר...

אַקעגן אונדזער חדר איז גיוועזן אַ היבש בערגל. די עלטערע חדר־יינגלעך פלעגן זיך ארויפדראַפּן אויפן שפּיץ. איך בין גיוועזן אַ קליינער קונדס און האב מיך נישט גיקענט ארויפבאַקומען. די חברים מיינע האבן זיך שטענדיק מיט מיר גירייצט דערפאַר, און איך האב מיך זייער גישעמט.

איינמאָל האב איך גיזאָגט: יַעֲבוֹר עָלַי מַה, איך מוז אומבאַדינגט ארויפקריכן.

מיט אַלע כּוחות האב איך מיך גידראַפּעט און ענדלעך ארויף אויפן שפּיץ.

אויבן איז אבער גיוועזן אַ טיפער זומפּ. איך בין אריין אין נאַסן ליים ביז איבער די קניען. קוים אַ לעבידיקן האט מען מיך ארויסגישלעפּט פון דאָרט.

און דעמלט האב איך גיזען, אַז מ'קען זיין הויך און זיין אין אַ בלאָטע...

א. י. ליפּמאַנאָוויטש.

אַ גרויסע ביכער־מתּנה!!!

די אַלע וואָס האבן איינגישיקט קופּאָנען פון נומער הונדערט „בית־יעקב" גיבן מיר אָפּ דאָס גרויסע בוך פון 200 זייטן

„די העלדן פון געטאָ" פון **ש. ראָטשטיין**

וואָס קאָסט 5 גילדן — נאָר פאַר 1.25 גילדן שוין מיט פּאָרטע.

דאָס געלט מוז גישיקט ווערן פריעראויס און נאָר במשך דעם חודש תּמוז!

געלט־שיקן: פּ. ק. א. 67.795.

ארכיון אסופות

הודפס מתוך הארכיון היהודי

קאַפּיטאַליזם, מאַרקסיזם און... רעליגיע

פון ד״ר יוסף קאַרלעבאַך, אַלטאָנאַ

איך מוז לכתחילה פעסטשטעלן, אַז די וואָס ווילן געפינען אין דער דאָזיקער אָפּהאַנדלונג אַ לעזונג פון די אַקטועלע ווירטשאַפטלעכע שווערקייטן, אָדער, אַז כ׳וועל זיך דאָ פאַרמעסטן צו פאַרענטפערן די פראַגע וועגן אַרבעטלאָזיקייט וכדומה, וועלן זיך האָבן ביטער אַנטוישט; פאַר די דאָזיקע מענטשן ראָט איך, בכלל נישט צו נעמען זיך איבערלייענען די דאָזיקע אָפּהאַנדלונג. אונדז גייט נאָר דאָ אין דעם פּרינציפּ, צי די געזעלשאַפט קען זיך אויסלעבן אין אַ ווירטשאַפט, וואָס שטיצט זיך נישט אויף דער רעליגיע.

אין היינטיקע צייטן, ווען די ווירטשאַפטלעכע פּראָבלעמען זענען אַזוי שטאַרק פאַרצווייגט און פאַרווישט איינס אינעם אַנדערן קען זיך טייל מענטשן אויסדאַכטן, אַז די רעליגיע האָט אויף די דאָזיקע ענינים אַ גאַנץ קנאַפּע השפּעה. וואָס האָט דען די פייגע, איידעלע שטים פון דער תורה צו זאָגן אין אונדזער ברומאַלן צושטערטן ווירטשאַפטלעכן לעבן? אַקעגן אָט דעם טעות ווילן מיר דאָ רעדן. מיר וועלן זיך באַמיען דאָ צו באַווייזן, אַז יעדע ווירטשאַפט איז אָן דער רעליגיעזער באַזע פאַראורטיילט צום אונטערגאַנג, און אַז דער ווירטשאַפטלעכער קריזיס איז אייגנטלעך אַ רעליגיעזער מענטשהייט־קריזיס.

די עקאָנאָמישע וויסנשאַפטן לערנען, אַז די רעליגיע איז נאָר אַ פרומע אילוזיע, וואָס איז ווייט פון דער רעאַלער ווירקלעכקייט, אַ שיינער חלום, אַן־אוטאָפּיע, דאַקעגן איז אָבער די ווירטשאַפט אַן־אַנטאַפּבאַרע, האַרטע רעאַליטעט, געבוירן געוואָרן און אַרויסגעוואַקסן פון קאָנקרעטן היסטאָרישן הכרח. אָט די דאָזיקע ווירטשאַפטלעכע געזעצן קענען נאָר באַפעלן, אָבער קיינמאָל זיך נישט אונטערוואַרפן אַנדערע געזעצן, און נאָר זיי אַליין זענען מסוגל צו פירן די לעבנס־שיף פון דער מענטשהייט צום געוואונטשענעם ציל, צום וואוילשטאַנד און צו דער טובה פון דער געזעלשאַפט.

די געשעענישן, וואָס האָבן זיך אָפּגעשפּילט אין די לעצטע פאַר צענטליק יאָרן האָבן אָבער אין גאַנצן צושטערט די בכורה פון די ווירטשאַפטלעכע געזעצן. פאַר אונדזערע אויגן קומט פאָר אַן־אויסטיילונג־פּראָצעס פון ווירטשאַפטלעכער וויסנשאַפט, וואָס צושטערט אַלע ביזאיצטיקע פאָראויסזאָגונגען און לופט־געביידיס, וואָס די פאַרשידענע עקאָנאָמיסטן האָבן געהאַלטן פאַר דער איינציקער רעאַלער תורת אמת, און אָט פאַר דעם דאָזיקן טעות גיט איצט די מענטשהייט אַזוי פיל שווערע קרבנות.

אין מדרש געפינען מיר אַ הומאָריסטישע אַגדה: דער וועבער אַבנימוס האָט געפרעגט די חכמים: ווי אַזוי אייגנטלעך איז אין אָנהייב באַשאַפן געוואָרן די ערד? האָבן אים די חכמים געענטפערט: מיר זענען נישט אַזוי שטאַרק באַהאַוונט אין אַזעלכע בוי־מייסטערישע ענינים, גיי צו אַבא יוסף דעם בוי־מייסטער און שטעל אים די פראַגע. איז ער געגאַנגען און געטראָפן אַבא יוסף שטיין אויף דער מויער ביי דער אַרבעט. זאָגט צו אים אַבנימוס: כ׳וויל דיך פרעגן אַ שאלה.

— כ׳קען אָבער נישט אַראָפּגיין פון דער בוי — זאָגט צו אים דער בוי־מייסטער — איך בין אַ שכיר־יום (אַרבעט אויף טאָג־לוין) אָבער דאָך לאָמיך הערן, וואָס דו ווילסט פרעגן.

שטעלט אים אַבנימוס די פראַגע: ווי אַזוי אייגנטלעך איז אין אָנפאַנג געשאַפן געוואָרן די ערד?

— און דאָס איז אַלץ, וואָס דו ווילסט פרעגן? — דאָס איז זייער פּשוט, דער כביכול האָט גענומען אַ ביסל שטויב פון הינטערן כסא הכבוד און עס אַ וואָרף געטון אויפן וואַסער, אין אַזוי איז געוואָרן די ערד, די האַרטע שטיקלעך, וואָס האָבן זיך געפינען אינעם שטויב, זענען פאַרוואַנדלט געוואָרן אין בערג. דער וואָס זעט די דאָזיקע הויכע בערג, שטעלט זיך אַוועק פאַרחידושט און פרעגט: ווי אַזוי איז דאָס מעגלעך געווען צו באַשאַפן? ווי שווער האָט געמוזט זיין די דאָזיקע אַרבעט! — אָבער דאָס איז גאָרנישט געווען אַזוי שווער, אַ בלאָז אַ ביסל שטויב אויפן וואַסער און שוין. שווערע אַרבעט האָט נאָר דער אייבערשטער מיט די מענטשלעכע הערצער, וואָס דערצערנען אים מיט נאַרישקייטן, אַזוי ווי ס׳שטייט געשריבן: — „שווער איז דער שטיין, דריקנד — דאָס זאַמד, דאָס טפּשות פון די נאַראָנים איז שווערער פון ביידע (משלי כז)".

אין דער דאָזיקער אַגדה כאַראַקטעריזירן די חכמים אין אַ זייער פיינעם איראָנישן טאָן, ווי שלעכט ס׳איז אונדזער אָפּשאַצונג פון די פּראָבלעמען. די גרויסע ווייטע וועלט, מיט אירע פּראָבלעמען און רעטענישן, מיט אירע „ווי אַזוי" און „פאַרוואָס" מיט אירע בילדונג־ און אַנטוויקלונג־געזעצן מיט אירע געשטאַלטונגען און צוזאַמענהאַנגען — איז פיל לייכטער צו פאַרשטיין, ווי דאָס קליינע מענטשלעכע האַרץ מיט זיינע דערציאונג־ און כאַראַקטער־ענינים. ביי די חכמים זענען די גרויסע פּראָבלעמען פון דער וועלט־אַנטשטייאונג געווען אַזוי אומבאַדייטנד, אַז אַבא יוסף האָט זיך אַפילו נישט געוואונט אַראָפּצוגיין פון דער מויער. וואָרן אַלע שטאָפן, אַלע ערדישע עלעמענטן, זענען גענומען געוואָרן „פון הינטערן כסא הכבוד", און דעריבער זענען זיי אונטערגעוואָרפן דער געטלעכער הערשאַפט און זיי לאָזן מיט זיך טון, דאָס וואָס דער באַשעפער וויל. אַנדערש אָבער איז דאָס האַרץ פונים מענטשן, דער בחיר־היצירה נעמט אויף דעם קאַמף מיט דער געטלעכער מאַכט און ווידערשפּעניקט די הייליקע געטלעכע געזעצן. אַלע דערפאַרונגען פון דער געשיכטע און די שווערע און ביטערע נסיונות,* וואָס קומען אויף דעם מענטשן און זיין לעבנס־וועג ברעכן נישט דעם ווילקיר פונים מענטשלעכן האַרץ. דער מענטש — דאָס איז דאָס אייגנטלעכע פּראָבלעם פונים מענטשן.

די אויבן־דערמאָנטע אַגדה פון אונדזערע חכמים וויל אונדז אָפּלענקען פון די אַלע גרויסע וועלט־אומפאַסנדע פּראָבלעמען און ריכטן אונדזער זין אויף דעם פיל שווערערן פּראָבלעם פון אונדזער אייגענעם כאַראַקטער, אויף דער געוואַלטיקער מאַכט פון אונדזער נשמה, אויף אונדזער ווילן. אָט דאָ דאַרפן מיר פאַרשטן און אָט דאָ ליגט דער שווער־פּונקט פון דער עקזיסטענץ.

די גאַנצע יידישע לעבנס־פילאָזאָפיע שטרעבט אייגנטלעך צו דעם דאָזיקן צוועק, דער מוסר־היהדות באַגרעניצט דעם ראַדיוס פון דער אויסערלעכער וועלט און שטעלט פאַרן צענטראַל־פּונקט פון אונדזער פאָרשונג דעם אייגענעם „איך", כדי דורך דעם צו באַגרינדן די פרייהייט פון דער פּערזענלעכקייט.

אָט די דאָזיקע געדאַנקען מוזן מיר אויך האָבן אין זין, ווען מיר הויבן אָן צו באַטראַכטן דאָס פּראָבלעם פון „רעליגיע און ווירטשאַפט". דאָס זענען צוויי ווידער־שפּרעכנדיקע און קעגנגעזעצלעכע באַגריף־ספערן. אונטער דעם וואָרט „ווירטשאַפט" פאַרשטייען מיר דאָס גאַנצע סאָציאַלע לעבן, דעם האַנדל און די אינדוסטריע, די לאַנד־ווירטשאַפט און די פינאַנץ־ענינים, די פּאָליטיק און די יוריסטיק. אָנמעכטיק קוקט דער מענטש אויף דעם געראַנגל פון די דאָזיקע מעכטיקע פאַקטאָרן, וואָס פירן צווישן זיך אַן־אומאויפהערלעכן קאַמף פאַר אַלץ, נייערע אין אַנדערע פאָרמען פונים ווירטשאַפטלעכן לעבן.

אין קעגנזאַץ צו אָט דעם געראַנגל פון די מעכטיקע ווירטשאַפט־פאַקטאָרן איז די רעליגיע מיט איר פרידן און אינערלעכע באַגרינדונג און זי לערנט אונדז, אַז אָט די אַלע טעכניש־ציוויליזאַטאָרישע דערגרייכונגען זענען נישט קיין ציל פאַר זיך נאָר אַ מיטל צום צוועק: פּונקט אַזוי ווי דאָס „מענטשלעכע האַרץ" איז אין דער אויבן־דערמאָנטער אַגדה פיל קאָמפּליצירטער פון די העכסטע בערג אין דער וועלט, אַזוי איז אויך דער קרייז פון דער רעליגיע פיל מעכטיקער און שטאַרקער פון דעם ריזן־פענאָמען, וואָס מיר רופן אָן „ווירטשאַפט".

און טאַקע אָט די דאָזיקע אויפגעבלאָזנקייט פון די ווירטשאַפטלעכע פּראָבלעמען געבן אונדז פיל נאָכצודענקען. קיינמאָל נאָך, זענען די גייסטיקע כוחות פון דער וועלט נישט געשטאַנען אין אַזאַ נאָענטער התקרבות מיט די ווירטשאַפטלעכע פּראָבלעמען, ווי איצט. דער מענטש האָט קיינמאָל נישט געבראַכט אַזוי פיל קרבנות אויפן מזבח פונים ווירטשאַפטלעכן מולך, ווי איצט. אַפילו אונדזערע אייגענע קינדער האָבן מיר אים געבראַכט אַלס אַ קרבן. און דער פועל־יוצא דערפון? קיינמאָל נאָך איז דער מענטש נישט געשטאַנען אַזוי הילפלאָז און באַרויבט פון יעדער זעלבסט־זיכערקייט, ווי אין דער היינטיקער תקופה. יעדע ראַציאָנאַליזירונג פון דער ווירטשאַפט ווייזט זיך אַרויס פאַר שעדלעך און איר־ראַציאָנעל, ביי יעדן נייעם פאָרטשריט פון דער טעכניק מוזן מיר ציטערן פאַר דער עקזיסטענץ פון דער מענטשהייט.

די ליבעראַל־קאַפּיטאַליסטישע אויפפאַסונג, וועלכע גילט נאָך היינט צו טאָג ביי פיל פון די אייראָפּעאישע עקאָנאָמיסטן פאַר די איינציק ריכטיקע, האַלט, אַז מיר מוזן געבן דעם לויף פון די ווירטשאַפטלעכע פּראָצעסן אַ פרייער אַנטוויקלונג, דאָס איז דער איינציקער וועג פאַרן וואוילשטאַנד פון דער געזעלשאַפט. דאָ הערשט דער פּרינציפּ: ווער ס׳וויל פאַרדינען, דער מוז דינען דער

הארכיון היהודי ארכיון אסופות

הודפס מתוך הארכיון היהודי

מענטשהייט. זאָל מען לאָזן דעם יחיד זיך פריי אויסלעבן ווירטשאַפטלעך, און דער פּאַיקער וועט זיך דערשלאָגן צו עפּיס און דערמיט אויך זיין נוצלעך פאַר דער וועלט. אַזוי אַרום איז דאָס עגאָאיסטישע שטרעבן פונים מענטש צו מאַטעריעלע גיטער, גיוואָרן, אין דעם מינצטן חלק פון זיין באַוואוסטזיין, אַ גורם פונים אַלגעמיינים וואוילשטאַנד.

דער מאָדערנער סאָציאָלאָג היילמאַן מאַכט אַ פאַרגלייך צווישן דער האַרמאָניע פונים גיזעלשאַפטלעכן לעבן מיט דער האַרמאָניע פון דער וועלט-שאַפונג, פאַר דער פּראָדוקציע און אַרבעט - זאָגט היילמאַן — גילט דאָס זעלבע גיזעץ פון אָרדינונג און רעגלמעסיקייט ווי ביי די שטערן אין הימל. די טעאָרעטישע נאַציאָנאַל-עקאָנאָמיע וויל אין דער ווירטשאַפטלעכער „פאַרנונפט" זען דעם „אצבע אלקים", פונקט ווי ביי בריאת העולם. ובכן, האָט מען די ווירטשאַפטלעכע פרייהייט פּראָקלאַמירט אַלס העכסטער אידעאַל.

די דאָזיקע אידעאָלאָגיע האָט זיך אָבער סוף כל סוף אַרויסגעוויזן פאַר פאַלש. דער קאַפּיטאַליזם האָט אַלץ מער אָנגעהויבן צו ווערן דער פאַקטאָר פון פאַרשקלאַפונג און פאַרקנעכטונג פון דער מענטשהייט. דער פינאַנץ-מאָנאָפּאָל האָט צושטערט יעדע זעלבסטשטענדיקייט פונים אַרבעטנדן יחיד. די גרויס-קאַפּיטאַליסטישע אונטערנעמונגען האָבן געווירקט קולטור-צושטערעריש, מחנות פון טויזנטער אַרבעט-קרעפטיקע מענטשן זענען פאַראורטיילט געוואָרן צו זינלאָזער און גייסט-לאָזער אַרבעט, און דער גאַנצער ווירטשאַפט - אָרגאַניזם איז אָפּהענגיק געוואָרן מיט זיינע עליות און ירידות פון די פאַרשידענע קאָניונקטורן. די אַנטוויקלונג פון דער טעכניק מאַכט איבעריק די מענטשלעכע אַרבעט-הענט. דער ווערט פון אינטעליגענטער אַרבעט ווערט אַראָפּגערוקט ביזן מינימום און די פּערזענלעכע לייסטונגען פון די מענטשן ווערן וואָס ווייטער אַלץ מער מעכאַניזירט. דאָס ווירטשאַפטלעכע לעבן האָט בכן אָנגעהויבן אַרויסצואווייזן שטאַרקע סימנים פון שווערע פּאַטאָלאָגישע קראַנקייטן, עפּיס איז דאָרט קאַליע געוואָרן און די מענטשהייט קאָן זיך נישט באַרויקן, אַ סימן, אַז דאָרט איז עפּיס פעלערהאַפטיק, וואָס מוז אומבאַדינגט אויסגעבעסערט ווערן.

דער מאָדערנער סאָציאַליזם שטעלט מיט זיך פאָר אַ רעאַקציע קעגן די עקאָנאָמישע פיקציעס, אויף וואָס ס'ליידט אונדזער קראַנקער ווי טשאַפּט - סיסטעם. ווי אַ העל-זעער האָט קאַרל מאַרקס אויפגעדעקט פאַר דער וועלט די בלויזן פון קאַפּיטאַליסטישן סדר העולם. און גיוועקט די אַרבעטנדע מענטשן צום קאַמף קעגן דער קאַפּיטאַליסטישער מחלה. אָבער מערקווירדיק: אַזוי שטאַרק האָט מאַרקס באַקעמפט דעם ווירטשאַפטלעכן בוי פון דער וועלט, און דאָך האָט ער גיגלויבט אין דער אַלמעכטיקייט פון די ווירטשאַפטלעכע גיזעצן. נאָך מער: מאַרקס האָט דערקלערט, אַז אַלע גייסטיקע כוחות פונים לעבן זענען נאָר פונקציעס פון דער ווירטשאַפט, און די רעליגיע איז נאָר אַ וועריק פון באַזיצנדע קלאַסן, וואָס ווילן דורך איר השפעה איינהאַלטן דעם איצטיקן סדר העולם. מאַרקס איז אַזוי אַרום געוואָרן דער פּרעדיקער פון האַס און שנאה צו דער רעליגיע, ווי צו דער מכלומרשטער באַשיצערן פון דער ווירטשאַפטלעכער אומגערעכטיקייט.

מיר יידן קאָנען נאָר מיט באַדויערן קאָנסטאַטירן דעם דאָזיקן טעות, וואָס ס'האָט גימאַכט דער באַגרינדער פון דער קאָמוניסטישער אידעען-וועלט. דער דאָזיקער טעות האָט זיך ליידער אויך אַריינגיכאַפּט אין די מוחות פון פיל יידישע יונגע לייט, וואָס זעען אין דער רעליגיע דעם שונא פון אַ יושרדיקן ווירטשאַפטלעך-סאָציאַלן סדר העולם. דערביי איז אָבער נישט קיין שום ספק, אַז אין דעם הייליקן צאָרן וואָס ס'קלינגט אַרויס פון מאַרקס מאַניפעסט וועגן דער סאָציאַלער אומגערעכטיקייט, פילט זיך דער טאָן פון דער אַלטער יידישער נבואה, פון יענע הייסע קעמפער קעגן גרויסן ערד-באַזיץ, און ווירטשאַפטלעכן עגאָאיזם, פון יענע גרויסע יידישע גייסטער אין אַלטערטום, וואָס האָבן זיך אָנגענומען די קשיודע פון באַדריקטן און אָרימען. די יידישע גישיכטע ווייסט פון זייער פיל פאַקטן, וואו די וואָס זענען גיבערט געוואָרן פון דער מילך פונים יידנטום, האָבן שפּעטער אַרויסגיצויגן די שווערד צום קאַמף קעגן זייער מוטער—דעם יידנטום, און מאַרקס איז איינער פון זיי.

אַן-אינטערעסאַנטן ביישפּיל גיט דער טעאָלאָג האַרנאַק וועגן דער שטעלונג פון דער קריסטלעכער רעליגיע צו איר מוטער-רעליגיע: אַזאַ אומגישיקטקייט, ווי ס'איז באַגאַנגען די קירך קעגן יידנטום, איז אין דער גישיכטע נישט גיהערט געוואָרן. די קירך האָט ביים יידנטום צוגינומען דאָס הייליקע ספר און זייענדיק אַליין נישט עפּיס אַנדערש, ווי קוים אַ טייל פונים יידנטום, האָט זי דאָך מיט אים (מיט דעם יידנטום) איבערגעריסן יעדן צוזאַמענהאַנג. די טאָכטער האָט באַרויבט די מוטער און דערנאָך זי אין גאַנצן פאַרגעסן...

די דאָזיקע ווערטער קאָנען אויך חל זיין אין אונדזער פאַל: אויך די גרויסע סאָציאַלע רעפאָרמאַטאָרן האָבן גירויבט שטיקער פונים יידנטום, זייער לערע באַזירט אויף די ווירטשאַפטלעכע יסודות פונים יידנטום, און דאָך האָבן זיי דערקלערט אַ מלחמה דער יידישער רעליגיע.

איז דאָס יידנטום קאַפּיטאַליסטיש? ווער איז דען גיווען דער ערשטער, וואָס האָט אַרויסגיגעבן אַ פאַרבאָט צו נעמען פּראָצענט פון הלוואות? זעקס מאָל רעט וועגן דעם אונדזער תורה, אין יעדן זיבעטן יאָר (שמיטה) ווערן סקאַסירט אַלע געלט-הלוואות, כדי דער בעל חוב זאָל נישט ווערן פאַרקנעכטעט צום מלוה. איז דען די תורה נישט גיווען די ערשטע, וואָס האָט פּראָקלאַמירט דעם נאַציאָנאַלן ערד-באַזיץ, כדי יעדער מיטגליד פון פאָלק זאָל האָבן אַ חלק און נחלה אויפן לאַנד? וועלכעס גיזעץ האָט נאָך גילייגט אַזוי פיל שטערונג און באַגרעניצונגען קעגן די גיפאַרן וואָס לויערן מיט דער אַנטוויקלונג פון די גרויסע שטעט? —דאָס דאָזיקע גיזעץ גיפינט זיך נאָר אין דער תורה! וועלכעס סאָציאַלע גיזעץ זעט פאָר דעם יובל און דאָס שמיטה-יאָר, כדי די ערד זאָל נישט ענטאייגנט ווערן פון די פאַראָרימטע פויערן? — אַזאַ סאָציאַלע אינסטיטוציע האָט נאָר פעסטגישטעלט אונדזער תורה. און וועלכעס גיזעץ אַ חוץ דאָס יידישע, האָט נאָך אַזוי שטאַרק באַגרעניצט די פאַרדינסטן פונים האַנדל און פעסטגישטעלט דעם גרעסטן ריוח ביים האַנדלס-טראַנזאַקציעס אויף 16 פּראָצענט? ווער ס'שטודירט די סאָציאַלע גיזעצן פון דער תורה מוז איבעראַשט ווערן, זעענדיק, ווי פיל פרומע וואונטשן פון די היינט-צייטיקע סאָציאַלע רעפאָרמאַטאָרן זענען שוין דאָרט באַצייכנט געוואָרן אַלס גילטיק גיזעץ. מאַרקס באַהויפּטעט אין זיין שיטה אַז די אידעאָלאָגיע עקזיסטירט נאָר בלויז צוליב דעם, כדי צו סאַנקציאָנירן אַלס פעסטן יורידישן גיזעץ די שוין עקזיסטירנדע אָרדינונג. אָבער וועלכן קלאַס דינט די יידישע גיזעץ-געבונג? וועלכער שטאַנד און וועלכע ווירטשאַפטס-פאָרים האָט דאָס אין דער תורה גיפונען איר אַלייניקע רעכט. די תורה איז גיבויט אויפן יסוד פון דער גלייכהייט צווישן מענטשן, אויף דעם ווערט פון דער אַרבעט, אויפן יסוד צו שיצן דעם ווירטשאַפטלעך שוואַכן, אויף פרייהייט פון דער פּערזענלעכקייט און אויף אַ לעבנס-ווירטשאַפט, וואָס באַהאַנדלט גלייך אַלע קינדער פונים פאָלק.

ובכן, איז דער פאַרגלייך פון יידנטום מיטן קאַפּיטאַליזם אַ פשוטע משוגעת, ווייל דער קאַפּיטאַליזם איז פשוט פרעמד גיווען דעם יהדות פון אַלטערטום. ס'איז בשום אופן נישט גיווען קיין צופאַל דאָס, וואָס דאָס יידנטום האָט דערהויבן די סאָציאַלע גיזעצגעבונג אין די סאָציאַלע גירעכטיקייט צו די גרונט-פאָרמען פון דער יידישער רעליגיע. ווייל נאָר די רעליגיע מיט איר איבער-פּאַרטייאישן משפט וועגן די נויטווענדיקייטן פון דער מענטשלעכער נאַטור, אין דער מענטשלעכער גיזעלשאַפט קאָן אַרויסהעלפן די ווירטשאַפט פון אונטערגאַנג און אַנטאַרטונג. דער גידאַנק צו איזאָלירן די ווירטשאַפט אַלס עפּיס אַ באַזונדערע זאַך מיט באַזונדערע פעסטע גיזעצן, וואָס ווירקן אויף דער וועלט, איז נישט מער ווי אַן-אילוזיע, און נאָר די רעליגיע, וועלכע באַטראַכט די גיזאַמטע מענטשהייט פון די העכסטע פּערספּעקטיוון, — קאָן אַזוי איינאָרדענען די ווירטשאַפט אינים מענטשלעכן לעבן, אַז זי זאָל באמת ווערן אַ ברכה פאַר אַלעמען.

אַן-ענלעכן אַנטוויקלונגס-גאַנג קענען מיר אויך באַמערקן ביי דער מאָדערנער מעדיצין. די מעדיקער האָבן גיגלויבט אין דער מעגלעכקייט צו איזאָלירן דעם מענטש אַלס אַ באַזונדערן פיזאָלאָגישן אָרגאַניזם און צו שטיצן די היגיענע און די גיזונטהייט, נאָר אויפן יסוד פון די קערפּערלעכע גיזעצן. דאָס איז אָבער גיווען אַ טעות, ווען די פריערדיקע דייטשע רעגירונג האָט מיט אַ פאָר יאָר צוריק באַשטימט אַ פּראָפּאַגאַנדע-וואָך פאַר היגיענע און גיזונטהייט, האָב איך גיהערט פון אַ גרויסער פּערזענלעכקייט אין דער מעדיצינישער וועלט די דאָזיקע ווערטער: „מע קען דעם מענטש נישט מאַכן גיזונטער, אויב מע מאַכט אים נישט בעסער. אָן דער גרויסער שפּאַנונג פון אַ הויכן לעבנס-אידעאַל, אָן דער ענערגיע פון אַ זיטלעכן לעבנס-שטייגער גיבט עס נישט קיין גיזונטהייט". גיוויס מוז מען גאַנץ שטאַרק נעמען אין אַכט די גיזעצן פון דער קערפּערלעכער היגיענע, אָבער די גרעניצן פון זייער ווירקונג גיפינען זיך אויף דער העכערער זעלישער סטרוקטור פונים מענטש.

אויב דער מענטש אַנטשפּרעכט נישט אין זיין אינערלעכער באַשטימונג דאָס מענטשלעכע, זענען פאַר אים אַלע היגיעניש כללים אַן-אַרויסגיוואָרפענע אַרבעט.

די מאַרקסיסטישע טעאָריע באַגרייפן מיר אַלס אַ גרויסן טעות. וועלכער זעט די גאולה פון דער מענטשהייט בלויז אין אַ נייער ווירטשאַפטלעכער אָרדינונג. ווען דער מענטש איז פיל מער פון אַ ווירטשאַפטלעך וועזן. גיוויס וועט די...

הודפס מתוך הארכיון היהודי

הארכיון היהודי

אַ בּייעֶר בריף פון „חפץ חיים" וועגן דער בּית-יעקב דערציאונג

ב"ה, יום כ"ג לחודש שבט תרצ"ג.

אל כבוד הַאלופים הנכבדים חובבי ומוקירי תורה
החרדים לדבר ד' אשר בעיר פ ר י ס ט י ק יצ"ו.

כאשר שמעתי שהתנדבו אנשים יראים וחרדים לדבר ד' ליסד בערים בי"ס „בית יעקב" ללמוד בו תורה ויר"ש, מדות ודרך ארץ זו תורה לילדות אחב"י, אמרתי לפעלם הטוב יישר ד' חילם ומעשה ידיהם יכונן כי ענין גדול ונחוץ הוא בימינו אלה אשר זרם הכפירה ר"ל שורר בכל תקפו והחפשים מכל המינים אורבים וצודים לנפשות אחב"י, וכל מי שנגעה יראת ד' בלבבו המצוה ליתן את בתו ללמוד בבי"ס זה, וכל החששות והפקפוקים מאיסור ללמוד את בתו תורה אין שום בית מיחוש לזה בימינו אלה, ואין כאן המקום לבאר באריכות, כי לא כדורות הראשונים דורותינו אשר בדורות הקודמים הי' לכל בית ישראל מסורת אבות ואמהות לילך בדרך התורה והדת ולקרות בס' צאינה וראינה בכל ש"ק, משא"כ בעוה"ר בדורותינו אלה. וע"כ בכל עוז רוחנו ונפשנו עלינו להשתדל להרבות בתי ספר כאלו ולהציל כל מה שיש בידינו ואפשרותינו להציל.

הכותב למען כבוד התורה והדת

ישראל מאיר הכהן

*

ישראל מאיר הכהן מראַדין
בעהמ"ח ס'
חפץ חיים ומשנה ברורה

(דער סטעמפּל)

ארכיון אסופות

נייע שענערע ווירטשאַפטלעכע אָרדינונג בעסער מאַכן פיל פעלערן און פאַרריכטן זייער פיל ווירטשאַפטלעכע עוולות, אבער קיינמאָל וועט דאָס בלויזע ווירטשאַפטלעכע פּראָבלעם נישט פאַרענטפערן יענע זעלישע בענקשאפט צו דער גאַנצקייט און האַרמאָניע פון די ווירטשאַפט-פאַרשונגין מיט דער מענטשלעכער נשמה. פאַרקערט אבער קאָן מען פעסטשטעלן, אַז די רעליגיע האט אין זיך יענים כוח צו דערהאַלטן די מענטשלעכע ווירדע און די מענטשלעכע לעבנס-פרייד אַפילו אין אַ ווירטשאַפטלעכער אָרדינונג, וואָס איז פול מיט סאָציאַלע אומגירעכטיקייטן און גיזעלשאַפטלעכע דעפעקטן.

די פיר-טויזנט יעריקע גישיכטע פונים יידנטום האט דאָס באַוויזן; דאָס יידישע פאָלק האט דורכגימאַכט די פאַרשידנסטע ווירטשאַפטלעכע צרות, תקופות פון שרעקלעכער ווירטשאַפטלעכער פאַרניכטונג און סאָציאַלער צוריקזעצונג, און טראָץ דעם אַלים פילט זיך נישט דאָס יידישע פאָלק דערנידריקט און לעבנס-איבערדריסיק.

וויאַזוי האט דאָס גיקענט גישען?

— ס-קומט מיר איצט אויפן גידאַנק אַ זאַך, וואָס האט נאָך איצט אויך נישט פאַרלוירן זיין אַקטואַליטעט. די פאַרצייטישע יידישע קהלות האבן גיהאַלטן פאַר זייער נרעסטער אויפגאַבּע צו גרינדן ישיבות, כדי מרביץ צו זיין די תורה צווישן פאָלק און יעדער ייד, באַזונדערס די יונגע לייט האבן שטענדיק אין די פרייע שעהן פאַרבּרענגט די צייט ביים ספר אונטער דער קאָנטראָל פון די לומדים, וואָס זענין גישטאַנין בראש פון דער ישיבה, דאָ האט מען פאַרגעסן דעם הונגער און די פּיין; דאָ האט מען פאַרגעסן די עלנטקייט און מ-האט איבערגיוועלטיקט די צרות, פילנדיה זיך אַלס פרייער און נוצלעכער מענטש, וואָס טוט אָפּ אַ וויכטיקן ענין אויף דער וועלט.

ביי דער היינטיקער קללה פון אַרביט-לאָזיקייט ווען גאַנצע מחנות יידישע יונגע לייט פאַרלירן זייערע אַרביט-ערטער איז נישטאָ דאָס דאָזיקע אָרט פון זעלישער עליה, און דעריבּער פאַלן די אַרביט-לאָזע אַריין אין אַ מרה שחורה, פילן זיך עלנט און פאַרשטויסן פאַרלאָזן פון דער גיזעלשאַפט און זיי פילן צו אַלימין און צו זיך אַליין אַן-עקל. וואָס זאָלן די דאָזיקע מענטשן טון? און אַפילו ווען מיר וועלן שוין אָננעמען, אַז ס-וועט זיי אָפּגליקן און זיי וועלן אין אַ קורצער צייט אַרום ווידער באַקומען אַרבּיט, וועט אבער די צווישן-צייט, ווען מ-האט זיך אַרומגידרייט האַפּינונגלאָז אָן אַרבּיט, בלייבן ביי זיי אייביק איינגיקריצט אין האַרץ און אין זכרון און די פאַרבּיטערונג קעגן דער אַרומיקער סביבה און קעגן דער מענטשלעכער גיזעלשאַפט וועט לאַנג נישט קענין באַזייטיקט ווערן. א, וואָס פאַר אַ ישועה וואָלט גיוועזן פאַר אט די אַלע פאַרסמטע נשמות, ווען זיי וואָלטן גיהאַט די מעגלעכקייט זיך אַוועק צוזעצן אין דער ישיבה און ביים אַלטן ספר ווידער צוגיפונין דאָס ווירדיקע מענטשלעכע, וואָס זיי האבן פאַרלוירן אין די צייטן פון דער אַרבּיט-לאָזיקייט! דאָס וואָלט פאַר אונדז גיוועזן אַן-אמתע בּרכה!

די וועלט האט נישט אַזוי פיל אַרבּיט, אַז ס-זאָלן קענין באַשעפטיקט ווערן אַלע הענט און די ווייטערדיקע אַנטוויקלונג פון דער אינדוסטריע, וועט נאָך מער באַפרייען די מענטשלעכע הענט פון דער אַרבּיט, דער מאָדערנער מענטש איז אבער איינגישטעלט בלויז אויף דער ווירטשאַפטלעכער באַשעפטיקונג, פאַרוויילונגין און שפּילערייען קענין נישט אויספולן דעם בלויז פון דער פרייער צייט. שוין אָפּגירעדט דערפון, וואָס דאָס איז אַ קאָסטבּאַר אַרטיקל. וואָס זשע זאָלן די מענטשן טון מיט דער פרייער צייט?

מיט דעם פּסוק „והגית בו יומם ולילה" — האט שוין די תורה אָפּגיטון אַ ווערטפולן און נוצלעכן ווידטשאַפטלעכן דינסט. פאַר די מענטשן, וואָס לערנין איז שוין די פרייע צייט גאָר נישט קיין קללה, ווען די מאַשין באַפרייט דעם מענטש פון דער אַרבּיט, באַפרייט זי אים פאַר זיין העכערער באַשטימונג — צום לערנין און שטודירן. פאַר דער תורה איז יעדע נייע טעכנישע דערפינדונג אַ גליק-ברענגנדיקער פאַקטאָר, אַ וועלט דערלייזטער דערשיינונג, ווייל וואָס פּשוטער און לייכטער דער מענטש וועט דאַרפן צו אַרבּיטן, אַלץ מער וועט ער זיך קענין אָפּגעבן מיט גייסטיקע ענינים. און אַלע יידן פון דער קעגנוואַרט מעגן דאָס הערן און וויסן: נישטאָ קיין יידנטום אָן תורה-לערנין, ווער ס-איז דאָס נישט מקיים, דער האט אויפגיהערט צו זיין אַ פול-ווערטיקער ייד. דער זעלבער כלל גילט אויך פאַר דער גאַנצער מענטשהייט: אַ צוריקקער צום גייסט, צום שטודיום אַלס צו דעם לעצטן און אייגנטלעכן דויערגדן באַרוף פונים מענטש, אַ לעבנס-ענין, וואָס נאָר די רעליגיע קען עס אונדז געבן.

(סוף קומט)

אין חָרובן שטעטל

עס וועקט שוין נישט צו תהלים מער דער אַלטיטשקער ר' לייזער
האַלבע נאַכט אין שטעטעלע נאָר ברומט אַ ווינט אַ בייזער,
איבער געסעלעך פון שטוב צו שטוב ביזן שול-הויפס טויערן
און לויפט צוריק און וואיעט אויס, אַז אַלצדינג איז פאַרלוירן!...

אַז אין בית-מדרש פּוסטיוויט, אַז ס-קלאָגן שטום די ווענט
און ווי ס-וואָלט עמיץ וואו גיווייַנט, גיבּראָכן זיך די הענט..
אויף די טישן וואָס שטייען ליידיק אויף די שיעורים די פאַרשטערטע
אויפן תהלים-ניגון פון חצות, גמרא-טענער גיהערטע.

אין אַ ווינקל פאַרשעמטערהייט טרויערן די ספרים
פון די פּאַליציס ווי מוטערס הויך אויף די קינדערס קברים.
ביזן גרויסן טאָג אַרייַן פון בלויענים באַגיגין
וואַרטן טרויעריק די ווענט אויף מתפּללים אַ מנין,
וואָס וועט צו גיין זיך ביפלעך-וויַיז און אין טיפן אומיט
איבערלאָזן בלויז נאָך זיך צאַנקין אַ נר-תמיד...

— — — — — — — — —

נאָר אַמאָל ס-רייַסט די שטילקייט אויף אין אָרון הקודש טיף פאַרגראָבן
אַ מוטערס קול די הימלין שפּאַלט, אויף אַ קינדס אַ שווערן האָבן...
און אין חלל פון בית מדרש ווי אַן-אַלטע קינה
עס וואָלט גיוועזן אַ גרויליגדע אויף גלות פון דער שכינה...

ישראל עמיאַט

הודפס מתוך הארכיון היהודי

שוין ארויס פון דרוק דאס לאנג־דערווארטעטע בוך

גיזאמלטע שריפטן

פון שרה שענירער

יעדע יידישע פרוי, יעדע יידישע טאכטער, דארף זיך שוין פארשאפן דאס דאזיקע וויכטיקע האנט־בוך. אין קיין שום יידישע שטוב טאר דאס בוך נישט פעלן. זינט לאנגע צייטן איז שוין נישט געווען אזא אריגינעל בוך פון א יידישע פרוי, ס׳איז א בוך צו לערנען און צו לייענען!

דער רייכער תוכן פונים בוך:

א) בלעטער פון מיין לעבן

פרוי שענירער באשרייבט אינטערעסאנטע מאמענטן פון איר לעבן, פון די קינדער־יארן אן ביזן היינטיקן טאג. באזונדער ווערן דערמאנט די וויכטיקסטע מאמענטן פונים אנטשטיין פון דער בית־יעקב באוועגונג. איינדריקן און באשרייבונגען פון די וויכטיקסטע געשעענישן, צוזאמענפארן, באזוכן במשך די לעצטע 15 יאר.

ב) בית־יעקב און בנות אגודת ישראל

1. דער ציל פון די בית־יעקב שולן. 2. אונדזער לערערשאפט ביי די לימודים. 3. דריי בריוו צו בנות אגודת ישראל. 4. דער ערשטער יאר־טאג פון „בנות״. 5. דער ערשטער ארטאד. פרויען־קאנגרעס אין ווין. 6. יידיש און יידישקייט 7. אונדזער גידרוקט ווארט. 8. 15 יאר בית*־יעקב באוועגונג.

ג) צייט מאמרים

1. דער שבת און די יידישע פרוי. 2. דער חודש תשרי. 3. אונדזער באנייאונגס יום־טוב חנוכה. 4. וואס לערנט אונדז פורים. 5. דער יידישער פרויען יום־טוב פסח. 6. ספירה און ל״ג בעומר. 7. שבועות און רות. 8. שבעה עשר בתמוז. 9. חורבן ירושלים. 10. נחמו נחמו עמי. 11. חמשה עשר באב – דער באנייטער יום־טוב פון די רעליגיעזע יידישע טעכטער.

ד) יידיש פרויען לעבן

1. די הייליקע פליכטן פון דער יידישער פרוי. 2. אונדזער צניעות־קולטור. 3. די יידישע פרוי און דאס כשרות. 4. יידיש פאמיליע־לעבן. 5. מאדע אפגאט.

ה) צען בריוו צו יידישע קינדער

1. דער שטילער חודש חשון 2. מיין שלח־מנות צו אייך. 3. אנטלויפט פון זאגן ליגנט. 4. דערווייטערט אייך פון קנאה־שנאה 5. זייט יעדן דן לכף זכות. 6. זייט נישט שטאלץ ביי זיך. 7. היט אייך פון לשון־הרע. 8. כבד את אביך ואמך. 9. ואהבת לרעך כמוך. 10. אונדזער בית־יעקב שול. (די בריוו צו קינדער זענען גידרוקט ספעציעל מיט גרויסע שריפט).

בילדער

1) צרשטע בנות־קאנפערענץ אין לאדזש. 2) ערשטע בית־יעקב שול אין קראקע. 3) צווייטע בנות־קאנפערענץ. 4) צענטראל־ראט צוזאמענפאר אין ווארשע 5) בית־יעקב סעמינאר אין קראקע. 6) א גרופע סעמינאר־תלמידות פון יאר פ״ו. 7) בנות־קאנפערענץ אין פאביניץ. 8) בנות־קאלאניע אין בענדין. 9) בנות־קאלאניע אין לאדזש. 10) בית־יעקב שול אין ירושלים 11) וועלט־קאנגרעס פון ארטאדאקסישע פרויען אין ווין. 12) פגישה פון „בנות״ אין בעלכאטאוו. 13) א גרופע סעמינער־תלמידות פון יאר תר״ץ. 14) פגישה פון „בנות״ אין פולטוסק. 15) פארש־בילדונג־קורסן פון לערערנס אין ראבקע. 16) גרונטשטיין־אקט פון ב״י סעמינאר. 17) בנות־דעלעגאציעס ביי פארשידינע פייערלעכקייטן. 18) כשרע פרויען קאך־שול אין ווין. 19) פארשידינע בילדער פון שולן. 20) צייכנונגען און עמבלעמען.

אין יעדן בוך אויך א גרויס בילד פון דער מחברטע פרוי שרה שענירער !!!

א באזונדערער חוב איז עס פון לערערנס און בנות=פירערנס, צו באמיען זיך, אז יעדע שילערן און חברה, זאל האבן דאס בוך און ס=זאל דערפון כסדר גילערנט און גילייענט ווערן וויל דערמיט פארשטארקט מין דאס תורה באוואוסטזיין ביים יונגין דור.

פראכט אויסגאבע 130 זייטן – פרייז 3.50 גילדן – במשך דעם חודש נאר 2.25 מיט פארטא!

אדרעס פון פארלאג: **Bajs Jakow Łódź, Kilińskiego 44. P. K. O. 67.795.**

הארכיון היהודי

הודפס מתוך הארכיון היהודי

עמוד 10 מתוך 22

רבן גמליאל הנשיא פון יבנה

פון **שמואל אסטערזעצער** (דיסבורג)

בשעת דער אלטער רבן יוחנן בן זכאי איז געשטאנען מיט א ציטערדיק הארץ פאר דעם רוימישן שר-צבא און שפעטערן קייזער אספסינוס (וועספאזיאן) וויסנדיק, אז פון דער דאזיקער היסטארישער שעה הענגט אפ דער גורל און דער קיום פונים יידישן פאלק, האט ער פון דעם צורר-היהודים געבעטן נאר דריי זאכן: „גיב מיר יבנה און אירע חכמים; גיב רשות, רבן גמליאל זאל זיין נשיא און גיב מיר א רופא צו היילן ר׳ צדוקן". דער אלטער, געניטער חכם און מנהיג ישראל, וואס האט אין דער שווערסטער צייט פון דער יידישער געשיכטע פערציק יאר געפירט דאס יידישע פאלק, האט מיט זיין שארפן בליק און זיין טיפן שכל פארשטאנען, אויף וועלכן אופן ער וועט קענען אפראטעווען דעם קיום פונים יהדות און פונים יידישן פאלק. (זע דעם מאמר „ר׳ יוחנן בן זכאי און זיין צייט" ב"י זשורנאל נומ. 33—34) זיין ערשטע בקשה איז געווען „תן לי יבנה וחכמיה", ער זאל מעגן שאפן א גייסטיקן תורה-צענטער אין יבנה. וויסנדיק, אז ביים יידישן פאלק הענגט דער קיום האומה אפ פונים קיום התורה והיהדות. אבער די צווייטע בקשה איז געווען: „שושילתא דרבן גמליאל", דאס נשיאות פון רבן גמליאל. אין א צייט ווען אלע קנינים פונים יידישן פאלק, הן די מאטעריעלע און הן די גייסטיקע, זענען אין דער גרעסטער סכנה און שטיין א שריט פארן חורבן, שפילט די פירער פערזענלעכקייט א גרויסע ראלע. פון אים הענגט עס אפ, צו די דרכים און די עצות וואס מע זוכט, כדי זיך ארויסצוראטעווען פונים מסוכנדיקן מצב, געלונגען אדער נישט.

דאס האט ר׳ יוחנן בן זכאי גוט געוואוסט, און בשעת ער איז געגאנגען מיסד זיין יבנה, ס'זאל זיין דער רעטונגס-אנקער פאר דער אונטערגייענדיקער יידישער שיף, האט ער נישט געפונען קיין בעסערן פירער, קיין פארלעסלעכערן מנהיג צו לייגן אין זיינע הענט דעם מסוכנים גורל פונים יידישן פאלק, ווי זיין פרייגט רבן גמליאל.

און יבנה וואלט זיכער נישט געווען דערגרייכט דאס חשיבות אין דער יידישער געשיכטע און וואלט נישט געווארן דער גרונטשטיין פארן נייעם יהדות-בנין נאכן חורבן, ווען רבן גמליאל זאל נישט געווען שטיין בראש. מיט טיפער חכמה האט ער משיג געווען די אומגעהייערע אויפגאבע, וואס מ'האט ארויפגעלייגט אויף זיינע פלייציס און מיט זעלטענער געניטשאפט האט ער פארשטאנען אויסצומיידן אלע סכנות, וואס האבן זיך אים געשטעלט אין וועג. און אין די שווערסטע שעהן איז אים בייגעשטאנען זיין קרישטאל-ריינער כאראקטער וואס האט מנצח געווען אלע זיינע געגנער.

רבן גמליאל, א זון פון רבן שמעון בן גמליאל, איינער פון די עשרה הרוגי מלכות, וואס איז געהרגעט געווארן דורך די רוימער, און אן-אור-אייניקל פון הלל, האט ביז צו זיין נשיאות אדורכגעלעבט די שרעקלעכסטע צייט פון דער יידישער געשיכטע, די צייט פונים חורבן בית שני.

צוקוקנדיק צום דעמאלטדיקן מצב, האט רבן גמליאל מיט זיין שארפן בליק תיכף געפונען דעם מקור פונים אומגליק: „לא חרבה ירושלים אלא מפני שהיתה בה שנאת חנם". ירושלים איז צו גרונד געגאנגען נאר וועגן שנאת חנם. דאס יידישע פאלק איז געווען צעריסן אין כתות און פארטייען, געפירט צווישן זיך שרעקלעכע מחלוקת און מלחמות און אזוי ארום גורם געווען דעם שרעקלעכן חורבן.

האט דאך די מלחמה צווישן די צוויי ברידער הורקנוס און אריסטובלוס גורם געווען, אז רוים האט באקומען א דריסת הרגל אין ארץ-ישראל.

אז מע קוקט זיך צו צום התנהגות פון רבן גמליאל אין משך פון דער צייט פון זיין נשיאות, זעט מען, אז זיין פרינציפ איז געווען, צו פארהיטן יעדע צוטיסנקייט, יעדן פירוד און יעדיס מחלוקת צווישן יידן, און זיין גאנצע ארבעט איז געווען צו שאפן און צו דערהאלטן דאס אחדות און דעם שלום.

דאס האט אים אפט גורם געווען א סך צרות און חשד, אבער ער האט אויף גאר נישט געקוקט און מיט א שטארקן רצון געגאנגען זיין דרך און קיינמאל נישט פארלוירן דאס גרויסע ציל פון זיינע אויגן.

געמט מען דאס דאזיקע ציל פון רבן גמליאל אין באטראכט, פארשטייט מען זיין גאנץ התנהגות און די אלע עפיזאדן, וואס די גמרא דערציילט פון אים. מע פארשטייט זיין שארף ארויסטרעטן אקעגן יעדן, וואס האט געפרואווט אטאקירן דאס אחדות און דעם שלום און קיינעם נישט נושא פנים געווען. אפילו די גרעסטע פון זיין צייט.

וויבאלד ס'איז געבוירן געווארן א ספק אין א דין, האט רבן גמליאל געלאזט דאס סנהדרין אפשטימען איבער דעם ענין און ווי דאס רוב האט זיך ארויסגעזאגט, אזוי האט געמוזט בלייבן. דעמאלט האט דער מיעוט געמוזט אינגאנצן מבטל זיין זיין דיעה אקעגן דעם רוב. אלץ כדי צו פארמיידן מחלוקת און די תורה זאל נישט זיין „כשתי תורות".

און אזוי דערציילט אונדז די משנה אין ראש השנה (דף כ"ד) א מאל איז ארויסגעקומען א מחלוקת צווישן רבן גמליאל און ר׳ יהושע וועגן די עדות החודש, עדות, וואס האבן געזאגט, אז זיי האבן געזעען די נייע לבנה און דאס בית-דין האט לויט דעם עדות קובע געווען ראש חודש) פון ראש חודש תשרי. און ווי רבן גמליאל האט געמערקט, אז ר׳ יהושע וויל נישט נאכגעבן, און האט פארשטאנען אז ר׳ יהושע וועט זיך מאכן יום-כפור לויט דעם אייגענעם חשבון, האט ער אים געשיקט זאגן, „איך בין אויף דיר גוזר, זאלסט קומען צו מיר מיט דיין שטעקן און מיט דיין בייטל אים יום-כיפור, וואס וועט געפאלן לויט דיין חשבון". ר׳ יהושע האט זיך בארעטן מיט זיין חבר ר׳ עקיבא און ר׳ עקיבא — פארשטייענדיק דעם אמתן מיין פון רבן גמליאלס באפעל — האט אים געזאגט, ווי דער נשיא פסקנט אזוי איז ריכטיג און האט אים געראטן, רבן גמליאלס ציווי אויסצופירן. ווי ר׳ יהושע איז אריינגעקומען צו רבן גמליאלן איז רבן גמליאל אויפגעשטאנען און אים געקושט אויפן קאפ און אים באגריסט מיט די ווערטער: „רבי ותלמידי, רבי בחכמה ותלמידי שקבלת את דברי". „מיין רבי און מיין תלמיד, מיין רבי אין חכמה און תלמיד, וואס האסט אנגענומען מיינע ווערטער". נאך אזעלכע ווערטער האט ר׳ יהושע געמוזט דערקענען די ריינע כוונה פון רבן גמליאל און האט בשום אופן נישט געקענט בייז זיין אויף אים.

אן-אנדערט מאל איז רבן גמליאל געוואר געווארן, אז ר׳ יהושע האט נאך אן-אפשטימונג זיין מיינונג נישט געענדערט, כאטש זי איז אדורכגעפאלן, און האט זי אויך ארויסגעזאגט פאר א תלמיד. רבן גמליאל האט ר׳ יהושען דערפאר געלאזט שטיין ביי א צייט לאנג און נישט געהייסן זעצן. (בכורות ל"ו)

ווי אזא מעשה האט פאסירט צום דריטן מאל און רבן גמליאל האט ווידער ר׳ יהושען א צייט לאנג געלאזט שטיין בשעת ער האט פירגעלערנט, האט מען שוין אנגעהויבן אים חושד צו זיין, אז ער האט א פני׳ דערביי און מ'האט זיך צוזאמענגענומען און רבן גמליאלן אפגעזעצט פונים נשיאות און אויף זיין שטעל געמאכט צום נשיא דעם יינגן ר׳ אלעזר בן עזרי׳

אבער דא האט ווידער רבן גמליאלס גאלדינער כאראקטער אלץ מנצח געווען *און ער איז ארויס א זיגער פון דעם קאמף.

קודם האט רבן גמליאל נישט ארויסגעוויזן קיין שום הקפדה פאר דעם, וואס מ'האט אים אפגעזעצט. ער האט אפגעטרעטן זיין נשיאות שטול דעם יינגן נשיא און זיך אנידערגעזעצט אין דער שורה צווישן די תלמידים און זיך מפלפל געווען ווייטער ווי פריער.

וויפיל גדלות הרוח, וואס פאר אויסגעארבעטע מדות א מענטש מוז פארמאגן כדי אזוינס צו קענען טון, קען נאר דער פארשטיין, וואס איז א מאל שוין געווען אין אזא מצב.

אבער דאס אליין איז נאך נישט גענוג, האט רבן גמליאל זיך אויפגעהויבן און איז אין דער מיטאגס-צייט געגאנגען צו ר׳ יהושען א היים און האט אים מפייס געווען.

ר׳ יהושע האט תיכף געשיקט זאגן אין בית המדרש אריין, אז ער האט רבן גמליאלן מוחל געווען און אלע האבן דערקענט, וואס פאר אן-אומרעכט זיי האבן דעם אלטן נשיא געטון. מ'האט אים תיכף ווידער געזעצט פאר נשיא און איינגעפירט, אז רבן גמליאל זאל דרשענען צוויי וואכן און ר׳ אלעזר בן עזרי׳ איין וואך (ברכות כ"ז).

פון דעמאלט אן האט יעדער פארשטאנען, אז רבן גמליאל מיינט נישט זיין כבוד נאר זיין גאנצע ארבעט איז אפצוהיטן דאס אחדות פון דער תורה און

הודפס מתוך הארכיון היהודי

און אז ר׳ אלעזר בן הורקנוס האט זיך אמאל איינגישפארט און נישט גיוואלט באַכגיבן דעם רוב איז ר׳ יהושע גיוועזן דער ערשטער וואס האט זיך אקייגן אים ארויסגישטעלט און אונטערשטיצט דעם נשיא.

אבער נישט נאר ר׳ יהושע אליין, נאר אלע חברים און תלמידים זענען שוין דעמלט גישטאנען אויף דער זייט פונים נשיא. ווארן אזוי ווי ר׳ אלעזר בן הורקנוס האט זיך פארעקשנט און בשום אופן נישט גיוואלט נאכגעבן, האט מען אפגישטימט און באשלאסן אים דערפאר צו לייגן אין חרם.

די גמרא דערציילט, אז רבן גמליאל איז נאך דער מעשה גיפארן אין א שיף איז גיקומען א כוואליע און גיוואלט די שיף דערטרונקין. האט רבן גמליאל גיזאגט „איך ווייס, אז דאס איז נאר צוליב ר׳ אלעזר בן הורקנוס, אבער דו רבש״ע ווייסט דאך, אז נישט צוליב מיין כבוד אדער דעם כבוד פון מיין טאטן האב איך דאס גיטון, נאר כדי ס׳זאל זיך נישט פארמערן קיין מחלוקת ביי יידן״.

די ווערטער ווייזן אונדז, ווי רבן גמליאל האט זיין גרויסע אויפגאבע משיג גיווען. דאס יהדות נאכן חורבן איז גיווען ווי א פאס אן רייפן און רבן גמליאל האט גיהאט די אויפגאבע דאס דאזיקע פאס צוזאמינצוהאלטן און האט גיוואוסט, אויב ער וועט אפלאזן נאר איין פינגער, שוין פאלט אליס צוזאמין.

מע מוז זיך נאר פארשטעלן וואס פאר א חורבן ס׳וואלט גיוועזן ארויסגיקומין, ווען רבן גמליאל וואלט גיוועזן צוגילאזט, אז ר׳ יהושע זאל זיך מאכן אן-אייגינים יום-כפור.

וועגן דעם זעלבן טעם האט רבן גמליאל זייער גיקליבן די תלמידים און נאר אמתע און ערלעכע מענטשן אויפגינומין אין זיין ישיבה. מענטשן, וואס זוכן דעם אמת ווי ער אליין און לערנין נישט קיין תורה על מנת לקנתר.

א חוץ דער דאגה פארן אינערווייניקסטן שלום און אחדות האט רבן גמליאל גיהאט א סך צרות אויסצושטיין פון די שרעקלעכע גזירות, וואס די רוימישע קסריים האבן כסדר ארויסגיגעבן אויף די יידן. נישט איין מאל האט ער גימוזט פארן קיין רוים כדי אפצוראטעווין דעם שארית הפליטה פון א שרעקלעכער גזיהר.

איינמאל האבן די רוימער אים אליין פארמשפט צום טויט און נאר דורך א נס איז ער ניצול גיווארן. (תענית כ״ט)

אן-אנדערמאל האט דער קייסר באמיטיאן (81–3841) גישיקט צוויי מרגלים צו רבי גמליאל זיי זאלן אויספארשטן די יידישע תורה צי ס׳גיפינט זיך נישט אין איר עפיס אקעגן די אומות העולם. זיי האבן זיך פארשטעלט פאר גרים און אפגיזיצן א צייט לאנג ביי רבן גמליאל אין דער ישיבה. ביים אוועקגיין האבן זיי זיך אויסגיגעבן און גיזאגט: זיי האבן קיין שום שלעכטס נישט גיפינין, נאר איין דין איז זיי נישט גיפעלן, נאר דאס וועלן זיי אין רוים נישט דערציילן. (בבא קמא ל״ח)

די גמרא דערציילט, אז אונטערוועגס האבן זיי דאס פארגעסן. ס׳איז אבער א ספק וואס די גמרא מיינט צו האבן זיי פארגעסן דעם דין, וואס האט זיי נישט גיפעלן אדער האבן זיי פארגעסן זייער הבטחה, וואס האבן צוגיזאגט נישט צו דערציילן.

זייענדיק אין רוים איז אים אפט אויסגיקומין זיך מתווכח צו זיין מיט גילערנטע רוימער. עטלעכע פון די וויכוחים דערציילט אונדז די גמרא:

א פילאזאף האט גיפרעגט רבן גמליאלן. ס׳שטייט אין אייער תורה כי ד׳ אלקים אש אוכלה-הוא אל קנא. פארוואס שטראפט אבער ג—ט די געצענדינער און נישט די אפגעטער אליין? האט רבן גמליאל גיענטפערט: איך וועל דיר גיבן א משל, א בן מלך האט גיהאט א הונט און האט דעם דאזיקן הונט גירופן מיטן נאמין פון זיין פאטער. ווי דער מלך האט דאס דערהערט איז ער זייער בייז גיווארן. איצט זאג מיר אויף וועמין האט דער מלך גיצערנט אויפן זון אדער אויפן הונט?

האט דער פילאזאף גיזאגט. ווי קענסטו אזנדזער גאט פארגלייכן מיט א הונט? איך האב דאך אליין גיזען ווי א גאנצע שטאט איז פארברענט גיווארן און דאס הויז ווי די עבודה זרה איז גישטאנין איז שטיין גיבליבן.

האט רבן גמליאל גיענטפערט, ווען א מלך גייט פירן מלחמה מיט א מדינה, וואס האט זיך פארזינדיקט אקעגן אים, פירט ער א מלחמה מיט די לעבעדיקע צי מיט די טויטע?

אבער פארוואס פארניכטיט ג—ט נישט די אלע עבודה-זרהס, וואס פארפירן די מענטשן? פרעגט ווייטער דער רוימער.

יא, ענטפערט רבן גמליאל, די מענטשן זאלן נאר דינען אזעלכע עבודה-זרהס וואס די וועלט דארף זיי נישט, וואלט דער אייבערשטער זיי שוין פארניכטיט. זיי דינין דאך אבער צו דער זון, צו דער לבנה און די שטערן. זאל דער אייבערשטער צוליב די שוטים חרוב מאכן זיין וועלט? די וועלט גייט איר דרך און די שוטים וואס פארזינדיקן זיך, זענין עתיד ליתן את הדין.

אן-אנדער מאל האט א רוימישער פילאזאף גיפרעגט רבן גמליאלן: איר זאגט אז דארט ווי סע פארזאמלין זיך צען יידן איז דא די שכינה האט איר דאך מער געטער פון אונדז.

רבן גמליאל האט זיך אויסגידרייט צום דינער פון דעם פילאזאף און אנגיהויבן זיך צו בייזערן, פארוואס ער האט ארייגגילאזט די זון אין דער שטוב פון זיין הער.

וואס איז ער שולדיק, פארטיידיקט אים זיין הער, די זון איז דאך אויף דער גאנצער וועלט.

זעסטו, זאגט צו אים רבן גמליאל, די דאזיקע זון איז נאר א קליינער עבד פונים רבונו של עולם. איצט קענסטו שוין פארשטיין, אז דער אייבערשטער איז מלא כל הארץ כבודו?

רבן גמליאל האט אכט און דרייסיק יאר גיפירט דאס נשיאות און האט אין משך פון דער דאזיקער צייט גילייגט פעסטע יסודות פאר דעם נייעם יהדות בנין, וואס מ׳האט גימוזט אנהויבן ניי צו בויען נאך דעם חורבן.

רבן יוחנן בן זכאי און רבן גמליאל האבן דער וועלט גיוויזן, אז אזוי לאנג ס׳לעבט די יידישע תורה און דער יידישער גייסט לעבט אויך דאס יידישע פאלק. דער שונא האט נאר גיקענט חרוב מאכן דאס יידישע לאנד און אוועקרויבן די די חומריותדיקע בנינים פונים יידישן פאלק אבער נישט די רוחניותדיקע בנינים, וואס זיי זענין דער אמתער לעבנס-כוח און די ושמה פונים עם ר׳.

נאך רבן גמליאל איז גיווארן נשיא זיין זון ר׳ שמעון דער פאטער פון ר׳ יהודה הנשיא (רבי) דער מסדר פון דער משנה.

ער האט איבערגילאזט בצוואה, אז מע זאל אים קובר זיין אין אייפאכע לייוונטינע בגדים און האט אזוי ארום מבטל גיווען א שלעכטן מנהג, וואס איז ביז דעמלט גיווען איינגיפירט ביי יידן, אז א מת האט מען קובר גיווען אין די טייערסטע בגדים, וואס האט שטארק מכביד צול גיווען אויף דער משפחה.

רבן גמליאל איז נפטר גיווארן א קורצע צייט פאר דער מרידה פון בר-כוכבא און דאס סנהדרין אין גאנץ ישראל האבן באוויינט דעם גיטרייען און איבערגעבינים פירער פונים יידישן פאלק.

באצירט אייער שטוב

מיט די שיינע בילדער אויף זייד-גיוועב!

געררער רבי שליט״א

בעל „חפץ חיים״ שליט״א

רבי שמשון רפאל הירש זצ״ל

ד״ר נתן בירנבוים

פיינסטע אויספירונג

פרייז פון א שטיק 1.50 גילדן

אלע 4 צוזאמין נאר 5 גילדן.

אן געלט ווערט נישט גישיקט! — געלט-שיקן P.K.O.67-795

הודפס מתוך הארכיון היהודי

אין יריחו אין די גרויסע היצן (פון ארץ-ישראל וואַנדערונגען)

ס-איז אַ טרוקינע לופט, אַ טרוקינער הימל, אַ טרוקינע זון, און די ערד גייט
איס פאַר דורשט. אַנ־איינגישרומפּינע, עפּנט זי דאָס מויל און גיפינט
נישט קיין וואַסער זיך אָנצוטרינקען.

ס־זינגען די קינדער:

ג ט, ג–ט, גיב אַ רעגן

פאַר די קליינע קינדערס וועגן...

צי האָבן מיר אט דאָס לידל נישט מיטגיבראַכט מיט זיך פון ארץ-ישראל און טויזנטער יאָרן עס דערהאַלטן און גיזונגען אין פרעמדע מדינות, אין יענע מדינות, וואו עס בעט זיך אַ פאַרקערט לידל, וואו דער רעגן הערט נישט אויף צו „כליאַפּען" חדשים־לאַנג און עפּט זיך איין אין די ביינער, ווי אַ קרענק.

ווער ווייסט:

אַרומבלאָנקנדיק אין דער דאזיקער פאַרשרפיטער טרוקניש, וואו אַלץ לעכצט משוגע נאָך אַ ביסל וואַסער, האָב איך מיך דערמאָנט אינים לידל.

אַך, ווען ג–ט גיט עס א רעגן פאַר די קליינע קינדערס וועגן!

די גראָזן וואָלטן זיך אויפגיהויבן פון דער ערד, די ביימער וואָלטן זיך בריי־טער צעצווייגט, די פעלדער וואָלטן פאַרגאָסן גיוואָרן מיט גרינע לעבידיקע שטראָמען.

איך גיי אַרום אין מוצא (אַ קאָלאָניע נעבן ירושלים) און לעכץ אויך אַזוי פיינלעך נאָכן רעגן, פונקט ווי איך וואָלט גיוועזן אַ טיילעכל ערד, אויף וועלכן עס דאַרף עפּיס אויסוואַקסן פאַרן זומער.

ס־איז נישטאָ וואָס צו טון, וויל איך מאַכן אַ נסיעה קיין יריחו.

אַ דאַרער תימנער בחורל מיט שוואַרצע לעבידיקע אויגן און לאַנגע שוואַרצע פאות, וואָס טאַנצן אים אַרום אויף די ברוינע באַקן, פרעגט מיך, ווי איך הייס.

זאָג איך: הארכיון היהודי

„פּנחס".

„פּנחס?"

טאַנצט ער פאַר פרייד. אַ שמחה אויף אים:

„ס־טייטש, פּנחס בן אלעזר בן אַהרן הכהן!.."

ער לאָזט מיך נישט אָפּ, און מיר גייען צוזאַמען.

רעכטס, אויפן באַרג, ליגט דער ישוב Colonia, אַ זכר פון טיטוסן, וואָס האָט גיגרינדעט דעם דאזיקן ישוב פאַר דער רוימישער וואַך, וועלכע האָט גיהאַט די אויפגאַבע אָפּצוהיטן ירושלים. ארכיון אסופות

דער תימנער בחורל, וואָס איז אַזוי צופרידן מיט מיין נאָמען, פירט מיך דורך אַ זייטיקן וועג צווישן בערג און קברים, צווישן היילן און גריבער. וואו נישט וואו וואַקסן אויס עטלעכע הייזלעך. אַ קליין ישובל פאַרטרונקען אין שטילקייט און אין שאָטנס פון די בערג...

ווער לעבט דאָ אין דער דאזיקער שטילקייט?

אין אַ טאָל פאַר אַ ברייט געל־ליימיק הייזל, זעגן מיר זיך אַנידער. דאָ וואַרטן מיר אויף די צוויי פערד מיטן וואָגן, וואָס באַדאַרף מיך אָפּפירן קיין יריחו.

דער תימנער בחורל ווערט אומרואיק.

„אבער איר וועט מיך מיטנעמען?" – בעט ער זיך.

איך זאָג אים אַז יאָ, און ער טאַנצט ווידער פאַר שמחה.

מיר וואַרטן נישט לאַנג, אַנ־אַלטער אַראַבער איז גיקומען מיט פערד און וואָגן.

ס־איז הייס, אבער ס־איז דאָך נישט שלעכט אַריינצושפּרינגען אין וואָגן אַריין צוזאַמען מיטן תימנער בחורל און זיך אַוועקצולאָזן אין דער דאזיקער היץ קיין יריחו...

אַבי נישט גיזעסן אויף איין אָרט אין אַזאַ היץ.

מיר פאָרן.

רעכטס און לינקס ציען זיך בערג און טאָלן, פון וועלכע עס טאַנצט טיילמאָל אַרויס אַ שיין אויסגיפּאַקט ישובל...

פונדערווייטנס וויגט זיך פאַרן אויג ירושלים, מיט די קלויסטער־שפּיצן, וואָס שטעכן דעם נביאים־הימל.

פּאַוואָליע שניידן מיר אַדורך דעם יידישן בית־הקברות און לאָזן זיך אַראָפּ אין אַ טאָל.

איך מאַך צו די אויגן אין דער גרויסער שמעלץ־היץ און עפן זיי ווידער, ווען דער אַראַבער שטעלט אָפּ די פערד.

דער וועג גייט אַלץ באַרג־אַראָפּ, ביז צום ים־המלח, וואָס זיין שטאַרער אָפּ־גלאַנץ שימערט נאָך פון דערווייטנס עס ווערט עפּיס מאָדנע שטיל. מיר פאָרן אַריין אין אַ טויטער לופט. אַלץ, אויף וואָס עס פאַלט דאָס אויג, איז וויסט, שטום און טויט.

נישט בחינם הייסט דער ים־המלח–דער טויטער ים.

אין זיינע ביטער־גיזאַלציגע וואַסערן לעבן נישט קיין פיש, איבער אים הענגט נישט דער ווילד־פריילעכער גישריי פון אַ מעווע, קיינער גיברויכט נישט זיין וואַסער.

ווייטער ביים וועג ווייזן זיך וועלדלעך, צעשרפּיט פון דער זון. מיר קומען צו אַ פּאַלמען־וועלדל. דער שאָטן פון יעדן פּאַלמען־שטאָם באַזונדער וויגט זיך לאַנגזאַם אויף דער זוניקער ערד. די לופט איז דאָ אבער פאַרט פרישער, קילער. אויף דער ערד ליגט אַ שורה בערגלעך, און דערביי זיצט אַ רויט־אָפּגיברענטער קעמל־טרייבער.

* * *

מיר קומען צו די וועלדלעך ביי דער זייט פון ירדן.

דער באָדן, וואָס ליגט דאָ אַזוי גאַנץ פון וואַסער, איז אַ פעטער, אַ פרוכט־באַרער. אבער ער איז נישט באַאַרבעט, און אַרום איז ליידיק און וויסט.

שטיל זינגט דער ירדן מיט זיינע קליינע וועלעכלעך, און די זון שיט אויף אים איר גיוויינלעכן גאָלד.

אבער נישטאָ קיין מענטשן אַרום, קיין סטאַדעס שעפּסן, קיין פּאַסטעך מיט אַ פייפל.

ס־איז אַ ליבע זיסע איינזאַמקייט פאַר מיר און פאַר דיר, פאַר צווייען, פאַר צוויי נשמות.

פאָרן מיר אָפּ עטלעכע קילאָמעטער ווייטער, טרעפן מיר שוין סימנים פון אַ ישוב. אַלטע, פּיט שוואַמין באַוואַקסינע מילן, טרייבן סויל זייערע רעדער אויפן ירדן־וואַסער, און דער רויש איז אַ צוגידעקטער, אַנ־אַראָפּגישלאָגינער, פונקט ווי ער וואָלט נישט גיוואָלט שטערן די אַרומיקע מנוחה.

עס ווילט זיך נישט אַרויספאָרן פון דעם דאזיקן כישוף. פון דער דאזיקער מנוחה. אבער דער וואָגן רוקט זיך פאַראויס, און אט איז שוין יריחו...

עס גלויבט זיך אייך נישט אבער ס־איז פאַרט יריחו.

אַנ־אַלטע חרובדיקע שטאָט מיט גריבער און לעכער און קאַנאַלן און היילן און אַנגיוואָרפינע שטיינער, גרויסע פיר־קאַנטיקע שטיינער פון פאַרצייטיקע פעס־טונגען באַוואַקסן מיט קשאַקיס און ביימלעך.

איך בין אַרומגיקראָכן איבער די היילן און גריבער, גיקלעטערט איבער די פעסטונג־שטיינער און זיך פאַרשיכורט מיט אַלטקייט, מיט גישיכטע. די דאזיקע אַלטקייט ציט ווי אַ מאַגנעט, ס־ווילט זיך אומיטום שטעלן אַ פוס, אין אַלץ אַריינשטעכן די אויגן, אַרויפלייגן אַ האַנט...

און דו איילסט זיך. דו האָסט מורא צו פאַרשפּעטיקן. דו ווייסט, אַז טויזנטער יאָרן האָבן גיקוקט אויף די דאזיקע חורבות, און איצט קוקן די יאָרן אויף זיי דורך דיינע אויגן...

ס־איז אַ גרויסע מינוט. מע דאַרף אַלץ זעען.

בלויז איין שטיקל צייט וועט פליסן, און די יאָרן וועלן קוקן דורך אַנ־אַנ־דערנס אויגן אויף די דאזיקע חורבות.

און דריבער ווילט זיך אַלץ זעען און מיט אַלץ זיך גיזעגינען. מיט די שטיינער, מיט די היילן. מיט דער יריחו־לופט זיך גיזעגינען...

איך בין אבער מיד און זוך מיר אַנ־אָרט, וואו זיך אָפּצורוען.

אויף אַ הויכן שטיין זיצט אַ דאַרער אויסגיצויגינער יונגערמאַן מיט אַ בלאָנד בערדל, זיינע דינע פיס הענגען אַראָפּ פון שטיין שטעקעלעך.

מיין אָרט גיפין איך נעבן אים, ער גריסט זיך מיט מיר. מיין תימנער בחורל רוט זיך אויך אויס נעבן מיר.

– „ס-איז שטיל, האָ!"

דאָס איז אַ מין „גוט-מאָרגן" פון זיין זייט, אבער אַזאַ נאַטירלעכער, אַז איך ענטפער אים, ווי אַנ-אַלטן באַקאַנטן:

– „יאָ, ס-איז שטיל... אייגנטלעך, וואָס טוט איר דאָ?

– „וואָס טוט איר דאָ?" – קאַטערינאַרזש בין איך... זעט איר, אין דער תיים אין רוסלאַנד, איז גיוועזן לעבידיק, איך בין גיגאַנגען איבער די דערפער און

גישפּלט פאַר די פּויערים און פּויערטיס. דאָרט האָט מען זיך גיצאַצקעט מיט
מיר דאָ איז אבער שטיל און קיינער דאַרף מיך נישט".
— "און לְמאי זענט איר גיקומען אַהער?"
ענטפערט ער מיר מיט אַ זעלטינער תּמימות און נאַטירלעכקייט:
— "כ-האָב ליב צו בלאָנדזשען אין ווייטע מדינות און כ-האָב ליב חרטה צו
האָבן. כ-האָב ליב די חרטה...
— "אָבער מע דאַרף דאָך לעבן?" — זאָג איך.
ער צעלאַכט זיך ווי אַ קינד.
— "דאָס איז, ווי אייַנער פאַרשטייט. איך זוך נישט קיין עשירות. פאַר מ'ר
איז גינוג אַ שטיקל ברויט, עפּיס אַ בגד, כ-זאָל מיר קענען צודעקן דאָס לייב.
דאָס קריג איך, ווען איך גיי אין האָטעל פאַר געסט, זיאָרטן שפּילט מיין
קאַטערינקע, און מע וואַרפט מיר צו אַ פּאָר' מטבעות... און אַזוי לעבט מען.."
נאָך אַזאַ שווערער נסיעה האָט מיר דאָס וואָרט האָטעל מאָדנע זיס אַ קלונג
גיטון אין אויער.
ער האָט מאָדנע ווייך און קעציש זיך צוגירוקט צו מיר, און ס-האָט גימאַכט
דעם איינדרוק, ווי איך וואָלט מיך גיקענט מיט אים פון יאָרן, פון קינדווייז
אָן. מיר זענען גיזעסן זאַלבעדריט, און כ-האָב מיך גיפילט אויפצוהייבן.
דער איבערגאַנג פון טאָג און נאַכט.
מיין אַראַבער איז גיקומען מיט פערד און וואָגן.
"קומט לאָמיר גיין אַ ביסל" — האָט מיך דער קאַטערינאַרזש לייכט אָנגירירט
ביי דער האַנט.
כ-האָב מיך אויפגיהויבן, ווי אין אַ חלום, חי אָן אַ ווילן און האָב ווידער
אַרומגישפּאַנט איבער יריחו. אין דער טונקלקייט פון דער צוגיפאַלינער נאַכט
האָבן די חורבות, היילן און פעלזן זיך פאַרוואַנדלט אין פאַנטאַסטישע בנינים,
אין אויסטערלישע צייכנונגען און קאַנטורן. און צוזאַמען דערמיט איז אויך אַנט־
ריגן גיוואָרן דאָס באַוואוסטזיין, אַז כ-גיי דאָ אַרום מיט עפּיס אַ קאַטערינאַרזש
און אַז אויף מיר וואַרט פערד און וואָגן מיט אַן אַראַבער—אַן אַנטרייבער.
כ-האָב איצט אַרומגישפּאַנט מיט טויזנטער יאָר צוריק, אין יענער תּקופה, ווען
די יידישע חיילות האָבן מיט גרויס פּאַראַד און נצחון זיך דערנענטערט צו
די שטאַרקע פעסטונגען פון דער דאָזיקער שטאָט...
און מיר האָט זיך גידאַכט, אַז באַלד דאַרפן פאַלן די ערשטע שאָסן און די
לופט דאַרף אויפציטערן פון די ערשטע פרייד-גישרייען פון די יִגער.
דער קאַטערינאַרזש האָט מיר אבער וואַכידיק אַ זאָג גיטון:
— "אָט איז דער האָטעל."
אין אין בין באַלד אַראָפּגיפאַלן פון אַ הויך פון טויזנטער יאָרן...
דער האָטעל האָט מיר גישטאָכן די אויגן מיט זיינע ליכטיקע פענצטער.
וואָס די צייט קאָן מאַכן. אין יריחו אַ רוסישער האָטעל, מיט איקאָניס, מיט
שווערער פּאַפּישער פּראַוואָסלאַוויע.
דורך אַן־אָפענים פענצטער האָט זיך אבער דורכגישלאָגן דער בלאַסער נאַכט־
הימל פון יריחו. יענער הימל, וואָס קען מיך אַזוי גוט און וואָס איז אַזוי
באַקאַנט מיט מיין יחוס, און די איקאָנע האָט מיר נישט גישטערט.
כ־האָב מיך גיפילט גאַנץ פריי אין האָטעל און האָב באַשטעלט טיי.
דעם טיי האָט מען מיר דערלאַנגט אויף דער וואַרענדע, וואו ס־איז גישטאַנען
אַ לאָמפּ אויפן טיש און וואו ס־איז מיר אַנטקייגן גיקומען דער האָטעל־
אייגנטימער, אַ קורץ מענטשל מיט אַ רויטער באָרד און מיט אַ גרויסן בויך.
ער האָט גיריבן אַ האַנט אָן אַ האַנט און זיך אָן אויפהער גינויגט פאַר מיר
אויפן רוסישן שטייגער און גישמייכלט אַ ברייטן רחבותדיקן שמייכל.
— ווייסט איר לפּחות, וואו איר גיפינט זיך? — האָט ער זיך אָנגירופן. — אָט
דאָרט, זעט איר — האָט ער פון דער וואַרענדע אַ ווייז גיטון מיט אַ קורצער
האַנט אין דער ריכטונג, וואו איך האָב ביי טאָג גיזעען אַ הייל מיט אַ בערגל
— אָט דאָרט איז גיגאַנגען קריסטוס... קרי־ס־טו־ס, מיין טייערער.. פון ירושלים
איז ע ר גיקומען און דאָרט אויפן בערגל איז ע ר גיזעסן... פאַראַן אַזוינע
פרומע נשמות, וואָס קומען דאָ אַהער און שפּירן און ה עֶ ר ן א י ם.
...און קיין יידן זענען אין יריחו נישטאָ, מע באַזעצט זיך דאָ נישט.

* • •

...סוף־כל־סוף בין איך גיקומען צו דער דעה, אַז יריחו איז אַ שטיקל ערד, וואָס
מאַכט דעם מענטשן אומרואיק. כ־ווייס נישט, ווער ס-איז דאָ שולדיק: צי די
הייסע גישיכטע-לופט, וואָס דער מענטש זאַפּט דאָ איין אין זיך, צי די סודות-
פולע היילן, וואָס קוקן דיר נאָך מיט בלינדע אויגן פון אַלע זייטן, צי גאָר
דאָס גיפיל, אַז דו ביסט אַמאָל ש ט אַ ר ק ג י וו ע ן און היינט קענסטו דאָ נאָר
אַרומשפּאַנען, ווי אַ טוריסט...

זייט גיבענטשט, גיט כּוח...

ח. שלאָמאָוויטש

דיל באַן לויפט, ס-קלאַפּן די רעדער אַזוי אַכזריותדיק און קאַלט, און צום
טאַקט מיט די רעדער לויפן די גידאַנקען.
סעמינאַר — גיהער שוין צו די פאַרגאַנגינהייט... און ס-לויפן די גידאַנקען אַזוי
שנעל, איין אויגנבליק, און זיי לויפן דורך צוויי יאָר מיט אַמאָל... צוויי יאָר
סעמינאַר... אַ גרויסע תּקופה אין לעבן.
בליץ שנעל פירן דיך אַוועק די גידאַנקען צום טאָג פון דיין אָנקומען אין סע-
מינאַר, און ווייטער, ווייטער, דאָס לערנין... די אָנגינעמע, שיינע איבערלעבטע
מאָמענטן אין גיזעלשאַפט פון מיט-שילערנס, די שבת-טישן.. סקאַוואַ...
אויך דאָס אומאַנגינעמע, פאַרפירן זיי דיך די גידאַנקען און זיי לויפן מיט דיר
שנעל אַדורך די גאַנצע צייט ביז זיי ברענגען דיך אין די לעצטע צייט פאַרן
פאַרלאָזן דעם סעמינאַר... דאָ שטעלסטו זיך אָפּ.. עפּיס נייעס... עפּיס אַזוי
אומבאַוואוסט האָט מען באַקומען דאָס גיפיל! אָ! איך האָב אַלע ליב, איר זענט
אַלע מיינע!... שיינע-מיאוסע, אָנגינעמע—אומאַנגינעמע, גליקלעכע און אומ-
גליקלעכע מאָמענטן, איר גיהערט אַלע צו מיר.
און צו אַלים האָט מען דאָס גיפיל גיהאַט, צו יעדע זאַך, וועלכע האָט פריער
פאַר דיר קיין באַדייטונג נישט גיהאַט, צו יעדן מענטש, וועלכער איז דיר
פריער גלייכגילטיק גיוועזן... — דאַן האָט מען פאַרשטאַנען אַז מע פאַרלאָזט
דעם סעמינאַר, מע גייט אַוועק און דאָס אַלץ בלייבט, אַ שאָד עס צו פאַרלאָזן.
און ווייטער, ווייטער, פירן דיך די גידאַנקען...
דער סיום, גיהויבינע שטימונג.
גירירט מיט טרערן אין די אויגן זיצן אַלע, קיין וואָרט קען קיינער נישט
אַרויסרעדן. טויטע שטילקייט.
ביז ס-דערהערן זיך די ווערטער פון אונדזער לערער און פירער: "איר ענדיקט
נישט לערנין, איר ענדיקט נאָר צייטווייליק, כּדי צו קענען ווייטער אָנהייבן, איר
פאָרט נישט אַוועק פון אונדז, איר פאַרלאָזט אונדז נישט, איר טוישט נאָר אייער
זיץ-פּלאַץ, איר בלייבט אייביק מיט אונדז, און מיר מיט אייך".
פרויי שענירער ווינט... וואָס וויינט פרוי שענירער?! ווייל מיר פאָרן אַוועק?
מור זענען דאָך אויף דעם גיקומען, כּדי מיר זאָלן אַוועקפאָרן.
ניין! נישט דאָס וויינט פרוי שענירער, ס-וויינט פרוי שענירערס בליק אין
דער אייביקייט... 60 נייע לערערנס... וועט עס גילונגען? וועט זיך נישט אַמאָל
ח"ו צו איינע אריינרייסן עפּיס פרעמדס, און דאַן איז אַלץ קאַפּוט, דאַן איז
פאַרפלעקט די גאַנצע באַוועגונג.
אָך, ווי קען מען עס יעצט גאַראַנטירן, עס ווילט זיך פאַרזיכערן, מע ווערט
ביי זיך אַליין שטאַרקער, ווען מע פאַרזיכערט יענים, ס-גיט צו קראַפט...
און עס דערהערן* זיך שטאַרקע ווערטער פון ה' ארלעאַן: "ווער ס-איז
יעצט נישט שטאַרק דער קען שטאַרק נישט זיין און ווער ס-איז יעצט שטאַרק
דער וועט שטאַרק זיין"...
און פון אַלימינס הערצער רייסט זיך אַרויס "וטהר לבנו לעבדך באמת"
שטאַרק איינדרוס-פול, איז גיוועזן דער אויסברוך פון דעם גיזאַנג, און סוף
נאָך אים אָנקומינדן התלהבות-טאַנץ. מ-האָט אין דעם גיוואָלט אין גאַנצן אריינ-
לייגן דאָס: יאָ, מיר זענען פעסט, יעצט שטאַרק און שטענדיק שטאַרק, העלף אונדז.
ג—ט, אַזוי ווי מיר ווילן צום גוטן; שיק אונדז די סיעתּא דשמיא...
און צוזאַמען מיט די שטאַרקע באַגייסטערנדע פעסטקייט, נעמט דיך אַ שרעק
אַרום, קריגסט מורא פאַר עפּיס אומבאַוואוסט, עפּיס אומקלאָרס... שווער איז
די אויפגאַבע... שיינע סעמינאַר מאָמענטן! איך בענק נאָך אייך.
זייט מיר אייביק גיבענטשט, און גיט מוט, כ-זאָל שטענדיק קענען שעפּן פון
אייך קראַפט צו דערפילן די גרויסע, שווערע, הייליקע אויפגאַבע...
די באַן לויפט ווייטער.. די רעדער האַקן צום טאַקט פון די גידאַנקען:
זייט גיבענטשט... גיט קראַפט...

הודפס מתוך הארכיון היהודי

באריסאווסקיס באַזוך

(דאָס פערצנטע קיפּיטל פון דער דערציילונג מערעלייקע) — פון ז. שאַבּאַוויטש

אַהיים קומיגדיק האט שמואל איבערגיגעבן בקיצור וואָס ער האט גירעט מיט דער פירשטן, נישט אַריינלאַזנדיק זיך אין די באַזונדערע פּרטים. זיי האבן איצט פאַרשטאַנין, אַז פון דער דאָזיקער זייט האבן זיי זיך נישט צו ריכטן אויף קיין שום הילף.

דודן האט ער אבער דערציילט באריכות אַלץ, וואָס ער האט גירעט מיט דער פירשטן.

— דאָס איז גיוועזן זייער גוט פון זיין זייט—האט דוד גיענטפערט — חאָטש איך האב מיר קיינמאָל נישט גימאַכט קיין אילוזיעס און כ׳האב פאַראויס גיזעען, וואָס זי וועט דיר ענטפערן.

די לאַגע אין דאָרף, איז וואָס אַלץ ווייטער גיווארן אומדערטרעגלעך. דער זומער האט שוין גיהאַלטן ביי ענדע, ס׳האט אָנגירוקט דער אומיטיקער חודש אלול מיט די ימים נוראים.

— ס׳גייט צו ראש השנה — האט סענדער גיזאָגט מיט אַזיפץ, יעדיס יאָר אויף ראש השנה בין איך גיפאָרן צום רבין! ער האט טרויעריק אַראָפּגילאָזט דעם קאָפּ, גיקלאַפּט בערוועז מיט די פינגער איבערן טיש.

פלוצלינג איז אבער אַריינגיקומין אַן ענדערונג. ער איז גיווארן אַ ביסל אויפגירוימטער, און גיזאָגט:

— דבורה, אויפן צווייטן שבת, אם ירצה השם, פאָר איך צום רבין!

מ׳האט גיזעען בחוש, אַז פּאַסנדיק דעם באַשלוס, איז אין דעם דאָזיקן אומגליקלעכן מענטש אַריין אַ נייע נשמה... דאָס איז גיוועזן אין אַ שבת צונאַכט פאַר ראש חודש אלול.

פלוצלינג האט עמיץ אַ קלאַפּ גיטון אין טיר און ס׳איז אַריינגיקומין... דער עקאנאם באריסאווסקי.

ער האט זיך גיפונין אין אַ שטיקל פאַרלעגנהייט. נישט גיוועזן דרייסט צו קוקן די אומגליקלעכע מענטשן אין פנים אַריין. ער האט אָנגיהויבן שטאַמלדיק, זיך פאַרענטפערט, וואָס ער איז איצט אַריינגיקומין. ער האט נישט גיוואָלט שטערן. ער קומט אבער מיט אַ וויכטיק שליחות פון דער פירשטן.

— אָך, אין אַ שליחות פון דער פירשטן — האט דבורה אויפגיכאַפּט די ווערטער מיט פרייד און צוגילאָפן צו באריסאווסקין — כ׳האב עס גיוואוסט... זיי האבן ענדלעך רחמנות, און ברענגין אונדז צוריק אונדזער קינד... יא, יא, כ׳האב עס גיוואוסט, אַזוי וועט זיין, וואָס דען, גוטהאַרציקע מענטשן...!

— אַנטשולדיקט, גוטע פרוי—האט באריסאווסקי גיזאָגט פאַרלעגן — דערפון ווייס איך קיין ווארט, וואָס שייך, אייער טאכטער מאַריאַנקע, ווען מיר רעדן אַן אַנדער מאָל. היינט קום איך אבער צו אייך וועגן אַ גאַנץ אַנדערן ענין.

דבורה האט גיפילט, ווי מע וואלט זי אָפּגיגאָסן מיט אַן עמער קאַלט וואַסער.

— וואָס האט איר מיר דען אייגנטלעך צו דערקלערן — האט סענדער גיפרעגט קאַלט און ניכטער.

— צו דער פירשטן — האט באריסאווסקי אָנגיהויבן אין אַן אומזיכערן טאָן — זענין אָנגיקומין אָנקלאַגעס, אַז איר פאַרנעמט זיך לעצטנס נישט מיט דער שענק, די געסט ווערן נישט באַדינט, ווי גיהעריק, זייער אפט איז די שענק גישלאָסן, און מענטשן מוזן גיין אין אַנדערע דערפער אַריין קויפן שנאַפּס. מיר ווען דעריבער זיין גיצוואונגין איבערצורייסן אונדזער קאָנטראַקט. איך וויל אייך, דעריבער וואָרנין, איידער ס׳איז צו שפּעט... איך טו עס צוליב מאַריאַנקין...

— צוליב מאַריאַנקין — האט דבורה אָנגיהויבן שרייען אַן אויפגירעגטע — מיין קינד הייסט נישט מאַריאַנקע. דעם דאָזיקן נאָמין האבן זיך אויסגיטראַכט די גנבים, וועלכע האבן מיר אַרויסגיגנביט מיין קינד. מרים! דו הערסט? מיין קינד הייסט מרים! זאָג, נידער־טרעכטיקער מענטש, וואו האסטו אַהינגיטון מיין קינד, גיב מיר אָפּ מיין קינד, דו אויסוואורף!

די אומגליקלעכע פרוי איז ווי משוגע גיווארן. מיט גיבייַלטע פויסטן האט זי זיך אַ לאָז גיטון אויף באריסאווסקין.

שמואל האט אַרומגינומין די מוטער און זי גיפּרואווט צו באַרואיקן. סענדער האט זיך צעוויינט ווי אַ קינד. דער משוגעת־אָנפאַל פון זיין פרוי האט אים ווידער אַנטפּלעקט די גאַנצע שרעקלעכע טראַגעדיע פון זיין שטוב. באריסאווסקי איז גישטאַנין ווי צוגישמידט צו זיין אָרט און מיט פאַרווירונג גיקוקט אויף די אַרומיקע.

— מיין קינד! מיין מרים! — האט דבורה גישריגן אַן אויפהער.

— הערט מיך אויס — האט באריסאווסקי ענדלעך גיזאָגט — איך בין צו אייך אַריינגיקומין בלויז מיט דער פריינטשאַפטלעכער כוונה אייך צו וואָרנין, אייך צו באַשיצן, און איך האב מיר בשום אופן נישט פאַרדינט אַזאַ קבלת פנים. איך בין אייך גיקומין העלפן און איר רעט עפּיס וועגן אַ רויב, וועגן אַ פאַרפירונג פון אייער טאכטער. מאַריאַנקע איז דאָך מיט איר אייגינים ווילן אַוועק פון אייך, כדי חתונה צו האָבן מיט אַ קריסט.

— ניין, זי איז נישט אַוועק מיט איר אייגינים ווילן — האט דבורה גישריגן מיט אַן־אוממענטשלעכער שטים. ער זאָגט ליגן.. זיי אַלע זאָגן ליגן... מיר וועלן צו איר אַהינגיין. זי וועט אונדז שוין זאָגן...

— אומזיסט די מי — האט באריסאווסקי גיזאָגט מיט אַ גילעכטער — איר וועט זי שוין מער נישט זען. אַפילו מיך לאָזן זיי נישט אַריין צו איר. איך בין שוין דריי מאָל דארט גיוועזן. אבער מע לאָזט מיך צו איר נישט צו. קיין פרעמדער מענטש — זאָגן זיי — טאָר נישט באַטרעטן דעם באָדן פון קלויסטער... אַגב פאַרטיקן זיי מיך אָפּ מיט א תירוץ, אַז מאַריאַנקע וויל מיך נישט זען... די דאָזיקע קלויסטער־מייז דאַרף מין נאַטירלעך נישט גלויבן, וואָס קומט אבער אַרויס? מיר מוזן זיין גידולדיק נאָך אַ פאָר וואָכן...

— יא, זי וועט אַרויסקומין פון דארט — האט דבורה גישריגן מיט פרייד — נישט אמת, פאַניע באריסאווסקי? זי קומט צוריק, כ׳האב שטענדיק גיגלויבט, אַז איר וועט אונדז צוהעלפן דערצו, איר זענט אַ גוטער, איידעלער מענטש...

— יא, יא, איך וועל זי אַהויסנעמין באַלד, ווי די לאַנגווייליקע שמד־צערמאָניע וועט זיין פאַרענדיקט, מאַריאַנקע וועט דאַן זיין מיינע! — האט באריסאווסקי גיזאָגט טרוקן

* — וואָס?

— מיר האבן זיך טריהייט גישוואוירן, און ווען זי וועט נאר האָבן איבערגיקומין דעם שמד, ווערט זי מיין פרוי, צי איר וועט יא געבן אייער ברכה אדער נישט.

אָך!... עפּיס האט אַ קראַך גיטון אין דער שטוב. דאָס איז גיוועזן דער שטול, וואו דבורה איז גיזעסן. די אומגליקלעכע מוטער איז אַנידער גיפאַלן אין אָבמאַכט אויף דער ערד.

ס׳האט לאַנג גידויערט ביז זי איז ווידער גיקומין צו זיך. זי האט לאַנגזאַם גיעפנט די אויגן און מיט אַ פאַרשטאַרטן בליק גיקוקט אויף באריסאווסקין. זי האט גיגעבן אַ צייכן מיטן פינגער, אַז ער זאָל אַרויס.

— מיינטוועגן — האט ער גיזאָגט, איך בין אַריינגיקומין מיט די בעסטע כוונות, אייך צו וואָרנין, און איך בעט אייך, אין אייער אייגינים אינטערעס, צו נעמין אין אַכט מיינע ווערטער. און עס טוט מיר אויפריכטיק זייער לייד, וואָס איר האט מיינע ווערטער אַזוי אויפגינומין, איך וואונטש אַ גוטע בעסערונג! אַ גוטע נאַכט!

און ער איז אַרויס פון דער שטוב.

שטיל און הייליק

(צו די בנות־אַגודת־ישראל)

שיין איז אייער גורל,
גיבענטשט איז אייער חלק;
און אייער שווערער וועג,
שטיל און הייליק...

זאָל ווייטער אייער אַרבּיט,
ריין און יידיש זיין...
און רוען זאָל אויף איר,
דער שכינהס גלאַנץ און שיין.

אליעזר שינדלער

ארכיון אסופות

הארכיון היהודי

י

הודפס מתוך הארכיון היהודי

בנות-בלעטער

א גוטער סימן

דאָס, וואָס ס'הערן זיך קריטישע שטימין בנוגע אונדזער אַרביט, איז נישט קיין שום סיבה אויף צו פאַרצווייפלין חלילה אין דעם זכות-הקיום פון דער בנות-באַוועגונג.

אדרבא, יעדע באַוועגונג, וואָס האָט אַ גיזונטע אידעע און דער רוקן-ביין פונים ציל איז פול מיט חיות און לחלוחית, מוז קענין ביישטיין קריטעריע און רעוויזיע, און דאָס זענין נאר גוטע סימנים. דאָס פאַרשווייגן פעלערן, דאָס פאַרליבנעמין אַזוי ווי עס איז, דער אומגלויבן אין אייגינע כוחות, דער פחד פאַר אַ רעוויזיע-שטים,— אַט דאָס אַלץ איז נישט גיזונט, פאַרשטיינערט נאר דעם רעיון און פירט צו אומטעטיקייט און רעזיגנאַציע.

מיר ווילן זיך אַליין נישט אָפּנאַרן. מיר ווייסן, אַז די זיבן יאָר בנות-אַרביט, זענין נאר גיוועזן אַ קליינע התחלה. דאָס אַלץ, וואָס איז גיטון גיוואָרן סיי מצד דער בנות-צענטראַלע, סיי מצד די אָפּטיילונגין, זענין אַלץ נאר גיוועזן פּרוּוון און ברוך-השם, זייער אפט גאַנץ גילונגינע פּרוּוון.

מיר דאַרפן ערשט אָנהייבן אַרביטן. אוודאי מוז אויסקריסטאַליזירט ווערן דאָס אַרביט-פּראָגראַם פון „בנות" און דער עיקר טאַקע מוז באַשאַפן ווערן אַ קולטור-פּראָגראַם, וואָס אָן דעם קען נישט זיין קיין רייד פון אַ ווייטערדיקן אויפשטייג אין אונדזער באַוועגונג. בפרט אַצינד, ווען דער תוהו-ובהו פאַרכאַפּט אַלץ ברייטערע מחנות פון דער יידישער פרייען-יוגנט, ווען די סערטיפיקאַטן-בהלה ווערט פאַרוואַנדלט שיער נישט אין אַ נייער עבודה-זרה, פאַר וועלכער ס'גרייטן זיך אַ סך יונגע מענטשן צו פאַרלאָזן זייער היילקסט נשמה-לעבן, אין אַזאַ צייט טאָרן מיר נישט שווייגן און מיר מוזן לאָזן הערן אונדזער שטאַרק וואָרט.

אַ רעוויזיע אין אונדזער אַרביט, אַ קריטישן אַנאַליז אין אונדזער פּראָגראַם, באַטייט נישט חלילה אָפּצוטרעטן פון קלענצטן פּרט פון די יסודות פון אונדזער אידעע, וועלכע ס'זענין די אידעאַלן פון ישראל סבא!

להיפוך, מיר ווילן בולטער מאַכן דעם רעיון פון „בנות" און פאַרטיפן דעם דאָזיקן גידאַנק. אונדזערע חברות זאָלן נישט פאַרפירט ווערן אין טעותים, נאר בפירושער וויסן, וואָס מיר ווילן און וואָס מיר מיינין. עס גייט אונדז דערין, צו שטאַרקן די שוואַכע, באַוואוסטזיניק מאַכן די אומבאַוואוסטזיניקע, אָפּצוהאַלטן פון דעזערציע אָן ישוב-הדעת, אַריינברענגין קלאָרקייט, פאַנאַנדערוויקלין דעם פּלאַנטער, אויפרייסן די פינצטערע וואָלקנס און נייע סנאַפּיס שטראַלן פונים אַלטן יידישן ליכט אַריינוואַרפן אין אונדזער מחנה.

זאָלן קומין צום אויסדרוק די אַלע ספקות וואָס זענין פאַראַן. זאָלן גיהערט ווערן די קריטישע שטימין, וואָס מיין אָנווייזן אויף פעלערן, וואָס מיין אַרויסזאָגן זיך אין אַלע ענינים וואָס ס'קוועלט.

פון אַזאַ רעוויזיע וועלן מיר בעזרת-השם נאר אַרויס גילייטערט, פאַרבעסערט, פאַרשטאַרקט צו קענין אַריינברענגין תשלמה און אַ גיזונטער לעבן אין אונדזער באַוועגונג.

דער קערן פון אונדזער אידעע איז דער „נצח ישראל", תורה און יידישקייט איז די „אלף" און „תיו" פון אונדזער פּראָגראַם, אַן ערלעך ריין יידיש לעבן איז אונדזער עיקר-שטרעבן, און זאָלן מיר זיך נישט אָפּשרעקן פאַר די קליינע וועגן און אומוועגן, וואָס מיר דאַרפן כסדר זאָרגן זיי אויסצובאַנין, אויספאַרמין און אויסגלייכן, כדי צו דערגרייכן אונדזער גרויסן ציל.

* * *

עס מוז גישעען!

די ביילאַגע „בנות-בלעטער" צו אונדזער זשורנאַל „בית יעקב" האָט אַליין דערפרייט. הגם אויך ביז אַצינד האָט זיך בית-יעקב פאַרנומען מיט בנות-ענינים, אָבער דאָך נישט אויף אַזויפיל וויפל ס'איז גיוועזן נייטיק. עס איז אונדזער חוב צו זעען, אַז די „בנות-בלעטער" זאָלן טאַקע נישט אַריינפאַלן אין קיין איין נומער „בית יעקב".

איך האָב דאָ נישט בדעה צו געבן אַן ענטפער דער בנות-פירערן ב. צ. גראָס, נאר וויל נאך ווייטער ציען דעם גידאַנקין-פאָדים פון איר שרייבן. מיר לייענין אין איר אַרטיקל: „עס פעלט אונדז נישט דער דראַנג צו ווערן עפּיס. דער דאָזיקער דראַנג איז פאַראַן נאר ער איז צו-גרויס".—ס'הייסט אַלזאָ,—אַז זיין דראַנג איז צו-גרויס דערמיט, וואָס ער איז פאַנטאַזיאַלאַגיש און ממילא דעריבער נישט דערגרייכבאַר. דער איינציקער וועג צו ענדערן דעם דאָזיקן מצב איז פון איין זייט צו ליקווידירן די רוישנדע פראַזן און פון דער צווייטער זייט דאָס אַנטפּלעקן די גאַנצע שעפערישע אַרביט, דאָס פאַרשטן און אָבסערווירן די קליינע וועגן צו די גרויסע צילן. אַט דאָס דאַרף זיין די טעמע פון אונדזערע שמועסן".

אויך לויט מיין מיינונג גיבן מיר זיך צופיל אָפּ מיטן שוועבן אין דער לופטן און טראַכטן וועגן פאַרחלומטע שלעסער. מע לערנט מיט אונדזערע מיידלעך חומש, ישעי', תהלים, מע ווייזט זיי די גרויסע צילן און מע לערנט זיי נישט די קליינע וועגן צו זיי. וויפל יידישע מיידלעך קען איך, וואָס פאַרמאָגן אַ גאַנץ סך יידיש וויסן און דאָך ווייסן זיי נישט די פשוטע טאָג-טעגלעכע דינים ווי אַזוי זיך פשוט אין לעבן אַלס ייד צו פירן.

מיר פאַרלאָזן אויך די אַרביט פון דערציען זיך אין יידישע מידות. לאָמיר נישט שפייזן אונדזערע חברות מיט הויכע פאַנטאַסטישע לאָזונגין, ווי עס טון עס אַנדערע אָרגאַניזאַציעס. פאַרבעסערן זיך אין מידות, פאַרטיפן אין זיך דאָס שטרעבן צו אַן-אמת יידיש לעבן, דאַרף זיין אונדזער העכסטער ציל.

מיר מוזן אונדזערע חברות דערנענטערן צו מוסר-אידעאַל. אַ תוכנדיק יידיש לעבן דאַרף זיין דער וויכטיגייענדיקסטער ציל. מיר מוזן זיך פאַרטיפן אין די יידישע מוסר - ספרים. חובת הלבבות, מנורת המאור, מסילת ישרים, זענין די ספרים, פון וועלכע מיר מוזן שעפּן וויסן און דערציאונג.

מיר מוזן אויסבויען אַ פעסט פּראָגראַם. אונדזער באַוועגונג דאַרף נישט זיין אָנגיוויזן אויף צייטווייליקע אינסטרוקציעס, וואָס זענין עפ"י רוב גאַנץ אַבסטראַקט. סיסטעמאַטיש אויפשטעלן אַ פּראָגראַם פאַר זעלבסט-דערציאונג און קולטור-אַרביט, דאָס איז אַ חוב פון דער שעה. אַזוי גוט ווי די ב"י-שולן האָבן אַ פעסטן דת-פּלאַן מוזן אויך דאָס האָבן די בנות. מיר דאַרפן גידענקין, אַז פון בית-יעקב גייט מען אין „בנות" און דעריבער מוז אויך „בנות" האָבן אַ פעסטגישטעלט לערן-פּראָגראַם, אַזוי גוט ווי דער ניפ בית יעקב מוז אונדז זיין קלאָר, מוז אויך זיין דער טיפ „בנות" נישט פאַרנעפּלט.

ווי אַזוי קומין מיר דערצו? איך מיין, אַז עס וואָלט וויכטיק גיוועזן, דאָס ביי דער נאָנטער לערערן-קאָנפערענץ, וואו עס וועלן זיך אויך באַטייליקן בנות-פירערנס זאָל ביי די באַטייליקטע חוץ די פירערנס ה' אַרלעאַן און ה' פרידנזאָן צוזאַמין זיין, און דאָס זאָל שוין איינמאָל זיין אַ פעסט פּראָגראַם. אמת, ס'איז נישט קיין אַרביט אויף אַ שעה נאר אויף צעלעכע טעג, נאר דאָס מוז פאָרט גישעען.

פנו דרך, הרימו מכשול מדרך עמי!

רבקה האַראָוויץ.

דער וועג צום ציל

עס וועט דאָך קיינער נישט לייקינין, דאָס מיר לעבן איבער אַ שטיקל איבערברוך אין אונדזער באַוועגונג. מיר מוזן האָבן די דרייסטקייט צו קוקן מיט אָפינע אויגן אויף דער פּוסטקייט, וואָס הערשט אין אונדזער מחנה. לויט מיין מיינונג מוזן מיר זיך בכלל אָפּשטעלן אויף דעם וועג ווי ס'איז גיגאַנגין אונדזער „בנות" און בית-יעקב-באַוועגונג.

ווי באַקאַנט איז תמיד גיוועזן אַ שטרייט צווישן די פירער פון יידישן פאָלק. אַ טייל האָבן גיהאַלטן דאָס מע דאַרף אַביסל נאָכלאָזן, פאַרלייכטערן, בכדי דאָס פאָלק צו דערהאַלטן אויפן יידישן וועג. דאַקעגן האָבן אַנדערע גיזאָגט, דאָס מע טאָר נישט אָפּטרעטן פון מינצטן און האַלטן זיך פעסט ביי דער גלייכער ליניע. אין די ערשטע צייטן האָבן מיר גימוזט אָנווענדן אַ סך מיטלין, בכדי צו גיווינין יידישע עלטערן פאַרן ב"י גידאַנק. דאָס אָננעמען יעדיס אַ קינד אין בית-יעקב איז גיוועזן אַ גרויס גליק פאַר אונדז.

אַז דער פאָטער זאָל דערלויבן אויסלערנין זיין קינד אַ„ברכה מאַכן, אַ יידיש וואָרט קענין, אויף דערויף האָט מען גימוזט פירן אַ קאַמף. אָפּצוראַטיווין אַ יידישע נשמה איז גיוועזן פאַר אונדז ס'גרעסטע גליק און ממילא איז דערפירט גיוואָרן דערצו, אַז די וואָס האָבן גישיקט אַ קינד אין בית-יעקב, האָבן גאָר אונדז גיטון אַ גרויס גמילת חסד... אויספירן דאָס פולע בית-יעקב-פּראָגראַם האָט זיך שווער איינגיגעבן. די עלטערן האָבן זיך גיך אָפּגיפאַרטיקט מיטן בית-יעקב.

די פאָלגן דערפון זעען מיר אַצינד. אַ גרויסער טייל פאַרלאָזן די שול-ווענט און גייען אַוועק אין פרעמדע מחנות. אַז דער פאָטער זאָל זיך באַמיען, אַז זיין קינד זאָל אויך אין דער „בנות" קומין טרעפט עס ווייניק. די בנות-אָרגאַניזאַציעס אַליין זענין ממילא שוואַך און ווערן וואָס

ארכיון אסופות

הודפס מתוך הארכיון היהודי

עמוד 16 מתוך 22

וייטער נאך מיין שוואכער. די עלטערן וואס זעניען גיוואוינט, אז מיר זאלן זיך בעטן ביי זיי צו געבן די קינדער אין בית-יעקב הערן אונדז נישט מיין. און אט שטייען מיר פאר א גרויסער סכנה. מיר מוזן דעריבער קומען מיט שטארקערע ווערטער און קרעפטיקערע שטימען צום יידישן צולם. די ברייטע פאלקס-מאסן מוזן בעסער און טיפער באגרייפן דעם זין פון דער בית-יעקב-דערציאונג. די עלטערן, וואס גיטרויען אונדז די קינדער מוזן דאס טון פרייוויליק, און פארמאגן דאס באוואוסטזיין, אז זיי גיבן אונדז נישט די קינדער בלויז אויף אויסצולערנען א ברכה מאכן און שרייבן א יידיש בריוול.

„בית יעקב" האט די אויפגאבע פון דערציען א שלימותדיק יידיש-רעליגיעזן פרויען-דור, און דאס איז נאך נישט פארענטפערט מיט בית-יעקב נאך מוז אומבאדינגט האבן דעם המשך אין „בנות".

אוויערטשע — ב. ווייסקאל.

ווער איז שולדיק?

ס-האט באמת דערפרייט דער אנזאג פון דער רעדאקציע „בית יעקב", אז זי עפנט ברייט די בלעטער פאר דיסקוסיע איבער בנות-פראבלעמען. מע וועט זיך פריי קענען ארויסזאגן וועגן אלע פארווייטיקטע פראגן, וואס זאלן קענען באקומען א תיקון. און מאגר. ב. צ. גראס האט שוין גימאכט א גוטע התחלה מיט אירע קריטישע באמערקונגען.

מיר טארן זיך נישט גינארן. דער מצב אין „בנות" איז טאקע נישט זייער גלענצנד. עס פעלט נאך א גאנץ סך, אז „בנות" זאל געבן א פול שלימותדיק מוסטער פון א יידיש-רעליגיעזער טאכטער.

ווער איז שולדיק דערין?

א גרויסער, גאר גרויסער חייב דערין זעניען די עסקנים אין די פראווינץ-שטעט וואס אין דערזעלבער צייט ווען פאר דער ב"י-שול ארביטן זיי מיט אלע כוחות, רירן זיי זיך פארט גארנישט צו, צו העלפן דער בנות-ארביט, זיי פארלאזן זיך אין גאנצן דערויף, וואס עס איז פאראן א לערערן און זי זאל דאס אלץ שלעפן אויף אירע פלייצים.

אמת טאקע, די לערערן דארף זיין די צענטראל-פיגור אין יעדער „בנות" און ס-איז איר חוב צו ארביטן פאר „בנות" און זי טוט עס אויך כמעט אין יעדן ארט. אבער, אז די לערערן איינע אליין זאל זיין פאראנטווארטלעך פאר דער דאזיקער ארביט און קיינער זאל איר אפילו נישט צו שטיין צו הילף, איז עס חוץ דער אוממעגלעכקייט אויך פשוט אומזיניק.

עס מוז אלזא פארשטארקט ווערן דאס באוואוסטזיין ביי די בית-יעקב-עסקנים, אז „בנות" איז נישט ווייניקער וויכטיק ווי בית-יעקב-אליין, און אויב עס ווערט נישט מיטגיזארגט פאר „בנות" ווי פאר בית יעקב האט עס לחלוטין קיין ווערט נישט די גאנצע ארביט.

די בנות - צענטראלע דארף לויט מיין מיינונג פירן אין דעם זין אין שריפט און אין ווארט א ברייטע אויפקלערונג. עס דארפן זיין פעסט-דיסציפלינירטע מענער-ראטן, וואס זאלן די „בנות" העלפן, אנווייזן זיי זייער וועג און מיטארביטן פארן קיום פון דער בנות-ארגאניזאציע. נישט ארופלאזן די הענט נאר טון מיט ישוב-הדעת און מיט גיטרייישאפט וחפץ ד' בידינו יצליח!

קראשניק — ח. מ. ראזנבערג.

מיר האבן גידולד!

אין פארשידינע צייטן אנטשטייען לאזונגין, וואס גיפינין גיך אן-אפקלאנג. בפרט ייִנגע מענטשן מיט היציקן טעמפעראמענט, כאפן אויף אזוינע לאזונגין מיט אומבארעכנטער התלהבות.

ארץ-ישראל דארף אבער נישט ארייננגירעכנט ווערן צו די דאזיקע לאזונגין. מיר ווייסן גאנץ גוט, אז ס-רעליגיעזע יידנטום האט קיינמאל נישט פארגעסן, האט קיינמאל זיך נישט אפגיווינט פון דער ליבע צו ארץ ישראל, צום לאנד פון אונדזערע אבות. אגודת ישראל, וואס פארטרעט היינט דאס רעליגיעזע יידישע פאלק זוכט טאקי די וועגן צו ארביטן פאר א יידיש ארץ-ישראל און מיר „בנות" שטייען גרייט די דאזיקע ארביט צו העלפן.

זאל אבער אונדזער יוגנט צוליב דער סערטיפיקאטן-בהלה, וואס קען נישט אפשר אזוי גיך פארענטפערט ווערן, ביי אונדז חלילה אנטלויפן אין פרעמדע מחנות. מיר מוזן דאך וויסן, אז חוץ ארץ-ישראל האבן מיר נאך פיל העכערע צילן. מיר מוזן דעריבער האבן דאס פארשטענדיניש צו זיין גידולדיק ביז ס-וועט שלאגן די שעה פון א רעליגיעזער מאסן-עלי' קיין ארץ-ישראל. אגודת ישראל, וואס ווייסט, אז די יוגנט איז דער עתיד פון יידישן פאלק וועט שוין פירן די ארביט אזוי, אז דאס יידישע לאנד זאל נישט זיין באהערשט דורך שונאי-הדת.

מיר „בנות" האבן גידולד צו ווארטן. מיר וועלן נישט פארלאזן די רייען אבער צוגלייך קומט דער רוף צו אונדזערע פירער:

אייער חוב טוט ענערגיש! ארץ-ישראל דראט א טאפלטע סכנה, צו ווערן חלילה א לאנד „ככל הארצות" און דאס פאלק דארט „ככל הגוים".

נאר א ברייטערער עלי' פון רעליגיעזע יידן קיין ארץ-ישראל וועט מאכן דאס לאנד טאקע פאר אן-ארץ ישראל. קלערט דאס אויף פאר דער ברייטער וועלט און דער אמת וועט מנצח זיין.

א קראקעווער בנותקע.

קרייז-קאנפערענץ פון „בנות" אין מלאווע

זונטיק און מאנטיק ט"ו און ט"ז תמוז קומט פאר אין מלאווע א קרייז-קאנפערענץ פון „בנות". צו דער קאנפערענץ זעניען פארבעטן גיווארן דעלעגאטנס פון די שטעט: ווארשע, אסטראוו, אסטראלענקע, זשוראמין, רוזשאן, ווישקאוו, נאווי-דוואר, ניי-שטאט, קארזשעל, פלאצק, סעראצק, פולטוסק, טשעכאנאוו, פראשניץ, מאקאוו, ראטשיונזש, פלונסק, שערפץ, ריפין, דאברזשין, נאשעלסק א. א. די קאנפערענץ הייבט זיך אן זונטיק פ' פנחס ט"ו תמוז 1 א זייגער בייטאג אין שטאטישן קינא-זאל. אויפן סדר-היום גיפינין זיך זייער וויכטיקע פראגן, כמעט אלע ברענינדסטע פראבלעמען פון בנות-לעבן. אין דער קאנפערענץ באטייליקט זיך אויך רעד. א. ג. פרידנזאן פון לאדזש. עס ליגט א הייליקער חוב אויף אלע אויבן-דערמאנטע שטעט צו זיין באטייליקט אין דער פייערונג מיט זייערע דעלעגאטנס. צו דער קאנפערענץ דארפן קומען נאר בנות-חברות און נישט קיין בתיסטקיס אדער ב"י-שילערנס.

פגישת-חברות פון „בנות" אין קאלושין

מאנטיק ח"ע באב קומט פאר א פגישה פון „בנות" אין קאלושין. אין דער פגישה וועלן זיך באטייליקן פארשטייערנס פון „בנות" אין די ארומיקע שטעט. עס איז אויך פאראויסגעזען די באטייליקונג פון רעד. פרידנזאן.

דאס דריטע חלק „יידיש לשון"

דעם קומידיקן חודש ווערט שוין פארענדיקט אין דרוק דאס דריטע חלק „יידיש לשון". סיי בכמות סיי באיכות וועט דאס בוך אריבערשטייגן די פריערדיקע חלקים. דער סדר פונים בוך איז לויט די נייעסטע פעדאגאגישע מעטאדע. חוץ דעם רייכן פארשידן־פארביקן לייען-מאטעריאל, וואס איז גיקליבן פון די בעסטע שאפונגען* פון ארטאדאקסישע שרייבער, קומט אויך אריין אינים בוך,

א פולער קורס פון גראמאטיק.

אין שייכות מיטן ארויסגיין פונים דריטן חלק יידיש-לשון, בעטן מיר זייער אלע לערערנס, וואס האבן זיך באנוצט מיט די צוויי חלקים „יידיש לשון" במשך דעם פארגאנגינים לערן-יאר אונדז צוצושיקן זייערע מיינונגען, ווי אזוי דער יידיש-לימוד האט זיך זיי איינגיגעבן מיט די דאזיקע ביכער. די מיינונגען וועלן מיר פארעפנטלעכן.

מיר גרייטן שוין אויך צו דאס לייען-בוך פאר דערוואקסינער יוגנט „די יידישע וועלט". פרטים וועגן דעם בוך וועלן מיר נאך שרייבן.

ספעציעל - פארגרעסערטער

נומער „בית-יעקב"

לכבודן 50 גיבוירן-טאג פון

שרה שענירער

היות דעם היינטיקן חודש תמוז ווערט אלט די באשעפערן פון „בית-יעקב" גידאנק פרוי שרה שענירער 50 יאר, גרייטן מיר צו א ספעציעל-פארגרעסערטן נומער פון אונדזער זשורנאל לכבוד איר פיפציקסטן לעבנס-יאר.

דער דאזיקער נומער וואס מיר רופן אן

שענירער-נומער

וועט ארויסגיין אין א פארגרעסערטער צאל זייטן, מיט א רייך - ליטעראריש מאטעריאל גיווידמיט אין גאנצן די ראל און אויפגאבע פון דער

יידישער פרוי

עס וועלן זיך באטייליקן אין דעם דאזיקן נומער די חשובסטע ארטאדאקסישע שרייבער פון גאר דער וועלט. דער

שענירער-נומער

וועט באזונדער זיך פארנעמען מיט בית-יעקב-לעבן, שולן און סעמינאר, בנות-אידעע און בכלל מיט פראבלעמען פון יידישן רעליגיעזן פרויען-לעבן.

ז כ ר ו נ ו ת

א חשוב פלאץ וועט אפגעבן דער גרויסער שענירער - נומער לערערנס און טוערנס, וואס וועלן דערציילן זייערע איבערלעבענישן בייס לערנען, צוזאמענזיין און צוזאמען - ארביט מיט פרוי שענירער.

גראטולאציעס

פארן שענירער-נומער - ווערן אויך שוין אנגינומען גראטולאציעס פון לערערנס, בנות-חברות און שילערנס צום פרייז פון 2 גילדן ביז 20 ווערטער. פאר אן-אונטערשריפט אונטער אן-אלגימיינים טעקסט נאר 50 גר.

דער פרייז פון שענירער-נומער וועט זיין צוגענגלעך!

הודפס מתוך הארכיון היהודי
עמוד 17 מתוך 22

פאַרשפּרייט די גיזאַמלטע שריפטן פון שרה שענירער

אונדזער חנוך

פּעדאַגאָגישער זשורנאַל

נאָך אין פאַרגאַנגינים יאָר האָט דער פאַרלאַג „בית יעקב" מודיע גיווען וועגן אַרויסגיין פון אַ ספּעציעלער אָרטאָדאָקסישער פּעדאַגאָגישער שריפט, וואָס זאָל דינען דעם רעליגיעזן חינוך-הבנים והבנות. ליידער זענען בשעתו גיווען אַ ריי מניעות, צוליב וואָס די דאָזיקע שריפט איז נישט דערשינען. אַצינד טרעט אָבער צו דער פאַרלאַג גאַנץ ענערגיש די דאָזיקע שריפט אַרויסצוגעבן, און דער ערשטער נומער „אונדזער חינוך" גיפינט זיך שוין אין דרוק. אין „אונדזער חינוך" וועלן זיך דרוקן מאמרים פון מנהלים, מחנכים, לערערשאַפט און פון שרייבער, וואָס שטייען נאָנט צום רעליגיעזן יידישן חינוך אין לאַנד און אויסלאַנד. „אונדזער חינוך" וועט דער עיקר אויך דינען די אָרטאָדאָקסישע חינוך-צענטראַלס. „אונדזער חינוך" וועט דערשיינען אין גרויסן בוך-פאָרים און לעת-עתה, איין מאָל אין דריי חדשים.

רעדאַקציע-שלוס איז ראש-חודש אב.

פּראָפּאַגאַנדע-אַקציע פאַרן פאַרשפּרייטן די גיזאַמלטע שריפטן פון שרה שענירער.

ווי עס איז גיוועזן פאָריצראָויס צו זעען, האָבן די שריפטן פון פרוי שענירער אומיטום גימאַכט אַ גרויסן רושם. אין אונדזער רעדאַקציע זענען אָנגיקומען אַ גאַנצע ריי בריוו אין וועלכע ס'ווערט אויסגידריקט פול דאַנק און אָנערקענונג פאַר דער מי אַרויסצוגעבן דאָס חשובע בוך. אין אַ ריי שטעט האָבן זיך אויף זיך גינומען לערערנס און בנות-טוערנס צו פירן אַ ברייטע פּראָפּאַגאַנדע די שריפטן צו פאַרשפּרייטן אין יעדער יידישער שטוב און ס'קען דאָך אַנדערש נישט זיין. קיין בעסער מיטל צו מאַכן באַליבט און חשוב די בית-יעקב אַרביט ווי אַריינפירן דאָס בוך פון דער שעפערין פון בית-יעקב-גידאַנק אין יעדער יידישער שטוב קען דאָך טאַקע נישט זיין. אַגב, איז דאָך אַ סך גיווענט אינים גוטן דערפאָלג פון דעם בוך, אַז ס'זאָל קענען ווייטער אַרויסגיין וויכטיקע ביכער, אין וואָס אונדזער באַוועגונג נויטיקט זיך אַזוי שטאַרק. צום שבח ווילן מיר דאָ דערמאָנען איינע פון די גיטרייסטע און ענערגישסטע לערערנס ווי אַזוי זי האָט אַליין פאַרשטאַנען איר חוב. אין דאַבראָשינדרעווענץ האָט די באַקאַנטע בנות-פירערין און לערערן פרוי ש ר ה פ ע ס א ג ו ט מ א ר ג ן, תיכף נאָכן דערהאַלטן דאָס ערשטע עקזעמפּלאַר פון די שריפטן גירופן אויף שבת פ' שלח אַ גרויסע פאַרזאַמלונג פון פרויען און גיהאַלטן ספּעציעלן רעפעראַט וועגן באַטייט פונים בוך. דער רעזולטאַט פון דער פאַרזאַמלונג איז גיוועזן גאָר גרויס. באַלד אין די ערשטע טעג פון די וואָך איז לפי-ערך דער גרויס פונים שטעטל פאַרקויפט גיוואָרן אַ גרעסערע צאָל עקזעמפּלאַרן. זאָלן טאַקע אומיטום אונדזערע לערערנס און טוערנס נאָך טון דער פרוי גוטמאַרגן, אויך רופן אַזעלכע פאַרזאַמלונגען און דורכפירן אַ ברייטן פאַרקויף פון די שריפטן. אין יעדן אָרט וואו די אַקציע וועט דורכגיפירט ווערן ווי גיהעריק וועלן מיר דערוועגן פאַרעפנטלעכן אין דעם ספּעציעלן שענירער-נומער.

פייערלעכער פאָן-באַניי אין לאָדזשער „בית יעקב"

נאָך מיט אַ יאָר צוריק האָבן די תלמידות פון לאָדזשער „בית-יעקב"-שול אונטערגינומען אַן-אַקציע צו שאַפן אַן-אייגינע שול-פאָן. אַ גאַנץ יאָר איז גיאַרבעט גיוואָרן ביי דער זאַמלונג פאַרן פאָן און ענדלעך, זונטיק פ' קרח, 4 נאָך מיטיק, איז אין גרויסן ענגלישן טעאַטער-זאַל פאָרגיקומען, צוזאַמען מיטן סיום פונים 7-יעריקן שול-קורס פון צוויי זיביטע אָפּטיילונגען, דער חנוכת-הדגל.

צו דער פייערונג זענען גיקומען אַלע תלמידות פון דער שול און אַלע אַבטוריענטקיס פון לאָדזשער „בית-יעקב", ווי אויך אַ גרויסע צאָל מוטערס — צוזאַמען קרוב טויזנט פּערזאָן. די סצענע איז גיווען הערלעך דעקאָרירט מיט גירלאַנדיס און בלומען.

מיט דער פייערונג האָט אָנגיפירט די-רעקטאָר ה' נטע בערלינער, ה' בערלינער האָט אין זיין מייסטערהאַפטער עפינונג-רעדע אָנגיוויזן אויף דער ראָל פונים פאָן ביי יידן אין די עלצטע צייטן און אויף דעם באַטייט פון די אויפשריפטן, אַלס אַ לאָזונג אַקעגן די אידעען, קעגן וועלכע דאָס יהדות האָט אין יענע צייטן גיקעמפט, דאַן גייט ער איבער צו רעדן וועגן די שטרעמונגען אינים יידנטום אין דער נייער צייט, וועגן דער רעליגיעזער רענעסאַנס, וואָס איז גיקומען מיט דער אַנטשטייאונג פון אגודת-ישראל און וועגן דעם גרויסן באַנקראָט פון דער קולטור און ציוויליזאַציע, וואָס האָט אַריינגיברענגט אַזאַ גיוואַלטיקע אַנטוישונג צווישן דער יידישער אינטעליגענץ אין די מערב-איראָפּעאישע לענדער און זיי גיצוואונגען צו מאַכן אַ רעוויזיע אין זייער ביז-איצטיקן גידאַנקין-גאַנג. ער זעט דעריבער ווי אַ „דבר בעתו" דעם אויפשריפט: „בית יעקב לכו ונלכה באור ה'". וואָס גיפינט זיך אויפן פאָן, אַלס אַנטקעגנשטעלונג פונים אמתן געטלעכן ליכט אַנטקעגן דעם ליכט פון דער פאַלשער אייראָפּעאישער קולטור און ציוויליזאַציע.

עס האַלט אויך אַ קורצן, שיין-גיבויטן רעפעראַט די לייטערן פון לימודי חול פּרל. רובין.

נאָכן רעפ. (פּויליש) פון דער שילערן קאַן (5-טע גימ. קלאַס) קומט פאַר די אַנטהילונג פונים פאָן. דער פּרעזיס פונים קהלה-ראַט ה' פישל ליבערמאַן שניידט איבער דעם באַנד און פאַרן פּובליקום ווערט אויסגישפּרייט אַ הערלעכער זיידינער הימל-בלאָער פאָן, מיט גאָלדינע לוחות, אויסגיהאַפטן און באַפּוצט מיט אָרנאַמענטן אויף אַ זילבערנים מגן-דוד, און איבער זיי אַן-אויפשריפט: „בית יעקב לכו ונלכה באור ה'", (די צווייטע זייט אַ מאַראַנט, מיט אַ ווייסן פּוילישן אָדלער אין דער מיט). דער פאָן ווערט אויפגינומען פונים גרויסן עולם מיט באַגייסטערטע רוישנדיקע אָוואַציעס. עס האַלט דאַן אַ רעדע דער פּרעזיס ליבערמאַן. דערנאָך קומט פאַר די צערעמאָניע פון איבערגעבן דעם פאָן דער שול. עס רעדן די תלמידות באַך (פּויליש) און ליפשיץ (יידיש). עס רעדט אויך די אַביטוריענטקע קלוגמאַן (פּויליש) און אויך איינע פון די ערשטע תלמידות פון ב"י אין לאָדזש און איצט איינע פון די פירערנס פון „בנות", פּרל. גאָלדוואַסער (יידיש). נאָך דעם, ווי עס רעדן די תלמידות גאָלדרינג און ווינבערג (7-טע אָפּט.) קומט פאַר דאָס אָנשלאָגן די זשעטאַנין. די ערשטע שלאָגט אָן אַ זשעטאָן אויפן פאָן, אין נאָמען פונים פּעדאַגאָגישן ראַט, די לערערן פרוי פאַגעל, האַלטנדיק דערביי אַ קורצע איינדרוקספולע רעדע. דאַן קלאַפּן אָן זשעטאָנען די פאַרשטייערנס פון אַלע קלאַסן. נאָך דעם האַלט אַ באַגייסטערטע רעדע דער רעד. פונים „בית-יעקב"-זשורנאַל ה' א. ג. פרידנזאָן. עס האַלטן נאָך גיזעגנונג-רעפ. די תלמידות טישבער (יידיש), דזיאַלאָווסקאַ (פּויליש), צוקער (יידיש), ראָזנבלום (פּויליש), פרידע (פּויליש) און זאַלבערג (יידיש). עס האַלטן נאָך קורצע רעדעס די לערערן פרוי קאַן און דירעקטאָר בערלינער, וועלכער שליסט די פייערונג. דער שול-כאָר זינגט דעם אגודה-הימן „הקבצו" און אַנדערע בית-יעקב-לידער.

בר-מצוה פון קרן-התורה

נאָך אין נומער הונדערט פון „בית יעקב" האָבן מיר שוין גישריבן וועגן די הכנות איינצופירן אין לעבן דעם פּראָיעקט פון הגאון רבי משה חיים לויא איינצופירן עטיקעטן אויף ליכט, כדי דערפון זאָל זיין אַן-הכנסה פאַרן רעליגיעזן יידישן חינוך. ס'פרייט אונדז דעריבער אַצינד צו באַגריסן די איניציאַטיוו פון דער קרן-התורה-צענטראַלע אין וואַרשע ענדלעך אויסצופירן דאָס אין לעבן. די אַרבעט האָט זיך שוין אָנגיהויבן. אייניקע ליכט-פאַבריקן האָבן זיך שוין מתחייב גיווען די דאָזיקע עטיקעטן צו קויפן און מיר זענען זיכער, אַז ביי אַ ריכטיקער פּראָפּאַגאַנדע וועט די אונטערנעמונג האָבן דעם גיהעריקן דערפאָלג. עס פאַרדינט אַ וואַרימען דאַנק דער דירעקטאָר פון דער קרן-התורה-צענטראַלע א"ז פרידמאַן פאַרן אָנפירן מיט דער דאָזיקער אַרבעט.

„פּראָמיען"

שוין זינט אייניקע חדשים דערשיינט אין ריישע אַן-אָרטאָדאָקסיש צוויי-וואָכן-בלאַט „פּראָמיען". דאָס דאָזיקע בלאַט ווערט גלענצנד רעדאַקטירט און צייכנט זיך אויס אין אַלע ענינים. די הויפּט-רעדאַקציע ליגט אין דער האַנט פונים באַקאַנטן יונגין גילערנטן און שריפטשטעלער הרב יצחק לעווין און האָט די-שטענדיקע מיטאַרביט פון זיין פאָטער הרב הגאון רבי אהרן לעווין שליט"א (ריישער רב).

וועגן קאָמפּלעטן „בית יעקב"

פון צייט צו צייט באַקומען מיר בריוו, אין וועלכע ס'ווערט אָנגיפרעגט צי מיר האָבן פולע קאָמפּלעטן פון ערשטן נומער בית-יעקב-זשורנאַל ביזן הייניקן טאָג. דערויף דערקלערן מיר, אַז קיין פולע קאָמפּלעטן זענען נישטאָ. ס'זענען פאַראַן נאָר גיציילטע קאָמפּלעטן פון פאַרשידינע יאָרגענג. מיר קענען אָבער אָפּגעבן קאָמפּלעטן פון 35 נומערן „בית יעקב" דערונטער די וויכטיקסטע נומערן, ווי נומער הונדערט, יידיש-נומער, חינוך-נומער, יובל-נומער פון „בנות" א. א. וו. דער פּרייז פון די אַלע 35 נומערן איז 10 גילדן, אָבער נאָר קעגן פאָריצראָויס געלט.

„וועג-ווייזער פאַר די אָרגאַניזאַציעס בנות - אגודת - ישראל און בתיה - פאַרבאַנדן אין פּוילן"

ווי מיר האָבן שוין גישריבן אין פריערדיקן נומער, באַאַרביט דער צ. ס. פון „בנות" אַ ניי פּראָגראַמאַטיש בוך פאַר די בנות-אָרגאַניזאַציעס און בתיה-פאַרבאַנדן אין פּוילן. אין דעם דאָזיקן בוך וועלן אַריינקומען חוץ פּראָגראַמאַטישע אָפּהאַנדלונגען וועגן „בנות" און „בתיה"

ארכיון אסופות

הודפס מתוך הארכיון היהודי
עמוד 18 מתוך 22

גינוי אָנווייזן, ווי אַזוי ס-דאַרפן פירן זייער אַרביט אויף אַלע גיביטן די בנות-ארגאַניזאַציעס און בתיה-פאַרבאַנדן. אין דעם בוך וועלן אויך קומען רשימות פון מאמרים און שריפטן, וואָס קענין נוצן צו דער אַרביט. מיר טון נאָך אַמאָל אויף דעם וועג בעטן אַלע פירערנס אונדז צו שרייבן זייערע מיינונגען וועגן וואָס ס-דאַרף אַלץ אין דעם בוך אָנגיוויזן ווערן.

בית-יעקב-צוזאַמענפאָר אין בריסק

אין מיטן חודש סיון איז פארגיקומין אין בריסק אַ קרייז-צוזאַמינפאָר פון בית-יעקב-שולן דורך דער איניציאַטיוו פונים ארטיקן עסקן ה' א. קראַנזשעק און ביי דער מיטהילף פון דער ב"י-צענטראַלע אין קראָקע. אין צוזאַמינפאָר האבן זיך באַטייליקט דעלעגאַטן און דעלעגאַטנס, עסקנים-ות און לערערשאַפט פון דער סביבה. אַלע שילערנס אונטער דער אָנפירונג פון דער לערערשאַפט האָט מאַרשירט צום קינא „קאַליציע", וואו ס-איז פארגיקומין די אַקאַדעמיע. ה' א. זילבערשטראם עפנט די אַקאַדעמיע און באַגריסט די ח. געסט און גאָר באַזונדער דעם פארשטייער פון דער ב"י-צענטראַלע דירעקטאר י. ל. ארלעאַן. עס באַגריסן דאַן דעם צוזאַמינפאָר: בריסקער קהלה— ה' פעלזענשטיין, צ. ק. פון תפארת בחורים—ה' ווײַנשטאק, קאברינער בית-יעקב—ה' פלוימענבוים, בריסקער אגודה—ה זאַיאַנץ און אויך די שילערנס יהודית בערנזאָן און דאוויד. דאַן האַלט זיין רעפעראַט דירעקטאר ארלעאַן, וועלכער רעט אַרום דעם מהות פון דער ב"י-אידעע און באַזונדער וועגן דער וויכטיקייט פון פאַרשפרייטן אַ נעץ פון ב"י-שולן אויפן קרעסן-גיביט. דער רעפעראַט האט איבערגילאזט אַ גרויסן רושם און איז שטורמיש אַפּלאדירט גיווארן. די בריסקער לערערן פרל. אייזן האט גיהאַלטן די שלוס-רעדע פון דער אַקאַדעמיע.

נאָך מיטיק זענין פארגיקומין די באַראַטונגין אין וועלכע ס-האבן זיך באַטייליקט די בריסקער און פראווינצער עסקנים און ה' ארלעאַן האט פארגילייענט אייניקע רעזאלוציעס: א) די קאָנפערענץ אַפּעלירט צו אַלע רבנים אויף די קרעסן אָנצוהויבן אַן-ענערגישע פראָפּאַגאַנדע-ב"י-אַקציע, צו פאַרשפרייטן די ב"י-אידעע אויף די קרעסן דורכן גרינדן פאָלקסשולן און קורסן אונטער דער אָנפירונג פון לערערנס, וואָס האבן גיענדיקט דעם ב"י-סעמינאַר אין קראָקע. ב) עס דאַרף גיפירט ווערן אַ שטאַרקע אַקציע, דאָס אין יעדן ארט זאָל ארגאַניזירט ווערן גרופן פון בנות-אגודת-ישראל. ג) די קאָנפערענץ עמפפעלט די שוין-עקזיסטירנדע בית-יעקב-שולן, בנות צו שטעלן זיך אין פאַרבינדונג און איינצוארדנין קרייז-קאָנפערענצן און פגישות. אין אָוונט איז פארגיקומין אַ פייערלעכע אימפרעזע אויף וועלכע די ב"י-שילערנס האבן אויסגיפירט פאַרשידינע אינטערעסאַנטע נומערן. דער צוזאַמינפאָר בכלל האט אַריינגיברענגט אַ שטאַרקן רוח-חיים אין דער ב"י-באַוועגונג אין די קרעסן-געגנטן.

פון דער פראווינץ

ציעכאַנאוו: כ"ח אייר איז דאָ פארגיקומין אַן אַקאַדעמיע לכבוד דער בנות-אגודת-ישראל ארגאַניזאַציע. דעם פאַרזיץ פון אָוונט פירט לערערן פרל. עטינגער און עפנט די חגיגה מיט קורצע ווערטער. עס האַלטן באַגריסונגין: א. ב. פון בתי' שלום—שרה הערצעלינא, פון בתיה אחדות—ביילע בזשעזשינסקא, א. ב. פון פרויען-קאמיטעט פר. בראַמזאָן. דערנאָך חאבן גיהאַלטן רעפעראַטן: לערערן פרל. שניידער (מאַקאָוו) לערערן פרל. שלאַמאָוויטש (כּאַרזעל). באַזונדערס האבן אויסגינומין די רעפעראַטן פון די בנות-מיטגלידערנס פרל. הענע גאַטהיינער און פרל. צ. בזשעזשינסקא. די אַקאַדעמיע שליסט פרל. עטינגער און ביי אַ גיהויביגער שטימונג צוגייט זיך דער עולם. צוויי טעג האבן דאָ גיווײַלט צוליב דער שמחה די בנות פון מאַקאָוו, כּאַרזשעל, מלאווע און ביי-שטאָט. אַ דאַנק פאַרדינין די מיטגלידערנס פון ציעכאַנאווער פרויען-קאמיטעט פאַרן צופרידן שטעלן די געסט בעת זייער דאָ זיין.

אַ בנותקע.

סלאַמניק: לעצטנס איז ביי אונדז גיוועזן אַ פאַרזאַמלונג פון די חברות פון „בנות". עס זענין גיהאַלטן גיווארן רעפעראַטן וועגן די צילן און אויפגאַבן פון בנות, וועלכע זענין אויסגיהערט גיווארן פון די פאַרזאַמלטע מיט גרויס באַגייסטערונג. ס-איז גיוועלט גיווארן אַ פאַרוואַלטונג, וואָס באַשטייט: ד. פייצקאָפף—פאַרזיצענדערן, ש קאָמעץ—סעקרעטאַרן, א. בורשטין—קאַסירערן א.א.

ב. נ.

סלאַווקאוו: אַ דאַנק דער איניציאַטיוו און מסירת-נפשדיקע אַרביט פון עסקן ה' מענדל מאַקאָווסקי איז דאָס פאַרגאַנגינע יאָר חנוכה גיגרינדעט גיווארן אַ בית-יעקב-שול. צוליבן קריזיס אבער און די קאַלטקייט מצד אַ ריי יידישע עלטערן האט זיך די שול גימוזט פאַרמאַכן. דעם לעצטן ווינטער האט זיך אַ דאַנק די אונערמידלעכע אָנשטרענגונגין מצדן עסקן ה' מאַקאָווסקי זיך ווידער איינגיגעבן די שול צוריק צו עפינין. אַלס לערערן איז אַנגאַזשירט גיווארן פרל. ענגלענדער אויס קשאַנאוו. פאַר דער ערעפנונג האט אונדזער שטאָט ספּעציעל באַזוכט דער יאַווארזשנער רב שליט"א הרה"ג ר' צבי הירשהארן, וועלכער האט אין אַ 2 שעהדיקן רעפעראַט גירופן די פאַרזאַמלטע צו אַקטיווע מעשים אויפן חינוך-הבנות גיביט. דער בודזשעט פון דער שול האט איצט נישט קיין דעפיציט און מיר-זענין שטאָלץ דערויף. די צאָל תלמידות דערגרייכן 70 (כ"י) כמעט פון אַלע שיכטן פון דער יידישער באַפעלקערונג און בית-יעקב איז היינט די באַליבטסטע אינסטיטוציע אין אונדזער שטאָט. ס-האט זיך אויך גישאַפן אַ בנות-ארגאַניזאַציע, וועלכע פירט אַ מוסטערהאפטע טעטיקייט. ס-איז אויך גיוועזן אַ פאַרשט. וועלכע איז אַראָפּ כיט ערפאלג. זונטיק כ"ה אייר איז גיוועזן אַן-עקזאַמין פון בית יעקב ביי דער אָנוועזנהייט פון מענער-קאמיטעט און איינגילאַדינע געסט. צוו. אַנד. אויך דער קהלה-פרעזיזס ה' גוטמאַן ליבערמענטש. דער עולם איז ממש אַנטציקט גיווארן פון די טרעפלעכע ענטפערט פון די קינדער אויף די גישטעלטע פראַגן. מיר רופן דאָ פון דעם ארט דעם פרויען-קאמיטעט, וואָס איז בשעתו גישאַפן גיווארן זאָל זיך מיט אַ ביסל מער ענערגיע און פלייס נעמען צו דער אַרביט, און נישט בלויז זיין לשם דעקאָראַציע. בפרט זומער-צייט ווען די פינאַנציעלע זייט פון דער שול ווערט שוואַכער, ליגט אַ הייליקער חוב אויף דעם פרויען-קאמיטעט אָקייגן צו קומין מיט הילף. צום סוף דריקן מיר אויס אַ דאַנק דער ו. לערערן פרל. ענגלענדער פאַר איר אידעאַלער איבערגיעגיבנער אַרבייט פאַר דער שול.

מ. נחם

אָפּט: י"ז אייר איז ביי אונדז גיוועזן אַן-אַלגימיינע פאַרזאַמלונג מיט פאלגענדן פראגראַם: די ערעפנונג-רעדיס האַלטן אונדזער ח' לערערן און פרעזעסן, און ווייזן אָן אויף די פליכטן פון די פאַרוו. מיטגלידערנס פאַרן אוועקשטעלן די ארגאַניזאַציע אויף איר הויך. אין נאָמין פון דער פריערדיקער פאַרוו. רעט פרל. דיאַמענט און וואונטשט, אַז די נייע פאַרוואַלטונג זאָל ערגרייכן דאָס, וואָס די פריערדיקע האט נישט דערצילט. ס-נייע פאַרוואַלטונג באַשטייט: לערערן פרל. ראַיעווסקא, פר. בערגער, פרל. קעסטנבערג, פרל דיעמענט, פרל. אייזנבערג, פינטשעווסקא, סאַסנאַוויטש, ראַבינאָוויטש און פרידמאַן. נאָכדעם וו ס-איז גיעלייענט גיווארן אַ באַריכט פון דער טעטיקייט ביז היינט, האַלט אַ שיינע שלוס-רעדע אונדזער ל. לערערן, אָנווייזנדיק צוו. אַנד. ווי אַזוי יעדע נייע חברה דאַרף אַרבּיטן פאַרן וואויל פון אַלע חברות באַנוצנדיק זיך דערביי מיט פאַסיקע מאמרי חז"ל און מונטערנדיק די חברות צו אַקטיווער אַרביט ווערט די פאַרזאַמלונג גישלאָסן. צומאָרגנס איז גיוועזן אַ זיצונג פון נייגיוועלטן קאמיטעט לויט פאלגנדן סדר: פרעזעסן—לערערן ראַיעווסקא, וויצע—אייזנבערג, סעקרעטאַרן—סאַסנאַוויטש. קאַמיסיעס, ביבליאָטעק: פרל. ב"ח און פרידמאַן. פינאַנץ: סאַסנאַוויטש און ראַבינאַוויטש, קרן הישוב: קעסטענבערג און פרידמאַן, קולטור: פינטשעווסקא און דיאַמענט, פילאַנטראָפּיע: פר. בערגער, פּרעסע: דיאַמענט. עס איז אָנגינומין גיווארן אַ ריי רעזאָלוציעס, צוו. אַנד. פאַרשפרייטן מער דאָס ב"י-זשורנאַל.

אַ בנותקע.

קראַשניק: צום היינטיקן זמן איז גיווארן אַנגאַזשירט אין אונדזער ב"י-שול אַלס לערערן פרל. ש. וויזענפעלד פון טאַרנאָבזשעג, וועלכע אַרבּיט זייער טיכטיק פאַר דער שול און בנות. שבועות האבן מיר גיפייערט אַ טאָפּלטן יום-טוב פון מתן-תורה און דעם דריי-יעריקן יובילעאום פון בתי', אין וועלכע ס-האבן אַנטייל גינומין אַ גרויסע צאָל פרויען. באַזונדערס האט באַגייסטערט די פאַרזאַמלטע דער רעפעראַט פון אונדזער ח. לערערן פרל. וויזנפעלד און האט אַלימין שטאַרק גירירט. אַ דאַנק דער איניציאַטיוו פון פרל. וויזנפעלד איז דאָ גיגרינדעט גיווארן, אַ פרויען-קרייז, פאַר וועלכן זי ערטיילט פון צייט צו צייט לעקציעס איבער מוסר און יהדות. בכלל ווערט דאָ גיפירט אַ מוסטערהאַפטע טעטיקייט אויף אַלע גיביטן.

י. מ. ר.

פינסק: אונדזער נייע בנות-אָפּטיילונג צוואַקסט זיך ב"ה און האט שוין גישלאָגן טיפע וואורצלין אין אונדזער שטאָט. במשך דער קורצער צייט איז אונדז גילונגין צו שאַפן אַן-אייגינים לאקאַל און אַן-אייגינים קרייז פון רעדנערנס, וועלכע טרעטן אַרויס 2 מאָל וועכנטלעך מיט רעדיס, 3 מאָל אַ וואָך לערנין און פאַרלעזונגין וועגן דער סדרה און גיזעלשאַפטלעכע פראַגן, בכלל פירט אונדזער ארגאַניזאַציע אַ לעבהאַפטע טעטיקייט אויף אַלע גיביטן און די צאָל חברות פאַרגרעסערן זיך (ב"ה).

אַ פינסקערן.

טורעק: דעם פאַרגאַנגינים ל"ג-בעומר האבן מיר בנות-חברות צוזאַמין מיטן 3, 4, 5 קורס ב"י-שילערנס גימאַכט אַן אויספלוג קיין קויל. דאָרט האבן מיר זיך צונויפגיטראָפן מיט דער דאמביער ב"י-שול. די קוילער ב"י-שילערנס האבן אונדז זייער וואַרים אויפגינומין. דעם ערשטן האַלבן טאָג האבן מיר פאַרבראַכט אין דאָרטיקן וועלדל דעם צווייטן—אין לאקאַל און אין גאָרטן פון „עץ החיים" ביי סערווירטע טישן. נאָכמיטיק האבן אַלע דריי שולן אַדורכמאַרשירט די שטאָט. אַ גאָר באַזונדערן רושם האבן אויף אונדז גימאַכט די רעפעראַטן פון הרב פרץ קליין א. ב. פון ב"י-קאמיטעט און דער קוילער ב"י-לערערן פרל. לובינסקא און ביי קעגנזייטיקער דאַנקזאָגונגין האבן מיר פאַרברענגט ביז שפּעט אין דער נאַכט, זיך גיזעגנט און ביי אַ פרייליכער שטימונג פאַרלאָזט קויל. מיר דריקן אויס פון דעם ארט אַ דאַנק דער קוילער ב"י-לערערן לובינסקא, ב"י-קאמיטעט, ב"י-שילערנס פאַר זייער גאַסט-פריינטלעכקייט, וואָס וועט לאַנג בלייבן אין אונדזער זכרון.

לערערן חי' שרה גרינבערג
בא"י, 3, 4, 5 קורס ב"י

ראַדיחוב (גאַליציען): זינט אַ האַלב יאָר עקזיסטירט ביי אונדז אַ בית-יעקב-שול, וועלכע ציילט 100 קינדער (כ"י) און אַנטוויקלט זיך זייער שיין, אונטער דער אָנפירונג פון דער ה. לערערן פרל. שוואַרץ פון טאַרנאָבזשעג. פון צייט צו צייט ווערן אַדורכגיפירט פאַרשידינע חגיגות. ס-איז אויך שוין גיוועזן אַ בחינה, וואָס האט ממש איבערשטייגן אַלע דערוואַרטונגין און ס-איז באמת צו באַוואונדערן דאָס במשך אַזאַ קורצער צייט האבן די קינדער אַזוי פיל תכלית גינומין אויפן גיביט פון רעליגיעזער דערציאונג. ל"ג בעומר איז דאָ גיוועזן אַ צוזאַמינפאָר פון די ב"י-שולן אין אונדזער קרייז, ראַריחוב, חאלאָיוב, דרושקאָפּאָל. עס האבן אַנטייל גינומין 200 קינדער. ס-איז אויך גיוועזן אַ ל"ג-בעומר אימפרעזע אויף וועלכע די קינדער זענין אַרויסגיטרעטן מיט דעקלאַמאַציעס, דיאַלאָגן און לידער, וואָס האט גימאַכט אַ גוטן רושם. אויך די לערערנס פון די א. ב. שולן האבן גירעט און צום שלוס האט גירעט פרל. שוואַרץ וועגן דער באַדייטונג פון ל"ג-בעומר און דערמיט איז די חגיגה פאַרענדיקט גיווארן.

א. וו.

אויפנעם פאַר דער לאָדזשע' בית-יעקב-שול אינים קראָקיווער בית-יעקב-סעמינאַר

זונטיק פ' בהעלותך האבן די פערדע גימ. קלאַס און די זיבּיטע אָפּטיילונג—א' פון לאָדזשער „בית-יעקב" צוזאַמין מיט די לערערנס גימאַכט אַן-אויספלוג קיין קראָקע און אומגעגנט. דינסטיק אין אָוונט האט די דירעקציע פונים סעמינאַר פאַרבעטן דעם אויספלוג אויף אַ קאָלאַציע, וואָס איז צוגיגרייט גיווארן אינים עס-זאַל פונים סעמינאַר. דערנאָך איז אינים רויטן זאַל פארגיקומין דער קבלת פנים. מיט רעדיס זענין אַרויסגיטרעטן פרוי שענירער און די דאָצענטנס: פרל. גראַס און פרל. גראַספעלד. צום סוף האט גיהאַלטן אַ לענגערער רעדע דער דירעקטאר פונים סעמינאַר ה' ארלעאַן. אין נאָמין פונים אויספלוג האט גידאַנקט די אַביטוריענטקע פון לאָדזשער „בית יעקב" פרל. גאָלדוואַסער און די לערערן פרוי פאגעל. דאַן איז פארגיקומין אַ פאַרווײַלונג, מיט גיזאַנג און טענץ, ביז שפּעט ביינאַכט.

אַלס צייכן פון דאַנק האט אויך די שילערן פון דער פערדער גימ. קלאַס, נאַוואַמיאַסט, איבערגיגעבן, אין נאָמין פונים אויספלוג, אַ גיוויסע סומע פאַרן סעמינאַר.

הודפס מתוך הארכיון היהודי

Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem

פרייז 60 גראשן

BAJS JAKOW | ŁÓDŹ, 29 Czerwca 1933 r. | **Rok X zeszyt 106**

Adres Redakcji: BAJS JAKOW Łódź, Kilińskiego 44. Telefon 109-77. P. K. O. 67,795.

דאָס לעצטע מאָל וועגן תרומת-חברה פון יאָר תרצ"ג

לויט צו אונדז אָנגיקומינע ידיעות, גיפינט זיך אין אַ סך ערטער אין די הענט פון טוערנס געלטער פון תרומת-חברה. נישט גיקוקט אויף אונדזערע פילמאָליקע מאָ-נונגען באַקומין מיר פאָרט גישט פון די דאזיקע טוערנס דאָס געלט. מיר וואָרינין זיי דאָ דעריבער דאָס לעצטע מאָל, נישט אויפצוהאַלטן מיין קיין איין טאָג דאָס איינקאַסירטע געלט.

אין קומידיקן נומער „בית יעקב" 107 וועלן מיר פאַרעפנטלעכן די רשימה פון די זאַמלערנס פון יאָר צ"ג און גלייכ-צייטיק געבן פאַר דער עפנטלעכקייט די נעמין פון די, וואָס צו זיי זענין צו-גישיקט גיוואָרן די זאַמל-ביכלעך, און זיי האַלטן אויף דאָס איינקאַסירטע געלט.

דאָס געלט דאַרף גישיקט ווערן אין דער לאָדזשער סוחריש-קרעדיט באַנק פּ. ק. א. 65.500 און די איבערגיבליבינע קוויטים אויפן אַדרעס פון דער בנות-צענטראַלט, לאָדזש פּאָסט-קעסטל 146.

מזל-טוב

אַ סך ברכה און הצלחה ווינטשן מיר אונדזער חברה ביילה באַכנער צו איר פאַרלאָבונג מיט ה' יהושע האַמערמאַן (קשאַנאָוו). זאָל אייער עתיד גיבענטשט זיין פון השי"ת און אייער מזל זאָל שיינין כשמש בצהרים.

קשאַנאָוו — **מ. אַלטער און איר גרופּע**

אַ הערצלעכן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער בנות-חברה פרל. ביילא באַכנער צו איר פאַר-לאָבונג מיט ה' יהושע האַמערמאַן (קשאַנאָוו). זאָל דער אַלמעכטיקער אייער צוקונפט מיט איי-ביקער צופרידנהייט און הימלישע ברכות בענטשן.

קשאַנאָוו — **בנות אגו"י, לערערן קליין**

אַ ברכהפולן מזל-טוב ווינטשן מיר די שעפערן פון אונדזער בנות-אָרגאַניזאַציע פרל. שרה ראַ-יעווסקא (ביאַלאָבזשעג) צו איר תנאים מיט הרב אלימלך בלומענפעלד (וואַרשע). זאָל השי"ת העלפן איר זאָלט זוכה-זיין צו בויען אייער צו-קונפט אין גייסט פון אונדזערע אידעאַלן.

איוואַניסקא — **בנות אגודת ישראל**

די האַרציקסטע מז"ט-וואונטשן צו זייער פאַר-לאָבונג אונדזערע באַליבטע און גיטרייע פאַר-וואַלטונגס-מיטגל. פרל. חוה אייגער, פרל. מלכה פשיסכער, פרל. לאה זילבערשטיין.

יפתח ה' לכן את אוצרו הטוב.

לובלין — **בא"י, לערערן ש. לובאַרט**

צו דער פאַרלאָבונג פון אונדזערע ליבע חברות ב"י-לערערנס פרל. שרה ראַיעווסקא און פרל. מרים ליפשיץ, ווינטשן מיר אַ הערצלעכן מזל-טוב, גליק און הצלחה אין דער צוקונפט.

מירל אַלשטיין (סטאָפּניץ)

הינדע גימליאַקעוויטש (סטאַשעוו)

בברכת המה ונלבבה אנו מברכות את מדריכותנו האהובה הנכבדה את מורתנו מ„בית יעקב" מרת חנה שפירא לאירושי' עם מר י. צ. קופּער-בערג. יתן ה' לך עתיד מזהיר ותהי דרכך החדשה בחיים צלחה ותזכי למשך הלאה את עבודתך בעד הפרחת רעיוננו הקדוש מתוך נחת ושביעת-רצון רב.

פיאָסעטשנא — **בא"י, תלמידות בית יעקב**

צו דער חתונה פון מיינע חשובע חברים און פריינט וואָלף פלוהר (קראָקע) חיים גיסנ-פעלד (סאָקאָלאָוו ביי ריישע), און צו די פאַר-לאָבונגען פון מיינע ח"ח שמואל ברוק און לייביש בערגער (לעסקא) ווינטש איך אַ טיף-האַרציקן מזל-טוב.

ריישע — **קלמן טראַטנער**

מזל-טוב צו דער פאַרלאָבונג פון אונדזער אידעען-שוועסטער די שטאָלצע טרעגערן פון בנות-פאָן חנה טרויבע (בלאַשקי) מיט ה' אייבעשיץ (פּאַביניץ). אַ גליקלעכער עתיד באַשטראַלט פון ציוגס זון, זאָל אייך תמיד באַגלייטן.

קאַליש — **בנות-חברות: טוסק, גלאַט-שטיין, לעוו, ווייס, ערליכ-מאַן, קאַטץ, ל. האַראַש, שוועסטערן מאַנדרע, שוועס-טערן גלאַטשטיין.**

צו דיין תנאים-שרייבן ליבע חנה טרויבע (בלאַשקי) ווינטשן מיר מזל-טוב. זאָל דיין גאַנץ לעבן באַגלייטן.

קאַליש — **קוזינע אסתר מאַשקאָוויטש, בנות - שוועסטערן: מ"ים בערגמאַן, נעטקע ווייץ.**

מזל-טוב

אונדזער ליבע בנות-חברה פרל. חוה בוכבינדער צו איר חתונה מיט ה' ישראל פריימאַן שיקן מיר אונדזערע האַרציקסטע ברכות.

דאַמבראָווע-גורני. **לערערן שרה מישקאָווסקא**

בנות אגודת ישראל

אַ האַרציקן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער גיוה. ח. לערערן פרל. הענדל ראַגאָווסקא (וויעלון) צו איר חתונה מיט ה' מאיר גיפילהויז (וואַב-וואַליץ). זייט זוכה צו בויען אייער הויז אין אונדזער גייסט. און אייער צוקונפט זאָל זיין באַ-צירט מיט די בלומין פון אונדזער הייליקן אידעאַל.

סאַנדאָמיעזש — **דריטער, פערדער און פיפטער קורס בית יעקב.**

צו דער פאַרלאָבונג פון אונדזער חשובער לערערן פרל. הערשבערג מיט ה' ב. וויטעלזאָן (לאָדזש) ווינטשן מיר אַ האַרציקן מזל-טוב, גליק און עשירות זאָל אייער נייען לעבנס-וועג תמיד באַגלייטן און איר זאָלט זוכה זיין צו שפּינין דעם פאָדים פון תורה ומסורה.

בלאַשקי — **בא"י, חנה טרויבע**

אונדזער טיפסטן מיטגיפיל דריקן מיר אויס אונדזער חשובן פאַרוואַלטונגס-מיטגליד ה' לייבל פּיעטרקאָווסקי צוליבן טויט פון זיין ליבער מוטער ע"ה. המקום ינחם אותו בתוך אבלי ציון וירושלים און ער זאָל שוין מער פון קיין צער נישט וויסן.

שערפּץ — **בית-יעקב-שול**

לערערן ה. שידלאָווסקא

טיף דערשיטערט דריקן מיר אויס מיטגיפיל און ביילייד אונדזער גיליבטער פריינדן לערערן פרל. ברכה לעווין צום פרי-צייטיקן טויט פון איר הייס-גיליבטן פאָטער ע"ה. זאָל השי"ת דיך טרייסטן צוזאַמין מיט די אבלי ירושלים, אין דער גיטרייער אַר-ביט פאַרן הייליקן ב"י-אידעאַל זאָלסטו אַ טרייסט געפינין.

קיעלץ — **לערערן צבי' מאַרטענפעלד,**

פאָרזיץ. פרוי גפן

קאַס. חוה שענפעלד

על-פי-טעות

פעלט אַריין אין די פּרענומעראַנטן-ליסטע פון די „גיזאַמלטע שריפטן" דער נאָמין פון טריינע לאַכמאַן אַלס מיטזאַמלערן פון די בעלכאַטאָווער פּרענומעראַנטן.

שוין אַרויס פון דרוק:

יידיש ווערטער-ביכל

— פון —

ד"ר שלמה בירנבוים

5000 ווערטער אין יידיש

גראַמאַטישן מין, בייגונג און וואָרט-קלאַס. מיט די ביי‌טיקסטע כללים פון אויסלייג.

60 זייטן — פרייז נאָר 1 גילדן

געלט-שיקן פּ. א. 67.795

אויפפאָדערונג

מיר פאָדערן אויף די דאָ אויסגי-רעכנטע פערזאָנין:

פרל. אונגער (שעברעשין) און די ה"ה: פאַס (סטאַשעוו) און בליטנ-טייל (אָפּאַטאָוו) צו באַצאָלן אונדז דעם חוב וואָס אונדז קומט, אין געגנפאַל וועלן מיר גיצוואונגין זיין גיריכטלעך דאָס אויפצו-מאָנין!

פאַרלאַג „בית יעקב" לאָדזש

אין יעדער יידישער שטוב דאַרף זיך גיפונין דאָס באַרימטע בוך פון שמואל נאַדלער!

בעש"ט-סימפאָניע

אינהאַלט:

פאָרוואָרט.

קאַרפּאַטן:

די זאַלבונג

איוואַן קאַרמוק

די סוכה

תפלות

דער פּאַסטוך

שפּיל זשע מיין פּאַסטוכל...

גראָזן

דער אָדלער און די טויבן

התגלות

אַ שמועס מיט איוואַנען

איוואַן קאַרמוק II

און ווען דער הייליקער בעש"ט איז גיגאַנגין אַ רקידה...

אַזוי האָט גיזאָגט דער בעש"ט:

* * *

ווידוי

תפלה

תשעה באב

אַ דין-תורה מיט כביכול

מוז זיין...

אַז... 1

" 2

דער אויסגעלייטערטער

דורות האבן גילערנט

צווישן תלמידים:

דער רב און דער שמש

אַקעגן דער זון

אַ מעשה נורא

איינע אַ נאַכט

די חתונה אין קרעטשמע

נעילה

ער און דער פרעמדער

און ס'איז גיוועזן ווען דער שפּילער האָט גישפּילט...

בעלז

פרייז 3.60 פּאָרטאָ 30 גר. פאַר אויסלאַנד: מיט פּאָרטאָ אַ האַלבן דאָלאַר.

צו באַקומין אין אונדזער אַדמיניסטראַציע

געלט שיקן: P. K. O. 67.795

אַבאָנאַמענס-פרייז

15 נומערן — 7 גילדן. 10 נומערן — 5 גילדן

6 נומערן — 3 גילדן.

אַנאָנסן-פרייז

אַ גאַנצע זייט — 200 ג. אַ האַלבע זייט — 100 ג.

אַ פערטל זייט — 50 ג. אַ אַכטל זייט — 25 ג.

דער אַבאָנאַמ. מוז גיצאָלט ווערן פריעראויס

געלט שיקן לויט פּ. ק. אָ. 67,795

אַ גראַטולאַציע ביז 20 ווערטער 3 גילדן

געלט פאַר אַנאָנסן פריעראויס.

Réd. i wyd. Luzer Gerszon Frydenzon Nakł. Centr. B. A. J. (Agudas Israel) w Polsce Druk. J. Djament Łódź, Kilińskiego 50

הודפס מתוך הארכיון היהודי

לעצטער נומער פון צענטן יאָרגאַנג

בית יעקב

ליטעראַרישע שריפט פאַר שול און היים
דינט די ענינים פון בית־יעקב שולן און אָרגאַניזאַציע בנות אגודת ישראל אין פוילן
רעדאַקטירט דורך א"ג פרידנזאָן

ב"ה, לאָדזש־קראָקע־וואַרשע. | נומער 107 | צענטער יאָרגאַנג | אלול תרצ"ג

הארכיון היהודי

תוכן:
נאָך די „בית־יעקב" קאנפערענצן — א"ג פרידנזאָן. שופר־קלאַנגען (ליד) — אליעזר שינדלער. אַ וואָרט צו דער דיעקוסיע — שרה שענירער. רעליגיע אוןווירטשאַפט — ד"ר יוסף קאַרלעבאַך. אויף די זינד וואָס כ'האָב געזינדיקט — העשיל קלעפפיש. ס'איז מיר צוגעפאַלן די נאַכט — אלימלך שטייער. איינע אַ נאַכט — שמואל נאַדלער. וועלטן גייען אויף, וועלטן גייען אונטער — שמואל פליסקין. בטחון — ז. שאַכנאָוויטש. אויף דער שוועל פון עלפטן יאָר — *** באַריכטן פון בית־יעקב קאנפערענצן און פגישות פון „בנות". קאָרעספּאָנדענציעס און מודעות.

נאָך די בית־יעקב קאָנפערענצן

ארכיון תשובות

א'

אויף אונדזערע בית־יעקב בלעטער האָבן מיר נישט איין מאָל מעורר געווען וועגן דער נייטיקייט צו פאַרשטאַרקן דעם צונויפבונד פון אונדזער צענטראַלער הנהלה מיט די סניפים פון דער פּראָווינץ; מיר האָבן תּמיד אָנגעוויזן דערויף, אַז ביי אַן אָפּטערן צוזאַמענטרעפן זיך פון עסקנים און לערערשאַפט און בראש די צענטראַלע טוערס, וועלן אַ גאַנץ סך פון די אָנגעווייטיקטע פראַגן פון אונדזער שול־באַוועגונג ווערן פאַרענטפערט. דאָס דורכשמועסן זיך אין די היימישע שול־ענינים האָט זייער אַ סך צו זאָגן און קען אַ סך העלפן אונדזער אַרבעט בכלל. דאָס האָבן אַלע פאַרשטאַנען און אומעטום האָט מען געהאָפט אויף דעם טאָג ווען דאָס וועט געשעען.

די צענטראַלע „בית־יעקב" אין קראָקע איז דעריבער הערים באַגריסט געוואָרן, ווען זי האָט אָנגעזאָגט די אַכט בית־יעקב קאָנפערענצן אויף אַ משך פון צוויי וואָכן צייט. מע קען אפשר האָבן טענות אויף דעם צו געבן טעמפּאָ פון די קאָנפערענצן, אָבער דאָ קאָנען די פאַרשטייער פון דער צענטראַלע וועלכע האָבן זיך געלאָזט אויף אַ נע־ונד־וועג צוויי וואָכן צייט, האָבן צו אונדז אַ פיל שטאַרקערע טענה! אַזוי צו אַרבעטן טעג און נעכט מיט אַן אָפּרו־הפסק בלויז אויף די באַנען, דאַרף נאָר געלטן אַלס מוסטער פאַר אַלע אונדזערע עסקנים, וואָס דער רוב פון זיי מיינען, אַז מע קען גרינג צוקומען צו אַלע אין דער וועלט. די כּוונה איז געווען מיטאַמאָל צו באַקומען אַ שלימותדיק בילד פון אונדזער שול־באַוועגונג אין גאַנצן לאַנד, אויפנעמען די שטימונגען פון אומעטום און צוהערן זיך צו די מיינונגען און פאָרלאַנגען פון יעדן אָרט.

די קאָנפערענצן האָבן אויך דאָס מאָל געהאַט אַ ניי פּנים און אָריגינעלן אופן: ס'זענען נישט געהערט געוואָרן די סטערעאָטיפּישע ברכות, ס'זענען נישט געווען קיין וואַלן אויף פּרעזידיומס און קאָמיסיעס, און ס'זענען אפילו נישט אָנגענומען געוואָרן קיין החלטות. דער גאַנצער קלאַפּער־געצייג פון קאָנפערענץ לשם קאָנפערענץ איז געשטעלט געוואָרן אין אַ זייט און דאָך, קען מען זיין זיכער, אַז די פּשוטע הערציקע אויסשמועסן וועלן אונדז האָבן אַ סך געגעבן.

דאָס געגנזייטיקע אויסשמועסן זיך האָט געגנזייטיק געלערנט און דאָס געגנזייטיקע לערנען זיך האָט געגנזייטיק אויפגעקלערט אַ גאַנצע ריי פון פאַרפלאָנטערטע פּראָבלעמען אין דער בית־יעקב וועלט. די דריי פאַקטאָרן אין דער באַוועגונג: די צענטראַלע, די פאַרוואַלטונגען, די לערערשאַפט, וועלן מהיום והלאה זיך בעסער פאַרשטיין, קענען אַרבעטן פּאַכמענישער און ממילא וועט די אַרבעט בע"ה זיין הצלחהדיקער.

ב'

מיר טאָרן נישט פאַרלייקענען, אַז נישט איין מאָל טרעפט עס ביי אונדז, דאָס מיר קוקן צופיל אַ ר ו י ס אין דער פרעמד און צו ווייניג קוקן מיר אַריין אינים אייגענעם וועלטל. ס'זענען פאַראַן צווישן אונדזערע עסקנים אַזעלכע, וואָס מיינען — און זיי מיינען עס זיכער גאַנץ ערלעך — אַז דערמיט, וואָס מיר וועלן אַביסל נאָכגעבן, אַביסל נאָכלאָזן, וועט שוין קומען די גאַנצע ישועה טרעפט עס דעריבער פאַלן פון אָפּנייגן פון פּרינציפּן, אָוועקגיין פון דער ליניע, אָפּזאָגן זיך פון התחייבותן און מבטל מאַכן אָנגענומענע עיקרים אין בית־יעקב פּראָגראַם.

דערציילט דירעקטאָר י"ל אַ ר ל עַ אַ ן פאַקטן ווי אויף איין אָרט האָבן פאַרוואַלטונגען געצוואונגען די לערערין זי זאָל נישט לערנען מיט די קינדער קיין יהדות, אויף אַן אַנדער אָרט זי זאָל נישט לערנען קיין יידישע געשיכטע, ווידער אויף אַן אַנדער אָרט צו לערנען העברעאיש כאַטש מיט דער ספרדישער הברה. עס טרעפן פאַלן פון נישט צו לערנען אין גאַנצן קיין יידיש, נישט דערלאָזן קויפן די קינדער קיין שול־ביכער, נישט צו האָבן קיין איינהייטלעכע ספרים אא"וו.

דאָס „שבת מאַכן פאַר זיך" אַז יעדע איינע פאַרוואַלטונג זאָל טון אַזוי ווי זי פאַרשטייט און ווי איר געפעלט, איז געוואָרן פעסטגעשטעלט אויף אַלע קאָנפערענצן קען נאָר פירן צו חורבה און רוּאין חלילה פון דער גאַנצער באַוועגונג. די צענטראַלע קעמפט און וועט ווייטער קעמפן פאַר דער אידעאישער, פּראָגראַמאַטישער און פּעדאַגאָגישער ג אַ נ צ ק יי ט פון רעליגיעזן פרויען־חינוך. דאָס נאָכקומען המון־פּסיכאָזן און גאַס־שטימונגען טאָר נישט האָבן ביי אונדז קיין אָרט. קיין שום פאַרוואַלטונג אין דעם אָדער אין יענעם שטעטל, האָט נישט קיין רעכט צו מאַכן שינוים לויט אייגענעם איינזעען. די צענטראַלע איז די אויטאָריטעט און לויט איר אָנווייז, מוז זיין דער לימוד און די הנהגה פון יעדער שול.

איך האָב געהאַט דעם איינדרוק, אַז אַלע דעלעגאַטן, די פאַרשטייער פון די

הודפס מתוך הארכיון היהודי

Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem

פרייז 60 גראָשן

BAJS JAKOW | ŁÓDŹ, 29 Czerwca 1933 r. | **Rok X zeszyt 106**

Adres Redakcji: BAJS JAKOW Łódź, Kilińskiego 44. Telefon 109-77. P. K. O. 67,795.

דאָס לעצטע מאָל וועגן תרומת-חברה פון יאָר תרצ"ג

לויט צו אונדז אָנגיקומינע ידיעות, געפינט זיך אין אַ סך ערטער אין די הענט פון טוערנס געלטער פון תרומת-חברה. נישט גיקוקט אויף אונדזערע פילמאָליקע מאָנונגען באַקומין מיר פאָרט נישט פון די דאזיקע טוערנס דאָס געלט. מיר וואָרנין זיי דאָ דעריבער דאָס לעצטע מאָל, נישט אויפצוהאַלטן מיין קיין איין טאָג דאָס איינקאַסירטע געלט.

אין קומידיקן נומער „בית יעקב" 107 וועלן מיר פאַרעפנטלעכן די רשימה פון די זאַמלערנס פון יאָר צ"ג און גלייכצייטיק געבן פאַר דער עפנטלעכקייט די נעמין פון די, וואָס צו זיי זענין צוגישיקט גיוואָרן די זאַמל-ביכלעך, און זיי האַלטן אויף דאָס איינקאַסירטע געלט.

דאָס געלט דאַרף גישיקט ווערן אין דער לאָדזשער סוחריש-קרעדיט באַנק פ. ק. א. 65.500 און די איבערגיבליבינע קוויטיס אויפן אַדרעס פון דער בנות-צענטראַלט, לאָדזש פּאָסט-קעסטל 146.

מזל-טוב

אַ סך ברכה און הצלחה ווינטשן מיר אונדזער חברה ביילה באַכנער צו איר פאַרלאָבונג מיט ה' יהושע האַמערמאַן (קשאַנאָוו). זאָל אייער עתיד גיבענטשט זיין פון השי"ת און אייער מזל זאָל גיין כשמש בצהרים.

קשאַנאָוו — **מ. אַלטער און איר גרופּע**

אַ הערצלעכן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער בנות-חברה פרל. ביילאַ באַכנער צו איר פאַרלאָבונג מיט ה' יהושע האַמערמאַן (קשאַנאָוו). זאָל דער אַלמעכטיקער אייער צוקונפט מיט אייביקער צופרידנהייט און הימלישע ברכות בענטשן.

קשאַנאָוו — **בנות אגו"י, לערערין קליין**

אַ ברכהפולן מזל-טוב ווינטשן מיר די שעפערין פון אונדזער בנות-אָרגאַניזאַציע פרל. שרה ראַיעווסקא (ביאַלאָבזשעג) צו איר תנאים מיט הרב אלימלך בלומענפעלד (וואַרשע). זאָל השי"ת העלפן איר זאָלט זוכה-זיין צו בויען אייער צוקונפט אין גייסט פון אונדזערע אידעאַלן.

איוואַניסקא — **בנות אגודת ישראל**

די האַרציקסטע מז"ט-וואונטשן צו זייער פאַרלאָבונג אונדזערע באַליבטע און גיטרייע פאַר-וואַלטונגס-מיטגל. פרל. חוה אייגער, פרל. מלכה פּשיסכער, פרל. לאה זילבערשטיין.

יפתח ה' לכן את אוצרו הטוב.

לובלין — **בא"י, לערערין ש. לובאַרט**

צו דער פאַרלאָבונג פון אונדזערע ליבע חברות ב"י-לערערנס פרל. שרה ראַיעווסקא און פרל. מרים ליפשיץ, ווינטשן מיר אַ הערצלעכן מזל-טוב, גליק און הצלחה אין דער צוקונפט.

מירל אַלשטיין (סטאַפּניץ)

הינדע גימליאַקעוויטש (סטאַשעוו)

בברכת המה ונלבבה אנו מברכות את מדריכותנו האהובה הנכבדה את מורתנו מ„בית יעקב" מרת חנה שפירא לאירושי' עם מר י. ע. קופּער-בערג. יתן ה' לך עתיד מזהיר ותהי דרכך החדשה בחיים צלחה ותזכי למשך הלאה את עבודתך בעד הפרחת רעיוננו הקדוש מתוך נחת ושביעת-רצון רב.

פּיאַסעטשנאַ — **בא"י, תלמידות בית יעקב**

צו דער חתונה פון מיינע חשובע חברים און פריינט וואָלף פלוהר (קראָקע) חיים ניסנפעלד (סאָקאָלאָוו ביי ריישע), און צו די פאַרלאָבונגען פון מיינע ח"ח שמואל ברוק און לייביש בערגער (לעסקאָ) ווינטש איך אַ טיף-האַרציקן מזל-טוב.

ריישע — **קלמן טראַטנער**

מזל-טוב צו דער פאַרלאָבונג פון אונדזער אידעען-שוועסטער דהאשטאַלבע' טרעגערין פון בנות-פאַן חנה טרויבע (בלאַשקי) מיט ה' אייבעשיץ (פּאַביאַניץ). אַ גליקלעכער עתיד באַשטראַלט פון ציונס זון, זאָל אייך תמיד באַגלייטן.

בנות-חברות: טוסק, גלאַטשטיין, לעוו, ווייס, ערליכמאַן, קאַטץ, ל. האַראַש, שוועסטערן מאַנדרע, שוועסטערן גלאַטשטיין.

צו דיין תנאים-שרייבן ליבע חנה טרויבע (בלאַשקי) ווינטשן מיר מזל-טוב. זאָל דיין גאַנץ לעבן באַגלייטן.

קאַליש — **קוזינע אסתר מאַשקאָוויטש, בנות - שוועסטערן: מ"ים בערגמאַן, נעטקע ווייץ.**

מזל-טוב

אונדזער ליבע בנות-חברה פרל. חוה בוכבינדער צו איר חתונה מיט ה' ישראל פריימאַן שיקן מיר אונדזערע האַרציקסטע ברכות.

דאָמבראָווע-גורנ. — **לערערין שרה מישקאָווסקא, בנות אגודת ישראל**

אַ האַרציקן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער גיוו. ח. לערערין פרל. הענדל ראַגאָווסקא (ווייעלון) צו איר חתונה מיט ה' מאיר גיפילהויז (וואָנוואָליץ). זייט זוכה צו בויען אייער הויז אין אונדזער גייסט. און אייער צוקונפט זאָל זיין באַצירט מיט די בלומען פון אונדזער הייליקן אידעאַל.

סאָנדאָמיעזש — **דריטער, פּערדער און פּיפטער קורס בית יעקב.**

צו דער פאַרלאָבונג פון אונדזער חשובער לערערין פרל. הערשבערג מיט ה' ב. וויטעלזאָן (לאָדזש) ווינטשן מיר אַ האַרציקן מזל-טוב, גליק און עשירות זאָל אייער גייען לעבנס-וועג תמיד באַגלייטן און איר זאָלט זוכה זיין צו שפּינען דעם פאָדים פון תורה ומסורה.

בלאַשקי — **בא"י, חנה טרויבע**

אונדזער טיפסטן מיטגיפיל דריקן מיר אויס אונדזער חשובן פאַרוואַלטונגס-מיטגליד ה' לייבל פּיעטרקאָווסקי צוליבן טויט פון זיין ליבער מוטער ע"ה. המקום ינחם אותו בתוך אבלי ציון וירושלים און ער זאָל שוין מער פון קיין צער נישט וויסן.

שערפּץ — **בית-יעקב-שול, לערערין ה. שידלאָווסקא**

טיף דערשיטערט דריקן מיר אויס מיטגיפיל און ביילייד אונדזער גיליבטער פריינדין לערערין פרל. ברכה לעווין צום פּריצייטיקן טויט פון איר הייס-גיליבטן פאָטער ע"ה. זאָל השי"ת דיך טרייסטן צוזאַמען מיט די אבלי ירושלים, אין דער גיטרייער אַרבייט פאַרן הייליקן ב"י-אידעאַל זאָלסטו אַ טרייסט געפינען.

קיעלץ — **לערערין צבי' מאַרטענפעלד, פּאָרזיץ. פּרוי גפן, קאַס. חוה שענפעלד**

על-פי-טעות

פעלט אַריין אין די פּרענומעראַנטן-ליסטע פון די „גיזאַמלטע שריפטן" דער נאָמען פון טריינע לאַכמאַן אַלס מיטזאַמלערין פון די בעלכאַטאָווער פּרענומעראַנטן.

שוין אַרויס פון דרוק:

יידיש ווערטער-ביכל

— פון —

ד"ר שלמה בירנבוים

5000 ווערטער אין יידיש

גראַמאַטישן מין, בייגונג און וואָרט-קלאַס. מיט די ווייטיקסטע כּללים פון אויסלייג.

60 זייטן — פּרייז נאָר 1 גילדן.

געלט-שיקן פּ. א. 67.795

אויפפאָדערונג

מיר פאָדערן אויף די דאָ אויסגערעכנטע פּערזאָנין:

פרל. אונגער (שעברעשין) און די ה"ה: פאַס (סטאַשעוו) און בליטנטייל (אָפּאַטאָוו) צו באַצאָלן אונדז דעם חוב וואָס אונדז קומט, אין געגנפאַל וועלן מיר גיצוואונגען זיין גיריכטלעך דאָס אויפצומאָנין!

פאַרלאַג „בית יעקב" לאָדזש

אין יעדער יידישער שטוב דאַרף זיך געפינען

דאָס באַרימטע בוך פון שמואל נאַדלער!

בעש"ט-סימפאָניע

אינהאַלט:

פאַרוואָרט.

קאַרפּאַטן:
די זאַלבונג
איוואַן קאַרמוק
די סוכה
תפלות
דער פּאַסטוך
שפּיל זשע מיין פּאַסטוכל...
גראָזן
דער אַדלער און די טויבן
התגלות
אַ שמועס מיט איוואַנען

איוואַן קאַרמוק II
און ווען דער הייליקער בעש"ט איז ניגאַנגען אַ רקידה...
אַזוי האָט גיזאָגט דער בעש"ט:
* * *
ווידוי
תפלה
תשעה באָב
אַ דין-תורה מיט כּביכול
מוז זיין...
אַז... 1
" 2

דער אויסגעלייטערטער
דורות האָבן גילערנט
צווישן תלמידים:
דער רב און דער שמש
אַקעגן דער זון
אַ מעשה נורא
איינע אַ נאַכט
די חתונה אין קרעטשמע
נעילה
ער און דער פרעמדער
און ס'איז גיוועזן ווען דער שפּילער האָט גישפּילט...
בעלז

פּרייז 3.60 פּאָרטאָ 30 גר. פאַר אויסלאַנד: מיט פּאָרטאָ אַ האַלבן דאָלאַר.

צו באַקומען אין אונדזער אַדמיניסטראַציע

געלט שיקן: P. K. O. 67.795

אַבאָנאַמענס-פּרייז

15 נומערן — 7 גילדן. 10 נומערן — 5 גילדן
6 נומערן — 3 גילדן.

אַנאָנסן = פּרייז

אַ גאַנצע זייט — 200 ג. אַ האַלבע זייט — 100 ג.
אַ פערטל זייט — 50 ג. אַ אַכטל זייט — 25 ג.

דער אַבאָנאַמ. מוז גיצאָלט ווערן פּריעראויס
געלט שיקן לויט פּ. ק. אָ. 67,795
אַ גראַטולאַציע ביז 20 ווערטער 3 גילדן
געלט פאַר אַנאָנסן פּריעראויס.

Réd. i wyd. Luzer Gerszon Frydenzon   Nakł. Centr. B. A. J. (Agudas Israel) w Polsce   Druk. J. Djament Łódź, Kilińskiego 50

הודפס מתוך הארכיון היהודי